

รายงานการวิจัย

การพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของ
จังหวัดเพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

**The Social Development of the Language and Cultural Diversity of
Phetchabun Province to Sustainable Social Knowledge Development**

ผศ.ดร.สำราญ ท้าวเงิน และคณะ
สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2557

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของ
จังหวัดเพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

**The Social Development of the Language and Cultural Diversity of
Phetchabun Province to Sustainable Social Knowledge Development**

ผศ.ดร.อำราญ ท้าวเงิน

สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ผศ.นุทิศ เอี่ยมใส

สาขาวิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์

คณะเทคโนโลยีการเกษตร

ดร.บุญช่วย สุทธิรักษ์

สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม

คณะเทคโนโลยีการเกษตร

นายกมล บุญเขต

สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์

สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม

คณะเทคโนโลยีการเกษตร

ทุนอุดหนุนโดย งบประมาณแผ่นดินที่พิจารณาโดยผ่านความเห็นชอบจาก

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ประจำปีงบประมาณ 2557

ชื่องานวิจัย	การพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัด เพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน
ผู้วิจัย	ผศ.ดร.สำราญ ท้าวเงิน
ผู้ร่วมวิจัย	ผศ.นุทิศ เอี่ยมใส, ดร.บุญช่วย สุทธิรักษ์, นายกมล บุญเขต และ เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์
สาขาวิชา	สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีเสรีวิจัย 2557

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ชาวพื้นเมือง ชาวไทยหล่ม ชาวเขา (เผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่ามูเซอ) ชาวจีน ชาวบน ชาวลาว (ลาวพวน ลาวเงี้ยว ลาวครั่ง) ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าภายหลังการดำเนินการวิจัยการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนด โครงการ จนถึงสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล ส่งเสริมให้คนในชุมชนนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป โดยผลการดำเนินงานดังกล่าวทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เห็นความสำคัญของการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง ได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อที่จะนำไปสู่การนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และนำเอาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองมาใช้ให้เป็นประโยชน์ พัฒนาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ส่งเสริมความรู้ท้องถิ่นให้พัฒนาหรือต่อยอดจากในอดีต การบำรุงรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหาย การยอมรับและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมเข้ากับระบบเศรษฐกิจและการจัดการในยุคใหม่

คำสำคัญ : สังคมแห่งการเรียนรู้, ความหลากหลายทางภาษา, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม,
การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Research	The Construct of Sustainable Social Knowledge of the Language and Cultural Diversity of Phetchabun Province
Researcher	Asst.Prof.Dr.Samran Tao-ngoen
Co-researcher	Asst.Prof.Nutis Eiamsai, Dr.Boonchuey Suthiraksa, Kamol Bunket and Anekpong Thammathiwat
Major	English Program
	Phetchabun Rajabhat University Year 2014

Abstract

This research aims to construct of sustainable social knowledge of the language and cultural diversity of Phetchabun province which the sustainable development. The population used in this study was local people, Thai Lom, tribe hill (Hmong tribe, Lisu tribe, Yao tribe, and Lahu tribe), Chinese people, Nyahkur (Chaobon) people, Lao people (Lao Phuan people, Lao Gao people, Lao Khrang people) which live in Phetchabun province by using a participatory action research process. The results of this research found that after conducting research, creating a society of learning the language and culture of the various ethnic groups in Phetchabun by the community is thinking and involved in the work from the start of the project till completed the final step in the evaluation by focus on the community as a reason for his thinking and use knowledge to solve problems, encouraging the community to share knowledge to practical development community by operation resulted in the different ethnic groups to show the importance of building social capital and culture to engage in learning together to lead the social and cultural capital, strengthening the community and bring their own identity and the identity of ethnic groups used to advantage to develop a cultural local knowledge to develop or build from the past to maintenance and recording cultural knowledge were lost to recognition and promotion of cultural diversity to linked to the economic and cultural capital management in the new era.

Keyword : Social Knowledge, Language Diversity, Cultural Diversity, Sustainable Development

(ก)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2557 โดยผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ คณะวิจัยขอขอบคุณนายสมศักดิ์ โพธิ์ศรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลงิ้ว นายศักดิ์ดา เสี่ยงสมานันท์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเข้าค้อ นายสมบัติ ช่วยเมือง ผู้ใหญ่บ้านน้ำเลา ตำบลตะเปาะ ตลอดจนบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ช่วยในการประสานงานอำนวยความสะดวก ตอบแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้

ผศ.ดร.สำราญ ท้าวเงิน และคณะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
Abstract.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญรูป	ช
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
1.5 กรอบแนวความคิดของการวิจัย	4
บทที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
2.1 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางภาษา.....	5
2.2 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม	12
2.3 ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์.....	16
2.3.1 ความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาและภาษาศาสตร์.....	17
2.3.2 อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและขบวนการออกเสียง	22
2.3.3 เสียงและระบบเสียง	30
2.3.4 คำและหน่วยคำ.....	46
2.3.5 การวิเคราะห์โครงสร้างประโยค	46
2.4 ทฤษฎีทางสังคมวิทยา	47
2.4.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม	47
2.4.2 ทฤษฎีการปรับตัวทางวัฒนธรรม	49
2.4.3 ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม.....	52
2.4.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์	54
2.4.5 แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย	56

2.4.6 แนวคิดเกี่ยวกับสัญชาติ.....	60
2.4.7 แนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม	62
2.5 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา.....	65
2.5.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่.....	65
2.5.2 ทฤษฎีวิวัฒธรรมและบุคลิกภาพ.....	66
2.5.3 ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม.....	67
2.5.4 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม	68
2.5.5 ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม.....	69
2.5.6 แนวคิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม	69
2.5.7 แนวคิดมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ	69
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้.....	70
2.7 แนวคิดการจัดการความรู้	89
2.7.1 ความหมายของการจัดการความรู้	90
2.7.2 ความสำคัญของการจัดการความรู้.....	91
2.7.3 กระบวนการจัดการความรู้.....	92
2.7.4 ประโยชน์ของการจัดการความรู้.....	94
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	95
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	98
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	98
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	98
3.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	99
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลในวิจัย	99
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	99
3.6 สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	99
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	100
4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์.....	100
4.2 การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์	104
4.3 การวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาผ่านความหลากหลายทาง ภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์.....	106
4.4 การสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติ พันธุ์	107

4.5 การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัด เพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน	108
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	111
5.1 สรุปผลการวิจัย	111
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	113
5.3 ข้อเสนอแนะ	117
เอกสารอ้างอิง	118
ภาคผนวก	124
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ที่ให้ข้อมูลแต่ละชุมชน	125
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต	129
ภาคผนวก ค ตัวอย่างภาษาที่ชุมชนใช้พูดสนทนา	132
ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรม	134
ภาคผนวก จ ประวัติคณะผู้วิจัย	135

สารบัญรูป

	หน้า
รูปที่ 2.1 ความสัมพันธ์วิชาภาษาศาสตร์ของสาขาต่าง ๆ	20
รูปที่ 2.2 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง	24
รูปที่ 2.3 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง	28
รูปที่ 2.4 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง	28
รูปที่ 2.5 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง	29
รูปที่ 2.6 วงจรการเรียนรู้.....	94
รูปที่ 4.1 แผนที่ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์	103

(๗)

สารบัญตาราง

หน้า

ไม่พบรายการสารบัญภาพ

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

โลกยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันส่งผลให้ภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านของชนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยอยู่ในภาวะอันตรายและเสี่ยงต่อการสูญสลาย สถานการณ์เช่นนี้เป็นภัยคุกคามความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นปัญหาล้ายกับการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในความสนใจของนักวิทยาศาสตร์ ปัญหาวิกฤตด้านความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมเป็นปัญหาระดับโลกโดย 90% ของภาษาในโลกกว่า 6,000 ภาษา กำลังอยู่ในภาวะวิกฤต (Krauss 1992) และอาจจะไม่สามารถดำรงอยู่ให้พ้นศตวรรษนี้ มีเพียงภาษาใหญ่หรือภาษาระดับนานาชาติและภาษาประจำชาติที่มีผู้พูดจำนวนมากที่จะรอดปลอดภัย อย่างไรก็ตามผู้คนทั่วไปที่เกี่ยวข้องก็ยังขาดความตระหนักอย่างเพียงพอถึงความร้ายแรงของปัญหาภาวะวิกฤติทางภาษาและวัฒนธรรม และผลกระทบที่เกิดขึ้นอันจะทำลายความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมซึ่งเป็นแหล่งเก็บภูมิปัญญาของมนุษยชาติติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ส่งผลให้เกิดวิกฤตด้านอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ ซึ่งมีผลให้กลุ่มชนต่างๆ อ่อนแอ ไม่สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้ ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบกับภาวะวิกฤตนี้ ทำให้สังคมอ่อนแอขาดความเชื่อมั่น ความมั่นคง ซึ่งเป็นรากฐานของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

ในสถานการณ์เช่นนี้ สิ่งที่เป็นเร่งด่วนประการหนึ่งคือการเร่งสร้างองค์ความรู้ในการจัดการกับปัญหา กล่าวคือการศึกษาและวิธีการฟื้นฟูธำรงรักษาภาษาในภาวะวิกฤตซึ่งยังนับว่าขาดแคลนอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ขึ้นมาจาก ประสบการณ์การศึกษาและฟื้นฟูภาษาในบริบทของภูมิภาคเอเชียและประเทศไทย ทั้งนี้เพราะส่วนมากแล้วองค์ความรู้ดังกล่าวใน ปัจจุบันล้วนมาจากประสบการณ์ในกิจกรรมฟื้นฟูภาษาในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป จังหวัดเพชรบูรณ์มีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 10 กลุ่ม (จากงานแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย โดยสุวิไลและคณะ, 2547) ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว ในการติดต่องานทุกระดับ กลุ่มภาษาต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย 3 ภาษา ที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวนนลาวพวน ลาวครั่ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเป็นลักษณะเฉพาะหรือความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ปัญหาและความต้องการในแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกันไป การช่วยเหลือหรือชุมชนต้องการพึ่งพาตนเองย่อมแตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน ทั้งหมดอาจจะมีลักษณะทั่วไปในสถาบันทางสังคมที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่ความมีชีวิตทางวัฒนธรรมในสถาบันต่างๆ ย่อมแตกต่างกันไป เช่น ในแต่ละชุมชนย่อมจะมีสถาบันต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่บริบทเนื้อหาของการคงอยู่ การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถาบันแตกต่างกันไป ซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความสำคัญอย่างมากในงานพัฒนา ดังจะเห็นว่าผลกระทบของการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาที่ต้องมีความแตกต่างกันตามความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนา หรือเกิดผลกระทบในการพัฒนาประเทศที่ทำให้บางชุมชนไม่ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2543: 29)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันแสวงหาปัญหา และคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นฉันทามติของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกันทั้งแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีนักวิจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย หรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน ดังนั้น การวิจัยจึงสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคี พร้อมกับบังเกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึกตระหนักในปัญหา หน้าที่ และร่วมกันแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ

จากความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าว คณะวิจัยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา เรียนรู้ พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในลักษณะการเรียนรู้แบบพหุภาคี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อม สลายไป และวัตถุประสงค์ขั้นถัดมาคือการร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยจัดประชุมปฏิบัติการ ฝึกอบรมและดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ พร้อมทั้งจัดพิมพ์เผยแพร่ผลงานจัดประชุมระดับท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์
- 2) เพื่อการวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาผ่านความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์
- 3) เพื่อการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์
- 4) การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

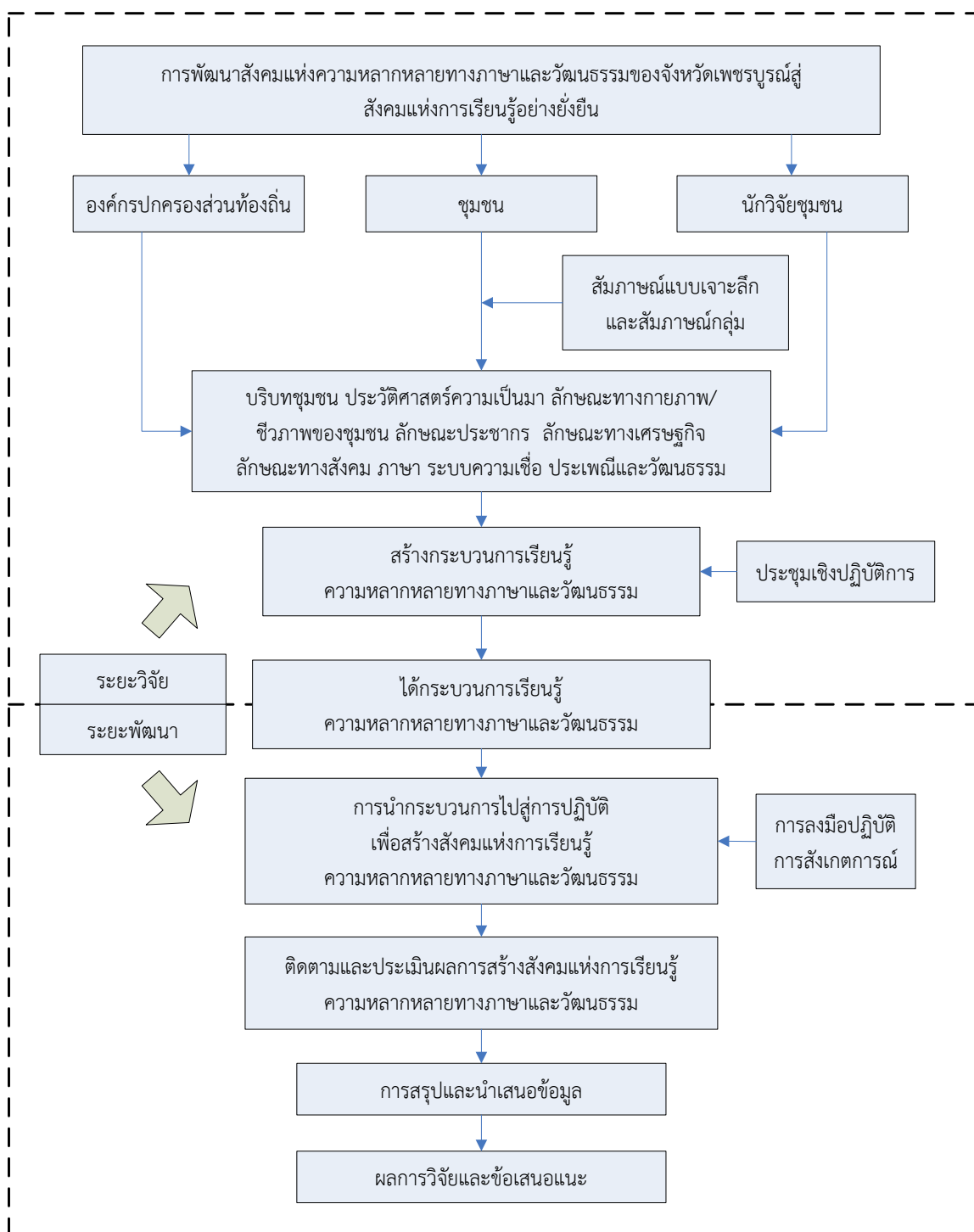
ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน โดยมีขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัยดังต่อไปนี้

- กลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง
- กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มสัก
- กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ
- ชาวจีน ย่านการค้า อำเภอหล่มสัก และอำเภอเมือง
- กลุ่มชาวนา บ้านน้ำเลา ตำบลตะเภา อำเภอเมือง
- กลุ่มชาวลาว บ้านดงขุย ตำบลดงขุย อำเภอชนแดน

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบถึงบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ/ชีวภาพของชุมชน ลักษณะประชากร ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม ภาษา ระบบความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์
- 2) ทราบถึงข้อจำกัด ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน
- 3) ได้สังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน
- 4) ได้แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

1.5 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

บทที่ 2

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ/ชีวภาพของชุมชน ลักษณะประชากร ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม ภาษา ระบบความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาข้อจำกัด ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน มีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 1) แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางภาษา
- 2) แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม
- 3) ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์
- 4) ทฤษฎีทางสังคมวิทยา
- 5) ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา
- 6) แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
- 7) แนวคิดการจัดการความรู้
- 8) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางภาษา

การศึกษาความหลากหลายทางภาษา เป็นการศึกษาภาษาศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับภาษา การศึกษาภาษาที่พูดในท้องถิ่นประเทศไทย เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ภาษาไทยถิ่น และภาษาชนกลุ่มน้อย ภาษาไทยถิ่น เป็นภาษาตระกูลไทที่พูดโดยคนส่วนใหญ่ ซึ่งอาศัยอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เมื่อใช้หลักเกณฑ์ทางภาษาศาสตร์แบ่งภาษาไทยถิ่นแล้ว ภาษาไทยถิ่นแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ ภาษาไทยถิ่นกลาง (ไทยกลาง หมายรวมภาษาไทยมาตรฐานไว้ด้วย) ภาษาไทยถิ่นเหนือ (คำเมือง) ภาษาไทยถิ่นตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสานหรือลาว) และภาษาไทยถิ่นใต้ (ปักษ์ใต้) และภาษาชนกลุ่มน้อย เป็นภาษาตระกูลไทที่พูดในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ถิ่น แต่ละภาษามีจำนวนผู้พูดมากน้อยแตกต่างกัน เช่น ภาษาไทพวน ไทโซ่ง ไทโย้ย ไทยแสก ฯลฯ เป็นต้น

เจตนา นาควัชระ (2530) ได้นำเสนอปัญหาการวิจัยด้านภาษามีหลายลักษณะดังนี้ วิวัฒนาการของภาษาไทย, วิวัฒนาการของตัวอักษรไทย, มาตรฐานของภาษาไทย, ภาษาถิ่น, การศึกษาภาษาเชิงเปรียบเทียบ, การสร้างพจนานุกรม และ การสร้างไวยากรณ์แผนใหม่ งานวิจัยภาษาไทยด้วยภาษาศาสตร์เชิงประวัติโดยเฉพาะในด้านประวัติความเป็นมาของคำ และสามารถ

รวบรวมความรู้ต่าง ๆ เขียนเป็นประวัติของภาษาไทย คนไทยถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทย จำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาไทยกลางเพื่อสื่อสารกัน การที่มีได้เรียนภาษาถิ่นในโรงเรียนทำให้สูญเสียคุณค่าอะไรบางอย่างในชีวิตของคนในท้องถิ่นหรือไม่ ความรู้สื่อบางอย่างในชีวิตของคนในท้องถิ่นหรือไม่ ความรู้สื่อบางอย่าง เช่น อารมณ์ขัน แสดงออกด้วยภาษาถิ่นดีกว่าภาษากลางหรือไม่ การศึกษาวิจัยด้านภาษาศาสตร์มาศึกษาวิจัยด้านหน่วยเสียง วากยสัมพันธ์และโครงสร้างของภาษา ประเด็นปัญหาดังกล่าว เป็นเรื่องที่สามารถนำไปศึกษาค้นคว้าได้ทั้งสิ้น

การศึกษาภาษาไทยถิ่น ภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย มีแนวทางในการศึกษาค้นคว้าคล้ายคลึงกัน คือใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษาภาษาด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทางภาษา ตั้งสมมติฐาน พิสูจน์สมมติฐานและตั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับโครงสร้างของภาษา วิธีการศึกษาภาษาศาสตร์ แตกต่างกันไปตามสาขาของภาษาศาสตร์ และวิธีการศึกษาตามสาขาจะเป็นแนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยได้อย่างชัดเจน เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์จะเป็นเครื่องกำหนด วิธีการเก็บข้อมูลและปริมาณข้อมูล

1. ภาษาศาสตร์พรรณนา (Descriptive Linguistics) เป็นการศึกษาภาษาโดยใช้ข้อมูลทางภาษา มาวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่และตั้งเป็นกฎเกณฑ์ทางภาษาขึ้น มีวัตถุประสงค์ศึกษาภาษาในด้านเสียง (Phonology) คำ (Morphology) วลีและประโยค (Syntax) เรื่องวลีประโยค และความหมาย ยังมีปริมาณไม่มากนัก

1.1 ศึกษาาระบบเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ของภาษาไทยถิ่นและชนกลุ่มน้อยที่ใช้พูด ณ ที่ใดที่หนึ่ง โดยใช้ข้อมูลจากผู้วิจัยเป็นหลัก เช่น ระบบหน่วยเสียงภาษาถิ่นโคราช (ชลิดา รินทร์พรหม, 2520) หน่วยเสียงภาษาแพะ (พิศศรี แจ่มไพร, 2520) หน่วยเสียงภาษาระยอง (อรพิมพ์ บุญอาภา, 2512)

1.2 ศึกษาาระบบเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ของภาษาไทยถิ่นและชนกลุ่มน้อย ณ ที่ใดที่หนึ่ง โดยใช้ข้อมูลสัมภาษณ์จากผู้ออกภาษา อาจศึกษาาระบบเสียงทั้งระบบ หรือศึกษาส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบเสียง เช่น ภาษาไทยถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ (วรนุช พันธุ์พงศ์, 2519) ภาษาไทยถิ่นตำบลเทพกษัตรี อำเภอดงหลวง จังหวัดภูเก็ตของ (ไสว เรืองวิเศษ, 2515) ระบบหน่วยเสียงภาษาไทยคำบ้านนาป่าหนวด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย (ชาคริต อนันทรานัน, 2521) ภาษาชาวเล (เพ็ญศิริ สวาสดีธรรม, 2525)

1.3 ศึกษาาระบบเสียงทั้งระบบหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบเสียง ของภาษาไทยถิ่นที่ใช้พูดกันในที่หลายแห่งในหนึ่งจังหวัด โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลจากผู้ออกภาษา อย่างน้อยแห่งละ 1 คน เช่น การศึกษาาระบบเสียง ภาษาไทยถิ่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของ ชีระพันธ์ ล.ทองคำ และคณะ (2521), การศึกษาาระบบเสียง ภาษาไทยถิ่น จังหวัดสุพรรณบุรี ของ ม.ร.ว. กัลยา ดิงศกัทธิย์ (2523) การศึกษาส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบเสียง ได้แก่ การศึกษาวรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่น จังหวัด

นครราชสีมา ของ วรรณ พุฒินกุล (2522) วรรณยุกต์ในภาษาญ้อ ของ กาญจนา คูวัฒนะศิริ (2524)

1.4 ศึกษาการใช้ศัพท์หรือการกระจายของศัพท์ ในบริเวณหนึ่งจังหวัดหรือหลายจังหวัด จะมีการเก็บข้อมูลอย่างละเอียดในบริเวณที่กำหนด ผู้วิจัยอาจเก็บข้อมูลด้วยตนเองหรือส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ เช่น การศึกษาการกระจายของศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2524) การศึกษาการกระจายของศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา (วิจินต์ ภาณุพงศ์, สมทรง บุรุษพัฒน์ และงานของจรูญ บุญพันธ์ และวันทนี พันธ์ชาติ (2524)

1.5 การศึกษาโครงสร้างประโยคของภาษาไทยถิ่น งานวิจัยลักษณะนี้มีไม่มากนัก เช่น การศึกษาโครงสร้างประโยคคำถามในภาษาไทยถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี (สมศักดิ์ ทองงอก, 2520) ระบบไวยากรณ์ภาษามลายู (อาณัติ วงศ์โกสิตกุล, 2528)

2. ภาษาศาสตร์เชิงประวัติ (Historical Linguistics) คือการศึกษาความแตกต่างของภาษาใด ภาษาหนึ่งในระยะที่ต่างกัน ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของภาษาในด้านต่าง ๆ เช่น เสียง ความหมายหรือตัวอักษร การศึกษาภาษาศาสตร์เชิงประวัติจำเป็นต้องศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย ซึ่งเรียกว่าการศึกษภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ โดยเปรียบเทียบภาษาที่มีความสัมพันธ์กัน อยู่ในตระกูลเดียวกัน เช่น ภาษาลีซอ (ลักษณะ ดาวรัตน์หงษ์, 2526) ศึกษาระบบเสียงภาษาลีซอและเปรียบเทียบกับภาษาไทยภาษาพวน (ทศไนย อารมณสุข, 2521) ภาษากูย (เอกวิทย์ จิโนวัฒน์, 2526) ศึกษาระบบหน่วยคำภาษากูยและเปรียบเทียบกับภาษาโซ่และภาษาบรู

3. ภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics) คือการนำวิชาภาษาศาสตร์ไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ หรือภาษาถิ่น หรือภาษาชนกลุ่มน้อย เช่น เฉลา ไชยรัตน์ ศึกษาวิจัยโครงสร้างภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ หรือชาวอังกฤษที่เรียนภาษาไทย (จินดา งามสุทธิ : 2523) หรือการเปรียบเทียบความแตกต่างของภาษาไทยกลาง กับภาษาถิ่นอื่นตลอดจนภาษาชนกลุ่มน้อย เช่น สุริยา รัตนกุล ศึกษาภาษาของชนกลุ่มน้อย เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาการเรียนภาษาไทยของเด็กซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย ได้แก่ ภาษาละเวือะ ภาษาขมุ ภาษาอีก้อ ภาษาลีซอ และภาษาถิ่น มาล - ไพร

4. ภาษาศาสตร์เชิงสังคม (Sociolinguistics) เป็นการศึกษาภาษาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสังคม ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของภาษา ลักษณะของการใช้ภาษา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การศึกษากลุ่มประโยคในความเรียงภาษาไทย (ดิเรกชัย มหัทธนะสิน, 2523) ศึกษาความสัมพันธ์ของประโยคทางความหมาย เช่น การอธิบาย การสรุปความและความสัมพันธ์ของประโยคทางรูปแบบโครงสร้าง อนุพากย์ในภาษาไทย (ดุยทิพร ชำนิโรคนานต์, 2512) ศึกษาอนุพากย์ซึ่งเป็นส่วนประกอบของประโยคซับซ้อน ประโยคผสม ลักษณะของคำ

ไวยากรณ์ในภาษาไทย (ราศรี ชันวารชร, 2516) โดยมุ่งศึกษาคำ ความหมายและหน้าที่ในภาษาของ คำหลักและคำไวยากรณ์ ถ้อยคำที่ใช้เป็นส่วนในภาษาไทย (จิราภรณ์ ภักธราภานุภทร, 2521) โดย ศึกษาโครงสร้าง หน้าที่และความหมาย ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาภาษาศาสตร์เชิงสังคมเท่าที่ ยกตัวอย่างมาเป็นข้อมูลเอกสาร แตกต่างจากการศึกษาภาษาศาสตร์เชิงพรรณนา เชิงประวัติ และ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ที่มุ่งศึกษาข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก การศึกษาภาษาศาสตร์เชิงสังคมก็อาจใช้ ข้อมูลภาคสนามได้เช่นกัน

การศึกษาวิจัยทางภาษา อาจใช้ข้อมูลขั้นต้นได้ 2 ลักษณะ คือ ข้อมูลเอกสาร เช่น ความ เรียง เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต้องศึกษารวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดสถาบันต่าง ๆ หรือบุคคลที่มีเอกสารอยู่ในครอบครอง เมื่อจะศึกษาภาษา พูด ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยถิ่นหรือภาษาชนกลุ่มน้อย การวิจัยภาคสนามทางภาษาศาสตร์ต้องใช้เวลา และเสียค่าใช้จ่ายสูง ก่อนเริ่มการวิจัย ผู้วิจัยจึงควรรู้วิธีและกลยุทธ์ของการเก็บข้อมูลกับผู้ออกภาษา และมีวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างชัดเจน

1. วัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีหลายลักษณะและเป็นเครื่องกำหนด วิธีการเก็บข้อมูลและปริมาณข้อมูล ชีรพันธุ์ ล.ทองคำ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลไว้ ดังนี้ (ชีรพันธุ์ ล.ทองคำ, 2519)

1.1 เพื่อการสำรวจทางภาษาศาสตร์ เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับภาษา เช่น ภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย มีภาษาอะไรบ้าง ก่อนการเก็บข้อมูลจึงต้องสร้างแบบสอบถาม เพื่อใช้สัมภาษณ์ ผู้ออกภาษา

1.2 เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างของภาษา เช่น เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างทางเสียงและ ไวยากรณ์ ผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลเป็นเวลานาน เพราะศึกษากว้างและอาจต้องฝึกพูดภาษานั้น ๆ ด้วย

1.3 เพื่อพิสูจน์สมมติฐานบางประการ เช่น ตั้งสมมติฐานไว้ว่า “ภาษาไทยอีสาน มี พยัญชนะกักครบทั้ง 4 ชุด คือ P T , ph th, b d และ ? b ? d จะไม่มีความแตกต่างทางด้านวรรณยุกต์ (tones)” ผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลภาคสนามภาษาในตระกูลไท เพื่อใช้ประกอบข้อมูลเอกสาร ข้อมูล ดังกล่าวจะช่วยให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมของคำตอบ ซึ่งจะนำมาพิสูจน์สมมติฐาน

1.4 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมหรือภาษากับวัฒนธรรม เช่น การ วิเคราะห์คำเรียกญาติในภาษามลาบรี (ผิวดองเหลือง) คำบอกสีในภาษาแอสเลียน (ชาไก) ต้องใช้วิธี เก็บข้อมูลทางชาติพันธุ์วิทยา

1.6 เพื่อจัดทำพจนานุกรม อาจจัดทำพจนานุกรม 2 – 3 ภาษา ถ้าภาษานั้น ๆ ยังไม่มี ระบบการเขียน ผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลทางภาษาเพื่อสร้างระบบการเขียนก่อน แล้วจึงรวบรวมคำศัพท์ เพื่อจัดทำคลังศัพท์ นอกจากสัมภาษณ์ผู้ออกภาษา โดยการถามเป็นคำ ๆ แล้ว ต้องรวบรวมข้อมูล

ประเภทเพลงพื้นบ้าน นิทาน ตำนาน และประวัติศาสตร์ด้วย เพราะข้อมูลประเภทนี้จะมีค่าศัพท์เฉพาะ คำสันธาน คำบุพบท คำช่วยกริยา และคำลงท้าย ช่วยให้ข้อมูลสมบูรณ์ขึ้น

1.7 เพื่อสร้างแบบเรียนเบื้องต้นสำหรับการอ่านการเขียน และการแปล ส่วนใหญ่เป็นงานของมิชชันนารี ที่เก็บข้อมูลภาษาของกลุ่มชนที่มีแต่ภาษาพูด มาสร้างระบบการเขียน เพื่อจดบันทึกภาษานั้น แล้วจึงสอนระบบการเขียนให้เจ้าของภาษา สร้างแบบเรียนเบื้องต้น แปลคำศัพท์ และนิทานเกี่ยวกับศาสนา (ธีรพันธุ์ ล.ทองคำ, 2529)

2. คุณสมบัติผู้วิจัยและผู้บอกภาษา

2.1 ผู้วิจัย ผู้วิจัยควรมีความสามารถฟังเสียงในภาษา และบันทึกเสียงโดยใช้สัญลักษณ์ มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้เกิดอุปสรรคในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถพูดคุย ขอความร่วมมือจากบุคคล และหน่วยงานได้ดี รู้จักควบคุมสติอารมณ์ และมีความอดทน เพราะการเก็บข้อมูลภาคสนามอาจพบปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งจากบุคคล สภาพแวดล้อมหรือเพื่อนร่วมงาน เมื่อออกเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น ควรมองโลกในแง่ดี ใช้ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้เหมาะสม

2.2 ผู้บอกภาษา ผู้บอกภาษาคือผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการวิจัยภาคสนามทางภาษาศาสตร์ ผู้วิจัยควรให้เกียรติ ยกย่องผู้บอกภาษาเป็น “ครู” และให้ความสนิทสนมเหมือนญาติ ดูแลและเอาใจใส่ผู้บอกภาษา เพราะการเก็บข้อมูลภาษา ใช้เวลามาก และผู้วิจัยต้องสังเกตความเคลื่อนไหวของอวัยวะในการออกเสียงของผู้บอกภาษา จึงอาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายหรือประหม่า เป็นอุปสรรคต่อการเก็บข้อมูล

ผู้บอกภาษา ควรที่จะรู้ภาษาที่ผู้วิจัยต้องการเก็บข้อมูลอย่างดี มีอายุมากพอสมควร คือ 45 ปีขึ้นไป เด็บโต และใช้ภาษานั้นในชีวิตประจำวัน มีความสนใจ และมีความรับผิดชอบสูง เป็นคนฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบ และมีความรู้รอบตัวดี มีความอดทน และอารมณ์ดี เพราะต้องพูดซ้ำหลาย ๆ ครั้ง มีสุขภาพจิตดี ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีอวัยวะในการออกเสียงและฟังเสียงอยู่ในสภาพปกติ และมีเวลาว่างพอที่จะทำงานได้ ตลอดระยะเวลาที่กำหนด

จำนวนผู้บอกภาษา ขึ้นอยู่กับลักษณะงานวิจัยที่ทำ เช่น การวิเคราะห์ลักษณะทางเสียง ไวยากรณ์ หรือความหมาย อาจใช้ผู้บอกภาษาหลักเพียงคนเดียว และตรวจสอบข้อมูลกับผู้บอกภาษาอื่น ๆ อีก 2 – 3 คน จึงต้องเลือกผู้บอกภาษาอย่างระมัดระวัง งานวิจัยภาษาศาสตร์สังคม จำเป็นต้องใช้ผู้บอกภาษาเป็นจำนวนมากขึ้นอยู่กับตัวแปร ที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา เช่น ตัวแปรด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และต้องพิจารณาความเหมาะสมทางสถิติด้วย เพราะต้องนำหลักเกณฑ์ทางสถิติมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ถ้าตอบแทนผู้บอกภาษา ไม่มีอัตราตายตัว ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและลักษณะเฉพาะของชุมชน ผู้วิจัยต้องใช้วิจารณญาณของตนเอง

3. วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม

วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามที่ดีที่สุด คือ การสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา โดยใช้ภาษาของผู้บอกภาษาเอง ผู้วิจัยต้องฝึกพูดภาษาที่จะวิจัยให้ได้พอสมควร เช่น ศัพท์พื้นฐาน วลี และประโยคที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อเข้าไปอยู่ในชุมชนที่ใช้ภาษานั้นได้ประมาณ 3 เดือน จึงเริ่มเก็บข้อมูล เพราะเกิดความเข้าใจภาษามากขึ้น แต่วิธีการดังกล่าวเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก การวิจัยโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามจึงใช้วิธีสัมภาษณ์ด้วยภาษาไทยกลาง ซึ่งผู้บอกภาษาสามารถเข้าใจได้ สิ่งที่ต้องระวัง คือ ข้อมูลภาษาอาจคลาดเคลื่อน เพราะผู้บอกภาษาอาจให้ข้อมูลทางภาษาด้วยวิธีการแปลจากภาษาไทย เป็นภาษาของตน แทนที่จะพูดไปตามธรรมชาติหรืออาจเรียงคำเข้าประโยคเป็นแบบภาษาไทย

3.1 การเตรียมการก่อนออกภาคสนาม ก่อนออกเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยควรเตรียมการด้านวิชาการและเตรียมการด้านธุรการ คือ ด้านวิชาการและด้านธุรการ ผู้วิจัยควรพิจารณาว่าจะวิจัยด้านเสียง ไวยากรณ์หรือความหมาย จะใช้วิธีการของภาษาศาสตร์พรรณนา ภาษาศาสตร์สังคม ภาษาศาสตร์เปรียบเทียบเชิงประวัติ ฯลฯ และจะเลือกใช้ทฤษฎีภาษาศาสตร์ อย่างไรจึงจะเหมาะสมกับงานวิจัย แล้วจึงเริ่มรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2 ลักษณะ คือ เอกสารประเภทบรรณานุกรม เอกสารเกี่ยวกับภาษาที่จะวิจัยและเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีในการวิเคราะห์ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

ด้านธุรการ ถ้ามีแหล่งเงินทุน ก็ควรสำรวจบริเวณที่จะออกเก็บข้อมูลและทำโครงการทดลอง เพื่อวางแผนดำเนินการวิจัยและเขียนโครงการวิจัยขอทุนอุดหนุน ได้อย่างละเอียดชัดเจน เพื่อความสะดวกปลอดภัยในการทำวิจัย ควรติดต่อขอความร่วมมือจากหน่วยราชการที่อยู่ในบริเวณที่จะเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยติดต่อทางราชการและติดต่อส่วนตัว นอกจากนี้ยังต้องจัดเตรียมอุปกรณ์การวิจัยและเครื่องใช้ส่วนตัว อุปกรณ์การวิจัย ได้แก่ รายการคำหรือแบบสอบถาม รูปภาพ และตัวอย่างประกอบการสัมภาษณ์ สมุดบันทึกข้อมูล เอกสารที่จำเป็น แผนที่ อุปกรณ์การบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปและฟิล์ม เครื่องพิมพ์ดีดแบบกระเป๋

รายการคำ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยมีวิธีการสร้างดังนี้ คือ

1) การสร้างรายการคำเพื่อเปรียบเทียบระบบเสียง การศึกษาระบบเสียงอาจศึกษาทั้งระบบ คือ พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ หรือเลือกศึกษาเฉพาะเรื่องก็ได้ ถ้าจะศึกษาเปรียบเทียบวรรณยุกต์ก็ใช้คำสำหรับทดสอบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นของวิลเลียม เจ เก็คนี เป็นหลัก แต่ถ้าต้องการจะศึกษาระบบเสียงทั้งระบบ นอกจากรายการคำดังกล่าวแล้วยังต้องมีรายการคำเพื่อศึกษาพยัญชนะต้น พยัญชนะท้าย สระเดี่ยว และสระเลื่อนด้วย ในการสร้างรายการคำเพื่อศึกษาระบบเสียงของภาษาไทยถิ่น ผู้ศึกษาควรสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบเสียงของภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาที่ต้องการศึกษา อย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อให้ได้ความรู้ว่า ภาษาที่ต้องการศึกษานั้นจะมีหน่วยเสียงอะไรบ้าง จะได้เตรียมรายการคำโดยไม่มีข้อผิดพลาด

2) การสร้างรายการคำเพื่อเปรียบเทียบคำศัพท์ ถ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อจะดูการแปรของภาษาไทยถิ่นที่พูดกันในบริเวณหนึ่ง โดยไม่ดูแนวการแบ่งเขตภาษา รายการคำที่ใช้อาจประกอบด้วยคำอะไรก็ได้ หากจุดเก็บข้อมูลมีไม่กี่จุด หน่วยอรรถ (หน่วยของความหมายซึ่งอาจแทนศัพท์จำนวน 1 ศัพท์ หรือมากกว่าก็ได้) อาจมีมากกว่าสองพันก็ได้ แต่ถ้าจุดเก็บข้อมูลจำนวนมาก ก็อาจต้องลดจำนวนหน่วยอรรถลง หากเป็นการศึกษาที่มีจุดหมายเพื่อหาแนวแบ่งเขตภาษา เช่น จะหาแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่น ก. กับภาษาไทยถิ่น ข. รายการคำที่ใช้ ต้องประกอบด้วยหน่วยอรรถที่ภาษา ก. ใช้ศัพท์ ๆ หนึ่ง และภาษา ข. ใช้อีกศัพท์หนึ่ง และจำนวนหน่วยอรรถที่ใช้ไม่จำเป็นต้องมากนัก หากหาหน่วยอรรถที่จำแนกภาษาไทยถิ่นได้ดีจริง ๆ ได้เพียง 10 – 20 หน่วยอรรถ ก็จัดเป็นเครื่องมือในการศึกษาที่เหมาะสมแล้ว

3.2 วิธีเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนามทางภาษา เป็นศิลปะที่ต้องเรียนรู้ ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ เพราะการซักถามผู้บอกภาษา เพื่อให้ได้ข้อมูลทางภาษาขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และประสบการณ์ของผู้วิจัย วิธีการที่นิยมใช้เก็บข้อมูลมี 4 วิธี คือ ถามตรง ๆ ให้ผู้บอกภาษาเป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยเสนอข้อมูล ให้ผู้บอกภาษาเป็นผู้ตอบว่า มีหรือไม่มี ให้ผู้บอกภาษาเล่าเรื่องที่อยากเล่า ผู้วิจัยบันทึกเสียงไว้แล้วถ่ายทอดเป็นสัทอักษร แล้วซักถามรายละเอียดเพิ่มเติม และถ้าผู้วิจัยพูดภาษาที่จะวิจัยได้ ควรใช้วิธีนี้กับผู้บอกภาษาและแอบบันทึกเสียงไว้ เป็นวิธีที่เป็นธรรมชาติแต่ใช้เวลามากและสิ้นเปลืองแถบบันทึกเสียง

การเก็บข้อมูลมีรายละเอียดแตกต่างกันไป ตามวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล เช่น เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างทางภาษา เพื่อจัดทำพจนานุกรม เป็นต้น ในที่นี้ขอยกตัวอย่างการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาโครงสร้างทางภาษา ซึ่งต้องการข้อมูลเป็นจำนวนมาก การเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ก็ใช้วิธีการเช่นเดียวกันได้

ธีรพันธ์ ล.ทองคำ ได้อธิบายการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาโครงสร้างทางภาษาของภาษามลาบรี (ผิทองเหลือง) ที่อำเภอสา จังหวัดน่าน ไว้ว่า เริ่มต้นด้วยการให้ผู้บอกภาษาดูรูปสัตว์ และบอกชื่อสัตว์ ต่อไปเป็นอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย โดยให้ออกเสียงหลาย ๆ ครั้งผู้วิจัยออกเสียงเลียนแบบให้ผู้บอกภาษายอมรับ แล้วจึงบันทึกข้อมูล ขณะบันทึกเสียงผู้วิจัยจะบอกรายละเอียดเกี่ยวกับภาษา สถานที่ วัน เวลา และผู้บอกภาษาเพื่อสะดวกในการใช้ข้อมูล วันต่อ ๆ ไปถามข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติ คำสรรพนาม คำเรียกเครือญาติ พืช คำกริยา วลี และประโยค

3.3 การรวบรวมและจัดระบบข้อมูล

การเก็บข้อมูลภาคสนามควรนำข้อมูลมาจัดระบบเพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้ข้อมูล การเพิ่มเติมข้อมูล และเห็นข้อบกพร่องของข้อมูลได้ง่ายขึ้น การจัดระบบข้อมูลอย่างง่าย คือ บันทึกข้อมูลลงในบัตรข้อมูลที่เตรียมไว้ แล้วจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ บัตรข้อมูลเพียง

ชุดเดียวใช้วิเคราะห์ข้อมูลที่เตรียมไว้แล้วจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ บัตรข้อมูลสามารถใช้วิเคราะห์ข้อมูลทางภาษาศาสตร์ได้หลายลักษณะ จึงควรจัดทำรหัสหมวดหมู่ให้ชัดเจน

3.4 การวิเคราะห์ข้อความข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อความข้อมูลทางภาษาที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล เช่น เก็บข้อมูลรายการคำแล้วนำมาวิเคราะห์ในตอนกลางคืน บันทึกปัญหาหรือตั้งข้อสังเกตไว้ เช่น เสียงสระประสม การกลมกลืนของเสียงสระในพยางค์หลัก และรอง ความสั้นยาวของเสียงสระ ที่มีนัยสำคัญทางภาษาศาสตร์ คือทำให้ความหมายของคำแตกต่างกันการวิเคราะห์ข้อความข้อมูลทางภาษาต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจทางภาษาศาสตร์ตลอดจนการสังเกต ตรวจสอบข้อมูลอย่างถี่ถ้วน ผู้วิจัยควรได้รับการฝึกฝนภาษาศาสตร์เชิงปฏิบัติ จึงจะสามารถวิเคราะห์ข้อความข้อมูลได้ถูกต้องมากขึ้น

2.2 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม

นับตั้งแต่รัฐบาลได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 2 จนถึงปัจจุบันเป็นแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 9 นั้น รัฐบาลได้พยายามดำเนินการตามแผนพัฒนาฉบับต่างๆ ไปได้ในระดับหนึ่ง ชุมชนหลายแห่งสามารถบรรลุตามเป้าหมายของแผนพัฒนาประเทศได้ แต่ชุมชนบางแห่งได้สามารถพัฒนาตามแผนการพัฒนาประเทศไทยจึงเกิดช่องว่างระหว่างชุมชนต่างๆ ทำให้ชุมชนเหล่านั้นถูกรัฐบาลมองว่าเป็นชุมชนที่ล้าหลังหรือล้าสมัย เมื่อพิจารณาถึงวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนย่อมจะเห็นว่าประชาชนมีวิถีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเครื่องใช้ต่างๆ ที่จะอำนวยความสะดวกในระดับครอบครัวและชีวิตความเป็นอยู่มีความเหมาะสมมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตในอดีต อย่างไรก็ตามก็ยังมีบางชุมชนที่วิถีชีวิตของประชาชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่ไม่ดีนัก เป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสทางสังคมเกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมา

วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยย่อมจะมีประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากประวัติศาสตร์ของชาติไทยในแต่ละภาคแต่ละท้องถิ่นมประวัติความเป็นมาที่หลากหลาย กล่าวคือ ในอดีตประเทศไทยประกอบด้วยารรวมตัวกันของอาณาจักรที่สามารถครอบคลุมเมืองต่างๆ โดยแต่ละเมืองยังมีเจ้าเมืองหรือผู้ปกครองตนเอง แต่เมืองเหล่านั้นจะต้องขึ้นกับนครหลวง การปกครองเช่นนี้สามารถกล่าวได้ว่ามีความหลากหลายในแต่ละภูมิภาคและท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น วิถีชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอดีต ก่อนที่อาณาจักรล้านช้างจะมีอำนาจ ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้มีหลักฐานที่มีคนอยู่อาศัยก่อนประวัติศาสตร์คือวัฒนธรรมเจนละ วัฒนธรรมทวารวดี และวัฒนธรรมของเขมรพระนครได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ไม่น้อย และอิทธิพล

ของอาณาจักรล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (หอศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544: 27-50) สำหรับวิถีชีวิตของประชาชนในภาคอื่นก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ แต่ละภาคประกอบขึ้นด้วยกลุ่มชนที่อยู่ในท้องถิ่นเดิมและกลุ่มชนที่มาจากสถานที่อื่นๆ ซึ่งทำให้เห็นว่าวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น แต่ละภาคย่อมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมไม่มากนัก

เพื่อที่จะได้เข้าใจแนวความคิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เราอาจจะกล่าวว่ามีนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเราอาจจะแยกพิจารณาดังต่อไปนี้ “ความหลากหลาย” และ “วัฒนธรรม” ความหลากหลาย คือ ความแตกต่าง ความมีหลายสิ่งหลายอย่าง หรือความไม่คล้ายคลึงกัน หรือความเป็นพหุลักษณะ หรือความเป็นพหุนิยม ส่วนคำว่า วัฒนธรรม ในทฤษฎีนักวิชาการย่อมจะแตกต่างกันไป ตัวอย่าง เช่น วัฒนธรรม หมายถึงองค์รวมของวิถีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างและสะสมขึ้นมาในความหมายพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2538:5) และวัฒนธรรมหมายถึงวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิด หรือความเชื่อจนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา เป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536:4) ศรีศักร วัลลิโภดม (2536:14-26) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในลักษณะศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะหยุดนิ่งขาดความสัมพันธ์กับกลุ่มชนผู้สร้างสรรค์ วัฒนธรรมซึ่งมักมีการพัฒนาการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาและในลักษณะสังคมวัฒนธรรมหรือชีวิตวัฒนธรรมซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่ต้องปรับเปลี่ยนตามสภาวะแวดล้อมตลอดเวลา

ดังนั้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึง ความหลากหลายของชีวิตวัฒนธรรม หรือความหลากหลายของระบบคิด ระบบภูมิปัญญา และระบบอำนาจของกลุ่มชนในสังคม หรือความหลากหลายของแบบแผนการดำรงชีวิตนั่นเอง ถ้าหากจะแยกแยะตามมิติการมอง เราสามารถเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้หลายมิติของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม กล่าวคือ มิติทางประชากร มองถึง ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และองค์ประกอบของประชากรในสังคมที่มีความแตกต่างกัน มิติทางโครงสร้างทางสังคมหรือชุมชน จะมีมุมมองของความหลากหลายในด้านสถานภาพ บทบาท ค่านิยม บรรทัดฐาน การวัดช่วงชั้นทางสังคม และสถาบันทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะมีมิติที่เน้นเฉพาะในสถาบันหนึ่ง เช่น ความหลากหลายของการประกอบอาชีพ ความหลากหลายของระบบความเชื่อ เป็นต้น ตลอดจนมิติทางทรัพยากรสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละชุมชน เราอาจจะกล่าวสรุปได้ว่า

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมก็คือ ในวัฒนธรรมหนึ่งๆ ย่อมมีความหลากหลายในความหลากหลายอาจมีมุมมองในวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไป

การที่ประเทศไทยมีแผนการพัฒนาประเทศมาได้หลายฉบับ โดยแผนการพัฒนาประเทศส่วนใหญ่มีแผนงานและโครงการต่างๆ ในลักษณะเป็นนโยบายเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง ทำให้แผนงานและโครงการต่างๆ ไม่ได้สนองกับความต้องการของประชาชนในวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แม้ว่าในแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 8 จะเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอแผนงานและโครงการต่างๆ ในลักษณะที่เป็นนโยบายเบื้องล่างสู่เบื้องบนก็ตาม แต่ระบบคิดของผู้บริหารระดับนโยบายยังไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การพัฒนา จึงทำให้แผนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ระหว่างคนรวยและคนจนมีมากขึ้น รวมทั้งการที่ประเทศมีนโยบายระบบเศรษฐกิจเสรี โดยไม่ได้เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของวิถีชีวิตของประชาชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้การพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมถูกละเลย จนประเทศเข้าไปสู่ระบบเศรษฐกิจโลก จนเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเป็นลักษณะเฉพาะหรือความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ปัญหาและความต้องการในแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกันไป การช่วยเหลือหรือชุมชนต้องการพึ่งพาตนเองย่อมแตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน ทั้งหมดอาจจะมีลักษณะทั่วไปไปในสถาบันทางสังคมที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่ความมีชีวิตทางวัฒนธรรมในสถาบันต่างๆ ย่อมแตกต่างกันไป เช่น ในแต่ละชุมชนย่อมจะมีสถาบันต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่บริบทเนื้อหาของภารกิจอยู่ การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถาบันแตกต่างกันไป ซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความสำคัญอย่างมากในงานพัฒนา ดังจะเห็นว่าผลกระทบของการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาที่ต้องมีความแตกต่างกันตามความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนา หรือเกิดผลกระทบในการพัฒนาประเทศที่ทำให้บางชุมชนไม่ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาประเทศ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2543: 29)

การวิจัยคือกระบวนการหาองค์ความรู้โดยมีวิธีการวิจัยในแต่ละสาขาที่ยอมรับกัน บางท่านกล่าวถึงการวิจัย คือกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนได้รับความรู้ต่างๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ในความเป็นจริงกระบวนการวิจัยมีขั้นตอนต่างๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่กระบวนการวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอีกมิติหนึ่งที่ไม่ได้เป็นไปตามหลักการสังเกตการณ์ การพิสูจน์ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ตามแนวทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นมิติของการเข้าถึงบริบทแหล่งความรู้ในสาระที่มีวิธีการต่างๆ หลากหลายตามความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น การวิจัยทางความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณ

และเชิงคุณภาพผสมผสานหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การวิจัยลักษณะนี้มักเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีข้อสังเกตว่าไม่ว่าการวิจัยจะเป็นเชิงปริมาณหรือคุณภาพ ต่างก็มีข้อสมมุติต่างๆ จึงต้องพิจารณาคุณสมบัติของข้อมูลว่าข้อมูลใดบ้างที่สามารถทำวิจัยเชิงปริมาณหรือคุณภาพ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539:5:2543ข:8-9)

การวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความจำเป็นอย่างมากเพราะการวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังมีจำนวนน้อย ถ้าหากเราจะมีมติการศึกษาว่าแต่ละชุมชนมีลักษณะเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีการวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อจะได้เข้าใจบริบทเนื้อหาทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากปัญหาและความต้องการแตกต่างกัน

การที่ประเทศไทยดำเนินการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเรื่อยมา และการติดต่อพึ่งพากับระบบโลก ตลอดจนกระแสของโลกาภิวัตน์ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยโดยมีอิทธิพลต่อระดับชาติระดับชุมชน ระดับครัวเรือน และระดับปัจเจกบุคคลเป็นอย่างมาก จนกล่าวได้ว่า สังคมในทุกระดับจนถึงปัจเจกบุคคลได้รับผลของการพัฒนาของประเทศ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม อย่างต่อเนื่องเรื่อยมา และเป็นที่ยอมรับว่า ภาวะการปรับตัวหรือพลวัตการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นในทุกระดับตั้งแต่สังคม ชุมชนครัวเรือน และปัจเจกบุคคลตลอดมา ผลของการปรับตัวตามพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของบางชุมชนมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมตรงตามเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศในขณะเดียวกันก็มีบางชุมชนที่พร้อมจะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามเป้าหมายของการพัฒนา และยังมีบางชุมชนที่ยังมีภาวะของความคงที่และยังยืนหยัดของการไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต หรือค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามหลักวิวัฒนาการ เช่น ตัวอย่างของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะพบปัญหาของชุมชนที่ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์ดัชนีชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐานอยู่จำนวนหนึ่ง

นอกจากการเกิดภาวะของพลวัตของการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้ว ยังเกิดกระแสของท้องถิ่นนิยมเกิดขึ้น โดยมีความเชื่อว่า การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่ได้คำนึงถึงแก่นแท้หรือรากฐานทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นนิยมให้มากขึ้น หากการพัฒนามุ่งไปสู่กระแสของโลกาภิวัตน์แต่เพียงอย่างเดียวก็ย่อมจะทำให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนาประเทศ ประเทศละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีต มุ่งแต่การพัฒนาทางด้านวัตถุ ขาดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ย่อมจะเกิดผลกระทบของการพัฒนาประเทศ กลายเป็นปัญหาต่างๆตามมา เช่น ปัญหาการย้ายถิ่น ปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหายาเสพติด และปัญหาอื่นๆ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติ, 2537:1-7; สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2543ก:29)

เนื่องจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นและยอมรับในหมู่นักวิชาการข้าราชการ และนักปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เราอาจจะกล่าวได้ว่าแนวทางการวิจัยที่แท้จริงเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นนั้น การที่จะสร้างพรมแดนแห่งความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น จะต้องมีแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ จะต้องสามารถนำแนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาไปวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ จึงจะสามารถพัฒนาและสร้างสังคมแห่งความรู้ด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งจะมีประโยชน์ในการประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาในด้านการพัฒนาในระดับชาติ ระดับชุมชน ระดับครัวเรือน และระดับปัจเจกบุคคลได้อย่างแท้จริง

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นประเด็นที่สำคัญของการวิจัยในยุคการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยจะเห็นได้ว่า นักวิชาการทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามีความสนใจปรากฏการณ์ทางความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นความหมายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลุัักษณ์ทางวัฒนธรรม และผลกระทบของการพัฒนาประเทศที่มีต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังนั้นการวิจัยซึ่งเป็นกระบวนการเรียนและพัฒนาองค์ความรู้จึงมีความสำคัญที่สุดที่จะเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แท้จริง ทั้งนี้ทำให้เห็นผลสะท้อนของการพัฒนาที่เห็นผลวัดของการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมตลอดจนเมื่อมีผลงานวิจัยแล้ว ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตามความคาดหวังของการวิจัยอนาคตที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังต้องดำเนินต่อไป จนกระทั่งปัญหาของการพัฒนาจะค่อยๆหมดหรือลดน้อยลงในที่สุด

2.3 ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์

ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารของมนุษย์ มนุษย์ติดต่อกันได้ เข้าใจกันได้ก็ด้วยอาศัยภาษาเป็นเครื่องช่วยที่ดีที่สุด เป็นสิ่งช่วยยืดยาวให้มนุษย์มีความผูกพันต่อกัน เนื่องจากแต่ละภาษาต่างก็มีระเบียบแบบแผนของตน ซึ่งเป็นที่ตกลงกันในแต่ละชาติแต่ละกลุ่มชน การพูดภาษาเดียวกันจึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนรู้สึกรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความผูกพันต่อกันในฐานะที่เป็นชาติเดียวกัน ขณะเดียวกัน ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ และเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรม ส่วนอื่นๆ ของมนุษย์ด้วย เราจึงสามารถศึกษาวัฒนธรรมตลอดจนเอกลักษณ์ของชนชาติต่างๆ ได้จากศึกษาภาษาของชนชาตินั้นๆ โดยภาษาศาสตร์ มีระบบกฎเกณฑ์ ผู้ใช้ภาษาต้องรักษากฎเกณฑ์ในภาษาไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม กฎเกณฑ์ในภาษานั้นไม่ตายตัวเหมือนกฎวิทยาศาสตร์ แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของภาษา เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น จึงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยตามความเห็นชอบของส่วนรวม ภาษาเป็นศิลปะ มีความงดงามในกระบวนการใช้ภาษา

กระบวนการใช้ภาษานั้น มีระดับและลีลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายด้าน เช่น บุคคล กาลเทศะ ประเภทของเรื่อง การที่จะอธิบายถึงความหลากหลายทางภาษาต่างๆ จะต้องมีความเข้าใจทฤษฎีทางภาษาศาสตร์

2.3.1 ความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาและภาษาศาสตร์

ภาษาศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยรายละเอียดของภาษา โดยอาศัยข้อมูลจากคำพูดที่เราใช้พูดกัน ลักษณะเด่นของภาษาศาสตร์คือการพิจารณาข้อมูลที่ได้มาอย่างมีเหตุผล ไม่นำตนเองเข้าไปเกี่ยวพัน แต่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นหลัก ส่วนประกอบที่สำคัญของภาษาคือ วิชาสัทวิทยา (Phonetics) และวิชาภาษาศาสตร์ (Linguistics) ซึ่งทั้งสองรวมกันเรียกว่า สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (Linguistic Science)

ภาษาในทัศนะของนักภาษาศาสตร์ ได้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

(1) ภาษา คือระบบการสื่อสารด้วยสัญลักษณ์ในการออกเสียงและระบบไวยากรณ์ ซึ่งจะไม่มีเหตุผล (Arbitrary) เช่น คำว่า “ต้นไม้” อาจจะออกเสียงแตกต่างกัน เช่น

Kannada : Tara

English : Tree

ไทย : ต้นไม้

ซึ่งเสียงของคำเหล่านี้ไม่สามารถบอกเหตุผลได้ว่าทำไมจึงเรียกอย่างนี้ ทั้งที่เป็นสิ่งเดียวกันแต่เสียงเรียกแตกต่างกัน

(2) ภาษา เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยธรรมชาติของภาษาสามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยไม่มีข้อกำหนด ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจาก สภาพภูมิประเทศ ความแตกต่างของกลุ่มสังคม เป็นต้น

(3) ภาษา เป็นสิ่งที่สามารถคิดค้นขึ้นมาใหม่ได้ มนุษย์สามารถคิดค้นประโยคใหม่ๆ ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด แม้แต่เด็กก็สามารถแต่งประโยคใหม่ๆ ได้ทั้งที่ยังไม่เคยพบในประสบการณ์ของตนเอง

(4) ภาษาเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น ส่วนการสื่อสารของสัตว์เช่น การส่งสัญญาณของปลาโลมา การส่งเสียงร้องของลิงเมื่อพบอาหาร หรือการส่งสัญญาณอันตรายหรือการพบแหล่งอาหารของผึ้ง ไม่จัดว่าเป็นภาษา

(5) ภาษามีได้เกิดจากสัญชาตญาณของมนุษย์ แต่เกิดจากการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้ภาษาเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ เช่นเด็กไม่ว่าจะไปเกิดในสังคมใด ก็จะเรียนรู้การใช้ภาษาของสังคมนั้น

(6) ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับของทุกคนในสังคมนั้นยอมรับและใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารในสังคมของตน และถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน

นักภาษาศาสตร์ได้ให้คำจำกัดความ ภาษา ไว้มากมาย เช่น Edward Spair (Language: 1921) ได้ให้คำจำกัดความว่า “ภาษาคือ เรื่องของมนุษย์เท่านั้นและเป็นสิ่งที่มีได้เกิดจากสัญชาตญาณ ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารความคิด อารมณ์ และความปรารถนา โดยใช้สัญลักษณ์ที่มีระบบและเกิดขึ้นโดยการได้ตรึงเสียงก่อน สัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องเกิดจากอวัยวะในการออกเสียง และจะต้องเป็นสิ่งที่ได้ยิน ได้ด้วย (Language is a purely human and non-instinctive method of communicating idea, emotion and desires by means of a system of voluntarily production symbols.)

John P. Hughee (The Science of Language : 1962) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “ภาษาคือระบบสัญลักษณ์ที่ไม่สามารถให้เหตุผลและคาดการณ์ได้ ซึ่งมนุษย์จะใช้สื่อสารความคิดจากคน ๆ หนึ่งไปยังผู้อื่น”

Beranrd Bloch และ George L.Trager (1942) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “ภาษา คือระบบสัญลักษณ์ซึ่งแทนด้วยเสียงพูด สัญลักษณ์เหล่านี้กำหนดขึ้นอย่างไม่มีกฎเกณฑ์หรือเหตุผล และสังคมของมนุษย์ก็ติดต่อกันด้วยระบบนี้ (A Language is a system of arbitrary vocal symbols by means of which a social group cooperates)

Hall (1969) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “Language is the institution whereby humans communicate and interact with each other by means of habitually used oral-auditory arbitrary symbols.

Noam Chomsky (1957) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “ A language is a set (finite or infinite) or sentences, each finite in length and constructed out of a finite set of element.

Wardough (1972) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “A language is a system of arbitrary vocal symbols used for human communication.”

Derbyshire (1967) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “ Language is undoubtedly a kind of means of communication among human beings. It consists primarily of vocal sounds. It is articulatory, systematic, symbolic and arbitrary.”

Lyons (1970) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “ Language are principal systems of communication used by particular groups of human beings within the particular society (linguistic community) of which they are member.”

Encyclopaedia Britannica. (1976) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “ Language is system of conventional spoken or written symbols by means of which human beings, as members of a social group and participants in its culture, communicate.”

นักภาษาศาสตร์ ถือว่า ภาษาคือ ภาษาพูดเท่านั้น ส่วนภาษาเขียนถือว่าเป็นผลที่ได้จากภาษาพูด เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้บันทึกภาษาพูด ภาษาพูดถือว่ามาก่อนภาษาเขียน เพราะภาษาเขียนนั้น ก่อนที่เขียนให้เป็นสัญลักษณ์ได้ต้องมีการคิดเรียบเรียงก่อนจึงจะเขียนได้ บางสังคมจึงมีภาษาเขียนใช้ บางสังคมไม่มี ในสังคมที่ยังไม่เจริญจะไม่มีภาษาเขียนแต่จะใช้ภาษาพูดในการสื่อความหมาย แต่ในสังคมที่เจริญแล้ว ภาษาเขียนได้กลายเป็นอุปกรณ์สำคัญในวัฒนธรรม ความแตกต่างระหว่างภาษาพูดและภาษาเขียน คือ ภาษาเขียนมีความเป็นมาตรฐาน คำทุกคำสะกดมีความแน่นอน จึงไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง ส่วนภาษาพูดนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในบางครั้งเป็นผลทำให้ภาษาเขียนและภาษาพูดไม่ตรงกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดภาษาวิบัติขึ้น

ภาษาเขียนแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

(1) ภาษาเขียนแทนคำ (Logographic) คือ ภาษาที่สัญลักษณ์ แต่ละตัวแทนคำเป็นคำ ๆ เช่น ภาษาจีน

(2) ภาษาเขียนแทนพยางค์ (Syllabic) คือ ภาษาที่สัญลักษณ์แต่ละตัวแทนพยางค์ 1 พยางค์ เช่น ภาษาญี่ปุ่น

(3) ภาษาเขียนแทนเสียง (Alphabetic) คือ ภาษาที่สัญลักษณ์ 1 ตัว ใช้แทนเสียง 1 เสียง เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส เป็นต้น

วิชาภาษาศาสตร์แบ่งออกเป็น 2 สาขาใหญ่ คือ ภาษาศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure Linguistics) และภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics)

i. ภาษาศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure Linguistics)

ภาษาศาสตร์บริสุทธิ์แบ่งออกเป็น 2 สาขาย่อย คือ ภาษาศาสตร์พรรณนา (Descriptive Linguistics) และภาษาศาสตร์ประวัติศาสตร์และเปรียบเทียบ (Historical Linguistics) รายละเอียด มีดังนี้

1.1) ภาษาศาสตร์พรรณนา (Descriptive Linguistics) คือการบรรยายถึงโครงสร้างของภาษาในแต่ละยุค เช่น Old English หรือ Modern English เป็นการศึกษาภาษาใดภาษาหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยการศึกษาในแนวนี้นุ่งศึกษาลักษณะโครงสร้างของภาษาเป็นสำคัญ คือ ศึกษาโครงสร้างทางเสียงหรือระบบเสียง (Phonology) ศึกษาโครงสร้างทางคำหรือระบบคำ (Morphology) และศึกษาระบบกลุ่มคำ (Syntax) ซึ่งการศึกษทั้งหมดยังแบ่งย่อยได้อีก คือ

1.1.1) สรวิทยา (Phonology) ประกอบด้วย สัทศาสตร์ (Phonetics) เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องเสียง (Phone) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น

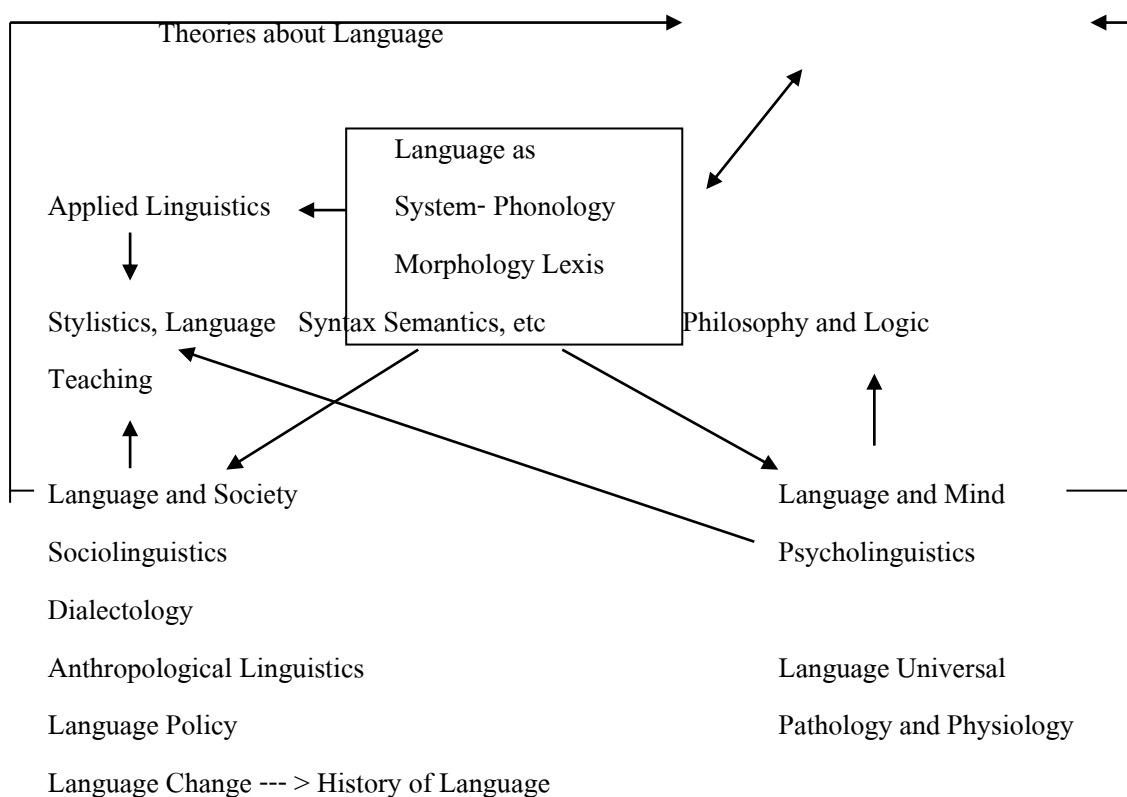
สรีรศาสตร์ (Articulatory Phonetics) เป็นการศึกษาว่าด้วยอวัยวะที่ใช้ในการเปล่งเสียง นิทานศาสตร์ (Acoustic Phonetics) เป็นการศึกษาเรื่องของเสียงโดยอาศัยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์

สราศาสตร์ (Phonemics) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับหน่วยเสียง (Phoneme) โดยศึกษาเสียงที่ได้ยินว่าเป็นหน่วยเสียงหรือเป็นเสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกัน

1.3.1.1 ไวยากรณ์ (Grammar) ประกอบด้วย

- ระบบคำ (Morphology) เป็นการศึกษาหน่วยคำว่ามีระบบและโครงสร้างเป็นอย่างไร
- ระบบกลุ่มคำ (Syntax) เป็นการศึกษาโครงสร้างของประโยคว่ามีระบบการเรียงลำดับคำเป็นอย่างไร

1.3.1.2 วิชาว่าด้วยความหมาย (Semantics) เป็นการศึกษาความหมายของคำและความหมายของประโยค ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยาก ดังนั้นนักภาษาศาสตร์วรรณามักพยายามหลีกเลี่ยงในการศึกษาในเรื่องนี้

รูปที่ 2.1 ความสัมพันธ์วิชาภาษาศาสตร์ของสาขาต่าง ๆ

ทฤษฎีหรือแนวคิดของภาษาศาสตร์วรรณนา

การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์วรรณนามีหลายแนวคิด หรือหลายทฤษฎี ซึ่งทฤษฎีที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้าง ทฤษฎีปริวรรต ทฤษฎีไวยากรณ์การก ทฤษฎีแทกมินิก และทฤษฎีไวยากรณ์อรรถ-การก

รายละเอียด มีดังนี้

(1) ทฤษฎีโครงสร้าง (Structural Theory) ผู้นำทฤษฎีคือ บลูมฟิลด์ (Leonard Bloomfield) แนวคิดของทฤษฎีนี้คือ ภาษาเป็นวิทยาศาสตร์ การศึกษาภาษาจึงต้องศึกษาให้เหมือนกับวิทยาศาสตร์แขนงอื่น ๆ โดยเน้นการเก็บข้อมูล โดยทฤษฎีนี้ถือว่าภาษาเป็นวัตถุที่สามารถนำมาวิเคราะห์แยกออกเป็นส่วน ๆ ได้ โดยแนวทางการศึกษาภาษาจะมี 3 ระดับ คือ ระดับเสียง ระดับคำและระดับกลุ่มคำ

(2) ทฤษฎีปริวรรต (Transformation Theory) ผู้นำทฤษฎีนี้คือ ซอมสกี (Noam Chomsky) แนวคิดทฤษฎีนี้คือ ภาษามี 2 ระดับ คือ ระดับลึกและระดับผิว ภาษาระดับผิวคือภาษาที่ใช้พูดจากัน ส่วนภาษาระดับลึกหมายถึงภาษาที่อยู่ในความคิด อยู่ในใจของผู้พูด

(3) ทฤษฎีไวยากรณ์การก (Case Grammar) ผู้นำทฤษฎีนี้คือ ฟิลล์มอร์ (Charles F. Fillmore) ทฤษฎีนี้แตกแขนงมาจากทฤษฎีปริวรรต จึงถือว่าเป็นไวยากรณ์ปริวรรตอีกแบบหนึ่ง

(4) ทฤษฎีแทกมินิก (Tagmemic Theory) ผู้ริเริ่มทฤษฎีนี้คือ สถาบันภาษาศาสตร์ฤดูร้อน (Summer Institute of Linguistics) ผู้นำทฤษฎีนี้คือ ไพค์ (Kenneth L. Pike) พิตท์แมน (Richard S. Pittman) และ เอลสัน (Benjamin F. Elson) ทฤษฎีนี้คล้ายคลึงกับทฤษฎีโครงสร้าง

(5) ทฤษฎีไวยากรณ์อรรถ-การก ผู้ริเริ่มทฤษฎีนี้คือ สตารอสตา (Stanley Starota) แห่งมหาวิทยาลัยฮาวาย ทฤษฎีนี้ได้พยายามที่จะให้ภาษาแสดงลักษณะธรรมชาติของภาษาออกมาเองให้มากที่สุด

1.3.2 ภาษาศาสตร์ประวัติศาสตร์และเปรียบเทียบ (Historical Linguistics) คือ การศึกษา

ถึงประวัติและวิวัฒนาการของภาษา เป็นการศึกษาภาษาในระยะเวลาที่ต่างกัน โดยศึกษาในแง่วิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของภาษา รวมทั้งสาเหตุและขบวนการเปลี่ยนแปลง โดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการทั้งทางด้านเสียง คำและประโยค ซึ่งการศึกษาประเภทนี้มักจะศึกษาจากเอกสาร ถ้าหากการศึกษาภาษาในเวลาที่ต่างกันย้อนไปไกลเกินกว่าเอกสารที่บันทึกไว้ ก็ให้ศึกษาโดยอาศัยการเปรียบเทียบ (Comparative Method) ซึ่งเรียกการศึกษาแบบนี้ว่า ภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ (Comparative Linguistics) โดยมักจะศึกษาเปรียบเทียบภาษาในตระกูลเดียวกัน

(4) ภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics)

การศึกษาภาษาศาสตร์ประยุกต์เป็นการศึกษาตามความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาเพื่อนำผลงานทางภาษาศาสตร์มาปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านการสอน ภาษาศาสตร์ประยุกต์จึงมีมากมายหลายสาขา ดังนี้

(1) ภาษาศาสตร์เชิงมานุษยวิทยา (Anthropological Linguistics) ศึกษาในส่วนที่ภาษาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในสังคม

(2) จิตภาษาศาสตร์หรือภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยา (Psycholinguistics) ศึกษาถึงพฤติกรรมทางภาษาของมนุษย์ เช่นการเรียนรู้ภาษามนุษย์นั้นทำอย่างไร

(3) สังคมภาษาศาสตร์หรือภาษาศาสตร์เชิงสังคม (Sociolinguistics) ศึกษาถึงหน้าที่และบทบาทของภาษาในสังคม

(4) คณิตภาษาศาสตร์ (Mathematical Linguistics) ศึกษาภาษาโดยใช้คณิตศาสตร์เป็นเครื่องช่วย จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภาษาศาสตร์คอมพิวเตอร์ (Computation Linguistics) เช่นใช้คอมพิวเตอร์ในการแปลภาษา เป็นต้น

2.3.2 อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและขบวนการออกเสียง

เสียงพูดของมนุษย์เกิดจาก ลม ซึ่งได้จากการหายใจเข้าไปในปอดเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ แล้วปล่อยส่วนที่เหลือให้ออกมา เป็นลมหายใจออกผ่านหลอดลมและเส้นเสียงขึ้นมานั่นเอง เมื่อคนเราต้องการจะพูด สมองจะบังคับกล้ามเนื้อระหว่างซี่โครงและแผ่นกะบังลม ให้ดันลมขึ้นมาผ่านเส้นเสียงซ้าๆ เป็นช่วงๆ ตามความต้องการในการเปล่งเสียง ลมหายใจออกเป็นพลังสำคัญที่ทำให้เกิดเสียงพูด เพื่อช่วยให้เข้าใจลักษณะของเสียงพูดได้ง่ายขึ้น จะแยกอธิบายอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและขบวนการออกเสียง ดังนี้

2.3.2.1 อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง

อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง คือ อวัยวะที่มนุษย์ใช้ในการทำเสียงหรือพูดและออกเสียง ที่มีอยู่ในภาษาของตน ในทางภาษาศาสตร์จะพิจารณาเฉพาะลักษณะที่เป็นส่วนรวมของเสียงในภาษาหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นเสียงพูดที่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ การศึกษาเรื่องเสียงจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่และการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ที่ใช้ในการออกเสียง อวัยวะที่สำคัญในการผลิตเสียงพูดมี 4 ส่วนโดยเรียงตามลำดับจากส่วนล่างของร่างกายขึ้นไปด้านบน ได้แก่ ปอดและหลอดลม (Lungs) กล่องเสียงและเส้นเสียง (Vocal Cord) เพดานอ่อน (Velum) ปากและอวัยวะในช่องปาก รายละเอียดมีดังนี้

(1) ปอดและหลอดลม (Lungs)

หน้าที่หลักของปอดคือการหายใจ ปอดมีลักษณะเหมือนฟองน้ำประกอบด้วยถุงลมขนาดเล็ก ๆ เป็นจำนวนมาก ไม่มีกล้ามเนื้อ มีเฉพาะหลอดลมฝอย ปอดตั้งอยู่ภายในช่องอก มีกระดูกซี่โครงหุ้มทั้งส่วนหน้าและส่วนหลัง ตอนล่างเป็นก้ามบังลม เสียงพญานาคและเสียงสระในภาษาต่าง ๆ เกือบทั้งหมดเป็นเสียงที่ใช้กระแสลมออกจากปอด มีเพียงบางเสียงในบางภาษาที่ใช้กระแสลมออกจากอวัยวะอื่น ในการออกเสียงปอดทำให้เกิดลมเพื่อใช้ในการออกเสียง โดยลมจะเดินทางจากปอดขึ้นมาทางหลอดลม จากนั้นลมก็จะผ่านเข้ากล่องเสียง ซึ่งอยู่ตอนบนของหลอดลม แล้วเข้าสู่ช่องคอและออกไปเป็นเสียงทางช่องปากหรือช่องจมูก

(2) กล่องเสียงและเส้นเสียง (Vocal Cord)

กล่องเสียงประกอบด้วยกระดูก กระดูกอ่อนและกล้ามเนื้อ กล่องเสียงตั้งอยู่เหนือหลอดลม ด้านล่างของกล่องเสียง ส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของกล่องเสียงคือ เส้นเสียง (Vocal Cords) เส้นเสียงมี 2 เส้น มีลักษณะเป็นแผ่นบาง ๆ คล้ายปี่ผีเสื้อ เส้นเสียงอยู่ในลักษณะพาดหัวตามแนวอนนวางขวางอยู่ตรงกลางกล่องเสียง ปลายด้านหนึ่งเชื่อมอยู่ติดกับกระดูกอ่อนอาริไดโนยด์ (Arytenoid) การทำงานของเส้นเสียงนั้น ไม่สามารถมองเห็นการทำงานจากภายนอกได้ แต่มีวิธีที่จะรู้ว่าเส้นเสียงอยู่บริเวณใดได้ โดยการออกเสียง อา ยาว ๆ แล้วหยุดเสียงทันที ในจังหวะที่หยุดเสียงจะสังเกตได้ว่ามีกล้ามเนื้อเคลื่อนไหวอยู่ในคอ การเคลื่อนไหวนั้นคือการที่เส้นเสียงเคลื่อนตัวมาปิดกันสนิทเพื่อกั้นลมนั่นเอง

(3) เพดานอ่อน (Velum)

เพดานอ่อนสามารถยกตัวขึ้นติดผนังคอจนไม่มีช่องให้ลมผ่านไปทางช่องจมูกหรือจะตกลงมาตามสภาพปกติก็ได้เพื่อให้มีช่องให้ลมผ่านออกมาทางจมูก การยกตัวขึ้นลงของเพดานอ่อนทำให้เกิดเสียง 2 ประเภท คือ เสียงนาสิก (Nasal) คือเสียงที่ลมออกทางปากและทางจมูก เช่นเสียง /m/ และเสียงออกทางปาก (Oral) คือเสียงที่ลมออกทางปากได้อย่างเดียว

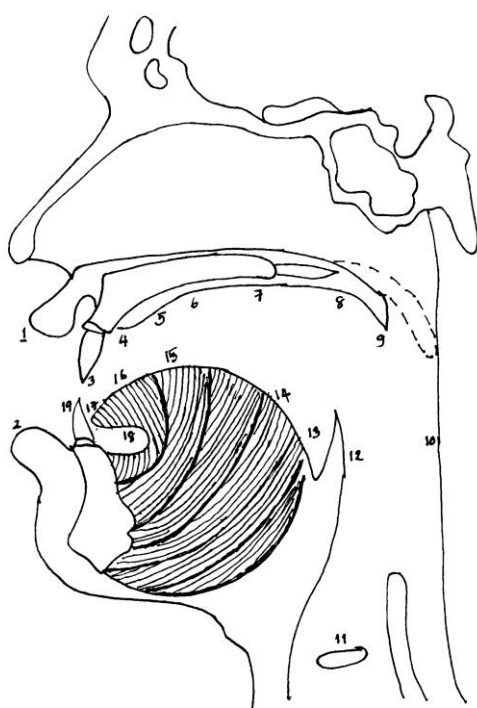
(4) ปากและอวัยวะในช่องปาก

การทำงานของอวัยวะในช่องปากจะทำงานเป็นคู่เรียกว่า “ฐาน” กับ “กรณ์” ซึ่งรวมกันเรียกว่า “ฐานกรณ์” ฐานเป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวไม่ได้ ส่วนกรณ์ เป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวได้ ฐานกรณ์ที่เกิดเสียงต่าง ๆ ในช่องปากได้ เพราะลมไปกระทบกับฐานกรณ์ และฐานกรณ์ดัดแปลงให้เกิดเสียงต่าง ๆ อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงทั้งเป็น 2 ประเภท คือ ฐานกับกรณ์ มีดังนี้

- ฐาน (Passive Articulators) ได้แก่ อวัยวะที่ไม่เคลื่อนที่ในขณะที่ออกเสียงโดยจะอยู่ทางบนของช่องปาก ได้แก่ ริมฝีปากบน ฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานแข็ง เพดานอ่อน และลิ้นไก่ เป็นต้น

- กรณ์ (Active Articulators) ได้แก่ อวัยวะที่ขณะออกเสียงจะเคลื่อนไหวไปประชิดกับฐาน โดยจะอยู่ทางด้านล่างของช่องปาก ได้แก่ ริมฝีปากล่าง ฟันล่าง ปลายลิ้น ลิ้นส่วนปลาย ลิ้นส่วนหน้า และลิ้นส่วนหลัง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีฐานที่เกิดของเสียงบางเสียงที่ไม่สามารถจัดเป็นฐานหรือกรณ์ได้ เพราะในขณะออกเสียงจะเคลื่อนที่ด้วยกันทั้งคู่ ได้แก่ ฐานริมฝีปาก และฐานเส้นเสียง

1. ริมฝีปากบน (Upper Lip)
2. ริมฝีปากล่าง (Lower Lip)
3. ฟันบน (Upper Teeth)
4. ปุ่มเหงือก (Alveolar)
5. หลังปุ่มเหงือก (Post-alveolar)
6. เพดานแข็งส่วนหน้า (Pre-palatal)
7. เพดานแข็ง (Hard Palate)
8. เพดานอ่อน (Soft Palate)
9. ลิ้นไก่ (Uvular)
10. ผนังคอหรือกรวยคอ (pharyngeal wall)
11. กล่องเสียง (Vocal Cord)
12. แผ่นเนื้อปากหลอดลม (Epiglottis)
13. โคนลิ้น (tongue root)
14. ลิ้นส่วนหลัง (back of the tongue)
15. ลิ้นส่วนหน้า (front of the tongue)
16. ลิ้นส่วนปลาย (blade of the tongue)
17. ปลายลิ้น (apex or tip of the tongue)
18. ใต้ลิ้น (underside of tongue)
19. ฟันล่าง (Lower Teeth)

รูปที่ 2.2 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

อวัยวะในช่องปากมีหลายส่วนดังนี้

1) ริมฝีปาก (Lips) เป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวได้มาก และทำให้เสียงแตกต่างกันได้มาก มี 2 ส่วนคือ ริมฝีปากบน และริมฝีปากล่าง ซึ่งริมฝีปากเป็นอวัยวะที่ทำให้เกิดเสียง เช่น เสียง [□] [□[~]]

2) ฟัน (Teeth) ฟันเป็นอวัยวะที่ทำให้เกิดเสียงหลายอย่าง เมื่อฟันบนกดลงบนริมฝีปากล่าง ลมที่ผ่านออกมาโดยแรงจะลอดช่องที่พอจะผ่านได้ออกมาทำให้เกิดเป็นเสียงเสียดแทรกที่ฟันหรือระหว่างฟัน เช่น เสียง [×]

3) ปุ่มเหงือก (Alveolar) ปุ่มเหงือกยังแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือหลังปุ่มเหงือก (Post-alveolar) และส่วนที่เป็นปุ่มเหงือก (Alveolar) ปุ่มเหงือกเป็นส่วนที่นูนออกมาหลังฟันบน ถ้าใช้ลิ้นแตะจะรู้สึกว่าเป็นคลื่น ปุ่มเหงือกเป็นอวัยวะที่ทำให้เกิดเสียง เช่น เสียง [♦] [♫] [■]

4) เพดานแข็ง (Hard Palate) เพดานแข็งหมายถึงส่วนเพดานที่โค้งเป็นกระดูกแข็งอยู่ต่อจากปุ่มเหงือกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เพดานแข็งส่วนหน้า (Pre-palatal) และส่วนที่เป็นเพดานแข็งหรือเพดานแข็งส่วนหลัง (Palate) เสียงที่เกิดที่เพดานแข็งเช่น เสียง [ŋ] [ŋ̃]

5) เพดานอ่อน (Velum) คือส่วนของเพดานที่อยู่ต่อจากเพดานแข็ง มีลักษณะเป็นกระดูกอ่อนขยับขึ้นลงได้ เวลาหายใจเพดานอ่อนและลิ้นไก่จะลดระดับลงมาเปิดช่องให้ลมออกมาทางช่องจมูก เสียงที่เกิดที่เพดานอ่อนเช่นเสียง [ɤ]

6) ลิ้นไก่ (Uvular) เป็นก้อนเนื้อเล็ก ๆ ปลายแหลมอยู่ที่ปลายเพดานอ่อน ตรงกลางสั้นรัวได้

7) ลิ้น (Tongue) เป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวได้หลายทิศทาง แบ่งออกเป็น 6 ส่วนคือ

- ปลายลิ้น (Tip of the Tongue) ได้แก่บริเวณปลายสุดของลิ้น เป็นส่วนที่สามารถเคลื่อนขึ้นไปแตะอวัยวะส่วน ๆ อื่น ๆ ภายในปากส่วนบนได้ เช่น ฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานแข็ง

- ลิ้นส่วนปลายหรือส่วนต่อจากลิ้นหรือสันลิ้น (Blade of the Tongue) ได้แก่บริเวณที่อยู่ถัดปลายลิ้นเข้าไป ลิ้นส่วนปลายจะยกขึ้นไปใกล้กับปุ่มเหงือกแต่ไม่แตะปุ่มเหงือก

- ลิ้นส่วนหน้า (Front of the Tongue) คือลิ้นบริเวณที่อยู่ถัดสันลิ้นเข้าไป เป็นส่วนที่อยู่ตรงข้ามกับเพดานแข็งเมื่อวางลิ้นราบ

- ลิ้นส่วนกลาง (Center of the Tongue) คือลิ้นส่วนที่ต่อจากลิ้นส่วนหน้า ตำแหน่งของลิ้นส่วนกลางจะอยู่ใต้เพดานแข็ง

- ลิ้นส่วนหลัง (Back of the Tongue) คือลิ้นส่วนที่อยู่ถัดส่วนกลางเข้าไป เป็นส่วนที่อยู่ใต้เพดานอ่อน เมื่อวางลิ้นราบ

- โคนลิ้น (Root of the Tongue) คือลิ้นส่วนที่อยู่ต่อจากลิ้นส่วนหลัง เป็นส่วนที่อยู่ตรงข้าม กับผืนงคอ

8) แผ่นเนื้อปากหลอดลม (Epiglottis) เป็นก้อนเนื้อเล็ก ๆ คล้ายลิ้นไก่อยู่ต่อจากโคนลิ้นลงไปในคอ มีหน้าที่ปิดช่องลมเมื่อรับประทานอาหารและเปิดช่องลมเมื่อพูด

9) กรวยคอ (Pharynx) คือส่วนที่เป็นโพรงคอที่อยู่ถัดช่องปากลงไปถึงเส้นเสียง

10) เส้นเสียง (Vocal Cords) คืออวัยวะสำคัญที่ทำให้เกิดเสียงพูด วางขวางอยู่ตรงกลางช่องว่างระหว่างเส้นเสียงจะมีช่องว่างเป็นทางให้ลมผ่านเข้าไปถึงปอดและออกจากปอด เรียกว่าช่องว่างระหว่างเส้นเสียง (Glottis) เส้นเสียงทั้งสองสามารถดึงออกให้ห่างกันหรือชิดกันได้

2.3.2.2 ฐานกรณ์การเกิดเสียง

ฐานกรณ์การเกิดเสียง (Place of Articulation) คือตำแหน่งหรือที่เกิดของเสียง ซึ่งก็คืออวัยวะที่ทำหน้าที่ดัดแปลงให้เกิดเสียงต่าง ๆ โดยอวัยวะเหล่านี้จะทำงานเป็นคู่ ๆ ในการออกเสียง โดยการที่อวัยวะส่วนที่เคลื่อนไหวได้เคลื่อนเข้าไปชิดหรือเข้าไปใกล้อวัยวะที่ไม่เคลื่อนไหวเป็นผลให้อากาศที่ผ่านจากปอดสู่หลอดลม ผ่านกล่องเสียงเข้าสู่ช่องปากนั้นถูกสะกิดกั้นไว้ ซึ่งก่อให้เกิดเสียงพยัญชนะต่าง ๆ ทางสัทศาสตร์มีศัพท์ใช้เรียกฐานกรณ์ของเสียงโดยเฉพาะ ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้พร้อมตัวอย่างเสียงพยัญชนะ ดังนี้

(1) Bilabial (ริมฝีปากทั้งคู่) ได้แก่เสียงที่เกิดจากริมฝีปากทั้งสอง เป็นเสียงที่เกิดจากการใช้ริมฝีปากล่างเคลื่อนไปหาริมฝีปากบน เช่น เสียง /, /, /, // ในคำว่า **pan, ban, my, wing** ส่วนการออกเสียงพยัญชนะ // ริมฝีปากจะห่อกลม

(2) Labio-dental (ริมฝีปากล่างกับฟันบน) ได้แก่เสียงที่ใช้ริมฝีปากและฟัน เป็นเสียงที่เกิดจากการขยริมฝีปากล่างไปหาฟันบนตอนหน้า โดยริมฝีปากล่างจะเคลื่อนขึ้นไปสัมผัสขอบฟันบน เช่น เสียง // และ // ในคำว่า **fun, van**

(3) Dental หรือ Interdental (ปลายลิ้นกับฟันบน) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้นแตะฟันบน โดยปลายลิ้นจะแตะขอบฟันบนทำให้เกิดเป็นช่องแคบ ๆ (Narrow Approximation) เช่น เสียง // และ // ในคำว่า **thank, them**

(4) Alveolar (ปุ่มเหงือก) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้น หรือส่วนถัดปลายลิ้นกับปุ่มเหงือกหรือบริเวณใกล้กับปุ่มเหงือก เช่น เสียง /, /, /, /, /, // ในคำว่า **ten, day, say, zoo, name, lip**

(5) Post Alveolar หรือ Apico- Alveolar (หลังปุ่มเหงือก) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้นกับปุ่มเหงือกที่ติดกับเพดานแข็ง เช่นเสียง // ในภาษาอังกฤษสำเนียงอังกฤษ (British English) ในคำว่า **rice** แต่ถ้าเป็นภาษาอังกฤษสำเนียงอเมริกัน (American English) ใช้ Apico-Palatal เป็นฐานกรณ์ในการออกเสียง

(6) Retroflex (ส่วนหน้าเพดานแข็ง) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้นกับส่วนปลายสุดของปุ่มเหงือกที่ติดกับเพดานแข็ง เช่น เสียง // ในภาษาอังกฤษสำเนียงอเมริกัน (American English)

(7) Palato – Alveolar (เพดานแข็งกับปุ่มเหงือก) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ส่วนถัดจากปลายลิ้น หรือใบลิ้นกับส่วนปลายสุดของปุ่มเหงือกที่ติดกับเพดานแข็ง เช่น เสียง /, /, // และ // ในคำว่า **shore, measure, chair, joke**

(8) Palatal (เพดานแข็ง) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ลิ้นส่วนหน้ากับเพดานแข็ง โดยลิ้นส่วนหน้ายกขึ้นสู่เพดานแข็ง เช่นเสียง // ในคำว่า **yes, you**

(9) Velar (เพดานอ่อน) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้โคนลิ้นกับเพดานอ่อน โดยลิ้นส่วนหลังจะยกขึ้นไปสัมผัสเพดานอ่อน เช่นเสียง //, //, // ในคำว่า **key, game, sing**

(10) Uvular (ลิ้นไก่) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ลิ้นส่วนหลังกับลิ้นไก่ เช่น เสียงของคำว่า 'rouge' ในภาษาฝรั่งเศส

(11) Glottal (เส้นเสียง) ได้แก่ การเคลื่อนเข้าหากันของเส้นเสียงทั้งสอง ทำให้ลมแทรกผ่านออกมาได้บ้าง แต่เส้นเสียงไม่สัมผัสกัน เช่นเสียง // ในคำว่า **have, hay**

อวัยวะที่สำคัญและมีบทบาทมากที่สุดในช่องปากคือ ลิ้น ริมฝีปาก ลิ้นไก่และเพดานอ่อน ดังนี้

(1) ลิ้น (Tongue) ลิ้นสามารถเคลื่อนไหวได้หลายทาง ทั้งยกขึ้น ลดลง ย่นไปข้างหน้า ดึงกลับเข้าไปด้านหลัง และปลายลิ้นก็สามารถยกขึ้นไปยังเพดานหรือปุ่มเหงือกหรืออาจงอกลับไปทางด้านในหรือด้านล่าง ลิ้นแบ่งออกเป็น

1) ปลายลิ้น (Tip of the Tongue) ได้แก่บริเวณปลายสุดของลิ้น จะสามารถกำหนดรู้ได้ด้วยการสอดอากาศเข้าเมื่อรู้สึกเสียด ส่วนที่รู้สึกสัมผัสกับความเย็นของลมที่สุดเข้าไปนั้น คือ ปลายลิ้น เป็นส่วนที่สามารถเคลื่อนขึ้นไปแตะอวัยวะส่วน ๆ อื่น ๆ ภายในปากได้ เช่น เพดาน ริมฝีปาก ลิ้นไก่และเพดานแข็ง เช่นในการออกเสียง // ในคำว่า **leg** ปลายลิ้นจะแตะปุ่มเหงือก

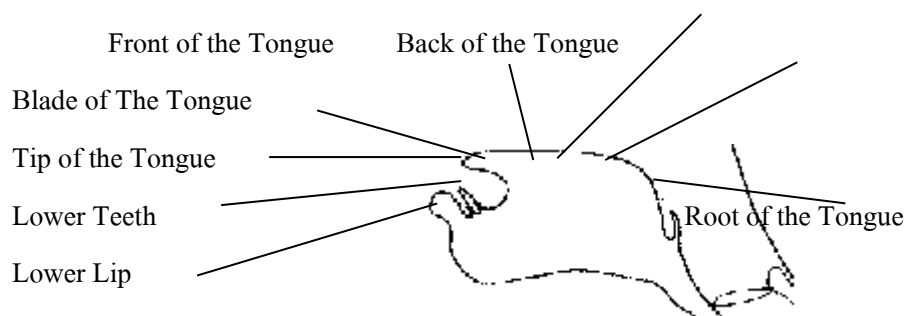
2) ลิ้นส่วนปลายหรือส่วนต่อจากลิ้นหรือสันลิ้น (Blade of the Tongue) ได้แก่ บริเวณที่อยู่ถัดปลายลิ้นเข้าไป กำหนดรู้ได้ด้วยการหุบปากให้สนิท ส่วนที่สัมผัสกับหลังเพดานนั้น คือ เป็นส่วนของปลายลิ้น ลิ้นส่วนปลายเป็นส่วนที่เคลื่อนไหวได้มากที่สุด เช่นการออกเสียง /□/ ในคำว่า **sit** ลิ้นส่วนปลายจะยกขึ้นไปใกล้กับปุ่มเหงือกแต่ไม่แตะปุ่มเหงือก

3) ลิ้นส่วนหน้า (Front of the Tongue) ได้แก่ บริเวณที่อยู่ถัดสันลิ้นเข้าไป เป็นส่วนที่เมื่อเราหุบปากในการปกติ เช่นการออกเสียง // ในคำว่า **yell** ลิ้นส่วนปลายจะยกขึ้นไปใกล้เพดานแข็ง

4) ลิ้นส่วนกลาง (Center of the Tongue) เป็นส่วนที่ต่อจากลิ้นส่วนหน้า ตำแหน่งของลิ้นส่วนกลางจะอยู่ใต้เพดานแข็ง เช่นในการออกเสียงสระกลาง // ในคำว่า **hut** ลิ้นส่วนกลางจะยกขึ้นไปใกล้เพดานแข็ง

5) ลิ้นส่วนหลัง (Back of the Tongue) ได้แก่ ส่วนที่อยู่ถัดส่วนกลางเข้าไป เป็นส่วนที่อยู่ใต้เพดานอ่อน เช่นในการออกเสียง // ในคำว่า **caught** ลิ้นส่วนหลังจะยกขึ้นไปอยู่ในระดับกลาง

6) โคนลิ้น (Root of the Tongue) ได้แก่ ส่วนที่อยู่ต่อจากลิ้นส่วนหลังลงไป เป็นส่วนที่อยู่ตรงข้ามกับผนังคอ

รูปที่ 2.3 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

(2) ริมฝีปาก ริมฝีปากเป็นอวัยวะสำคัญเพราะมีหน้าที่ดัดแปลงลมให้เป็นเสียงทุกเสียง และเปลี่ยนขนาดและรูปร่างได้มากกว่าช่องอื่น ๆ คืออาจปิดสนิท เปิดเล็กน้อย เปิดกว้าง ห่อเป็นรูปกลมหรือเป็นรูปรี หรืออยู่ในลักษณะปกติ ดังภาพ

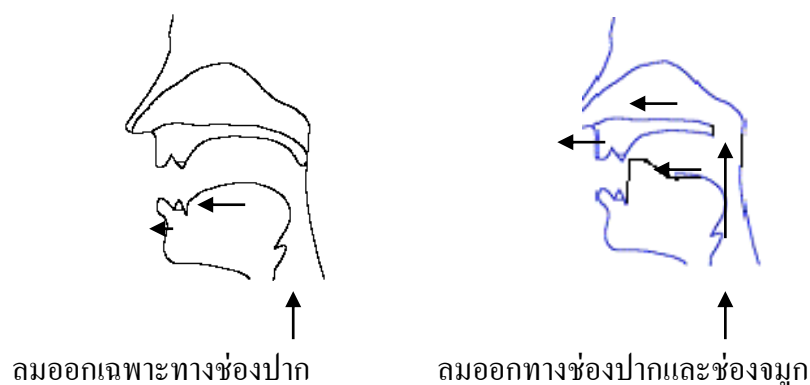
ริมฝีปากรี ริมฝีปากเปิดกว้าง

ริมฝีปากปกติ ริมฝีปากห่อกลม

รูปที่ 2.4 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

(3) ลิ้นไก่และเพดานอ่อน ลิ้นไก่และเพดานอ่อนสามารถยกขึ้นไปยังผนังคอเพื่อไม่ให้ลมออกไปทางช่องจมูก หรืออาจละลงปล่อยให้ลมออกทางช่องจมูกทำให้เกิดเสียงนาสิก ดังภาพ

รูปที่ 2.5 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

2.3.2.3 ขบวนการออกเสียง

ลมที่ออกจากปอด โดยผ่านทางหลอดลม และเข้าสู่กล่องเสียงแล้วผ่านช่องระหว่างเส้นเสียง ทำให้เกิดเสียงต่าง ๆ ขึ้น มีหลายลักษณะดังนี้

- (1) ถ้าเส้นเสียงอยู่ห่างกัน ลมสามารถผ่านเข้าช่องคอได้อย่างอิสระทำให้เกิดเสียงอโหะหรือเสียงไม่ก้อง (Voiceless Sounds) เช่นเสียง [], [] [], [], []
- (2) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันแต่ไม่สนิทกัน ลมที่จะผ่านเข้าช่องคอเกิดการเสียดสี ทำให้เส้นเสียงสั่นสะบัด ทำให้เกิดเป็นเสียงโหะหรือเสียงก้อง (Voiced Sounds) เช่นเสียง [], [], [], []
- (3) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันและกระดูกอ่อนอาริตินอยด์แยกตัวออกจากกัน ลมจะผ่านออกมาทางช่องระหว่างกระดูกอาริตินอยด์และผ่านออกมาระหว่างเส้นเสียงบ้างจะเกิดเป็นเสียงกระซิบ (Whisper)
- (4) ถ้าเส้นเสียงอยู่ห่างจากกันเล็กน้อย เมื่อลมผ่านช่องระหว่างเส้นเสียง เส้นเสียงจะสั่นแต่จะสั่นต่างจากเสียงก้อง คือเสียงที่เกิดจากการทำงานของเส้นเสียงในลักษณะนี้ทำให้เกิดเป็นเสียงก้องมีลม (Breathy Sounds)
- (5) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันและกระดูกอ่อนอาริตินอยด์อยู่ติดกันสนิท ทำให้ส่วนของเส้นเสียงที่อยู่ห่างจากกระดูกอ่อนกระดูกอ่อนอาริตินอยด์สั่น ทำให้เกิดเป็นเสียงลงคอ (Creaky Sound หรือ Creaky Voiced)
- (6) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันสนิทและกระดูกอ่อนอาริตินอยด์อยู่ติดกัน ลมจากปอดจะถูกปิดกั้นอยู่ใต้เส้นเสียง เมื่อเส้นเสียงแยกตัวจากกันอย่างรวดเร็วลมก็จะพุ่งขึ้นมาเกิดเป็นเสียงกักที่เส้นเสียง (Glottal Stop) ได้แก่เสียง []

เมื่อเสียงที่ผ่านเส้นเสียงแล้วก็จะเข้าสู่ช่องคอ จากนั้นเพดานอ่อนและลิ้นไก่จะทำหน้าที่ในการบังคับทางเดินของลม นั่นคือ

(1) ถ้าเพดานอ่อนและลิ้นไก่เคลื่อนที่ไปติดกับผนังคอ ลมจะออกมาทางช่องปาก ทำให้เกิดเสียงทางช่องปาก

(2) ถ้าเพดานอ่อนและลิ้นไก่อยู่ในลักษณะตามธรรมชาติ ลมจะสามารถผ่านขึ้นไปยังช่องจมูกได้ ทำให้เกิดเสียง 2 ชนิด คือ

1) ถ้ามีการปิดกั้นลม ณ ที่ใดที่หนึ่งในช่องปากและลมผ่านออกได้เฉพาะทางช่องจมูก เสียงที่เกิดขึ้นเป็นเสียงนาสิก (Nasal Sounds) เช่น เสียง [] [] []

2) ถ้าไม่มีการปิดกั้นลมในช่องปากและลมผ่านออกได้ทั้งทางปากและทางจมูกจะเป็นเสียงขึ้นจมูก (Nasalized Sounds) ซึ่งจะเกิดขึ้นกับเสียงสระที่ติดกับเสียงนาสิกและในบางภาษาจะมีสระทั้งที่เป็นเสียงสระขึ้นจมูกและเสียงสระที่ออกทางช่องปาก

2.3.3 เสียงและระบบเสียง

2.3.3.1 ลักษณะของเสียง

เสียงที่มนุษย์ใช้เปล่งออกมาเพื่อสื่อความหมาย ในแต่ละภาษาจะมีลักษณะสำคัญที่คล้ายกัน ๆ มากบ้างน้อยบ้างในแต่ละภาษา คือ เสียงก้องและเสียงไม่ก้อง (Voiced and Voiceless Sounds) เสียงมีลมและเสียงไม่มีลม (Aspirated and Unaspirated Sounds) ระดับเสียงสูงต่ำ (Pitch) การลงน้ำหนักของเสียง (Stress) และช่วงต่อของเสียง (Juncture) มีรายละเอียดดังนี้

(1) เสียงก้องและเสียงไม่ก้อง (Voiced and Voiceless Sounds)

เสียงก้อง (Voiced Sounds) คือ เสียงที่เกิดขึ้นเมื่อเส้นเสียงอยู่ชิดกัน ทำให้ลมที่ดันออกจากปอดในขณะที่เส้นเสียงปิดหรืออยู่ชิดกัน ทำให้เส้นเสียงสั่นสะบัด ได้แก่เสียง [] [] [] [] [] [] [] เป็นต้น

เสียงไม่ก้อง (Voiceless Sounds) คือเสียงที่เกิดขึ้นในขณะที่เส้นเสียงอยู่ห่างกัน ทำให้ลมที่ดันออกจากปอดผ่านเข้าสู่ช่องคอได้อย่างอิสระ เช่นเสียง [] [] [] [] [] เป็นต้น

(2) เสียงมีลมและเสียงไม่มีลม (Aspirated and Unaspirated Sounds)

เสียงมีลม (Aspirated Sounds) คือเสียงที่เวลาออกเสียงมีกลุ่มลมตามออกมา จนสังเกตได้ เช่น เสียง [] [] [] [] เป็นต้น

เสียงไม่มีลม (Unaspirated Sounds) คือเสียงที่เวลาออกเสียงมีกลุ่มลมตามออกมาเพียงเล็กน้อย สามารถสังเกตได้โดยการใช้นิ้วมืออังที่ปากในขณะที่ออกเสียง จะมีกลุ่มลมกระทบมือจนสังเกตได้ เช่นเสียง [] [] [] [] เป็นต้น

(3) ระดับเสียงสูงต่ำ (Pitch) คือเสียงจะมีระดับสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความถี่ของเสียง ถ้าเสียงความถี่ต่ำเสียงก็ต่ำ ถ้าความถี่เสียงสูง เสียงก็สูง

ความถี่ของเสียงคือ อัตราการสั่นสะเทือนของเครื่องกำเนิดของเสียง ในทางกลศาสตร์วัดความถี่ของเสียงเป็น Hertz (Hz) หรือรอบต่อวินาที โดยการเปรียบเทียบกับการสั่นสะเทือนของวัตถุซึ่งเคลื่อนจากจุดหรือระดับหนึ่งออกไปแล้วกลับมายังจุดหรือระดับเดิม เรียกว่า 1 Hz หรือ 1 รอบ

(4) การลงน้ำหนักของเสียง (Stress) คือ การออกเสียงพยางค์ใดพยางค์หนึ่งโดยการเน้นมากหรือน้อยกว่าพยางค์อื่น การลงน้ำหนักพยางค์จึงขึ้นอยู่กับกำลังแรงที่ใช้ในการเปล่งเสียงของพยางค์แต่ละพยางค์ ถ้าต้องการลงน้ำหนักที่พยางค์ใด ก็ต้องเพิ่มลมที่เปล่งเสียงที่พยางค์นั้นให้มากขึ้น

(5) ช่วงต่อของเสียง (Juncture) คือ การเรียงเสียงในการการพูดมีช่วงต่อกัน บางเสียงที่อยู่ชิดกันบางเสียงอยู่ห่างกันและถ้าอยู่ห่างกันมากก็สามารถหยุดระหว่างเสียงนั้น ๆ ได้ แต่ถ้าอยู่ชิดกันไม่อาจหยุดได้เสียงที่รวมกันเป็นพยางค์หนึ่ง ๆ จะเชื่อมกันสนิทจนเกือบจะไม่เห็นช่วงต่อ เรียกว่า Close Juncture แต่ถ้าเสียงที่ปรากฏอยู่คนละพยางค์หรือคนละคำจะมีช่วงต่อห่างกันจนสังเกตได้อย่างชัดเจน เรียกว่า Open Juncture

ตัวอย่างประโยคในภาษาไทย “คุณพ่อผมดื่มน้ำแล้ว” ทำให้ความหมายในประโยคแตกต่าง ดังนี้

- ความหมายที่ 1 คุณพ่อผมดื่มน้ำแล้ว
- ความหมายที่ 2 คุณพ่อ ผมดื่มน้ำแล้ว
- ความหมายที่ 3 คุณพ่อผม ดื่มน้ำแล้ว

ตัวอย่างประโยคในภาษาอังกฤษ เช่น

- keep sticking	---	>	keeps ticking
- its praise	---	>	it sprays
- its wings	---	>	it swings

2.3.3.2 เสียงและระบบเสียง

เสียงในแต่ละภาษาสามารถแบ่งคร่าว ๆ ได้เป็น 3 ประเภท คือ

- (1) เสียงพยัญชนะ มีในทุกภาษา

(2) เสียงสระ มีในทุกภาษา

(3) เสียงวรรณยุกต์ มีในบางภาษา เช่นภาษาไทย

ในที่นี้ขออธิบายเฉพาะเสียงพยัญชนะและเสียงสระ เนื่องจากเป็นเสียงที่มีในทุกภาษา โดยจะอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของเสียง ฐานที่เกิดของเสียง และลักษณะการออกเสียง ดังนี้

2.3.3.3 เสียงพยัญชนะ

การศึกษาเรื่องเสียงพยัญชนะจะต้องศึกษา 3 อย่าง ดังต่อไปนี้คือ

(1) การทำงานของเส้นเสียง คือ ศึกษาลักษณะการทำงานของเส้นเสียงที่เกี่ยวข้องกับเสียงพยัญชนะว่าทำให้เกิดเสียงก้องหรือไม่ก้อง

(2) ฐานที่เกิดของเสียง การศึกษาฐานที่เกิดของเสียงพยัญชนะ ได้แก่ การศึกษาฐานที่เกิดของเสียง คือ

- 1) ฐานริมฝีปาก (Bilabial)
- 2) ฐานริมฝีปาก – ฟัน (Labio-dental)
- 3) ฐานฟัน (Dental)
- 4) ฐานฟัน - ปุ่มเหงือก (Denti-Alveolar)
- 5) ฐานปุ่มเหงือก (Alveolar)
- 6) ฐานเพดานแข็งด้านหน้า – ปลายลิ้น (Retroflex)
- 7) ฐานเพดานแข็ง (Palatal)
- 8) เพดานอ่อน (Velar)
- 9) ลิ้นไก่ (Uvular)
- 10) เส้นเสียง (Glottal)

(3) ลักษณะการออกเสียง โดยศึกษาลักษณะการออกเสียงดังนี้ คือ

- 1) เสียงระเบิดหรือเสียงหยุด (Plosive หรือ Stop)
- 2) เสียงเสียดแทรก (Fricative)
- 3) เสียงกึ่งเสียดแทรก (Affricates)
- 4) เสียงนาสิก (Nasal)
- 5) เสียงข้างลิ้น (Lateral)
- 6) เสียงร้ว (Roll หรือ Trill)
- 7) เสียงกระทบ (Tap)
- 8) เสียงกึ่งสระหรือเสียงเปิด (Semi-Vowels หรือ Glides หรือ Approximant)

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

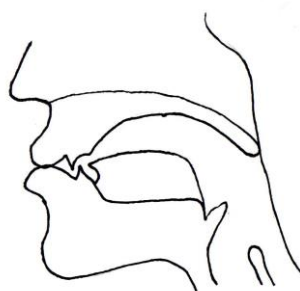
1) ศึกษาการทำงานของเส้นเสียง ในการทำงานของเส้นเสียง มี 2 ลักษณะ คือ

1.1) ถ้าเส้นเสียงเปิดลมจากปอดผ่านขึ้นไปอย่างสะดวก เส้นเสียงจึงไม่สั่น จึงทำให้เกิดเสียงที่เรียกว่า เสียงอโหะหรือเสียงไม่ก้อง (Voiceless) เช่นการออกเสียง [□] [] [] [] เป็นต้น วิธีการสังเกต คือให้ใช้มือสัมผัสที่คอ เมื่อออกเสียงพยัญชนะเหล่านั้น ซึ่งจะพบว่าคอไม่สั่น เพราะขณะออกเสียงเส้นเสียงเปิด

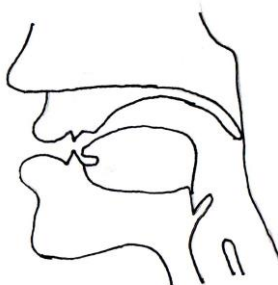
1.2) ถ้าเส้นเสียงปิด ลมจากปอดผ่านขึ้นไปไม่ได้ไม่สะดวก เส้นเสียงที่ปิดมาชิดกันจึงทำให้เกิด การสั่นสะบัด หรือ ปิด ๆ ปิด ๆ จึงทำให้เกิดเสียงที่เรียกว่า เสียงโหะหรือเสียงก้อง (Voiced) เช่นการออกเสียง [] [] [] [] เป็นต้น วิธีการสังเกต คือให้ใช้มือสัมผัสที่คอ เมื่อออกเสียงพยัญชนะเหล่านั้น ซึ่งจะพบว่าคอจะสั่น เพราะขณะออกเสียงเส้นเสียงปิด

2) ฐานที่เกิดของเสียง ศึกษาฐานที่เกิดของเสียงพยัญชนะ ได้แก่ ศึกษารฐานที่เกิดของเสียง ทั้ง 10 ฐาน คือ

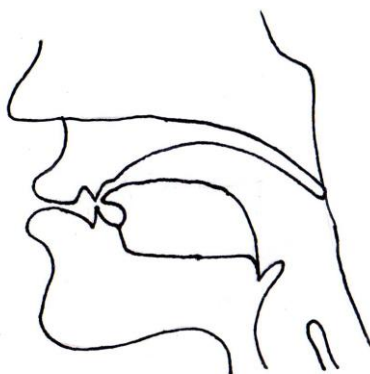
2.1) ฐานริมฝีปาก (Bilabial) การออกเสียงจะใช้ริมฝีปากบนและริมฝีปากล่าง เช่นเสียง [] [] [] [] [] [] เป็นต้น

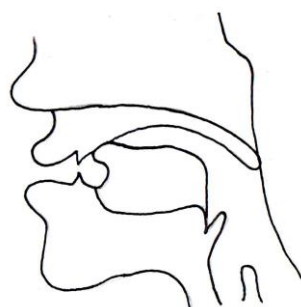
2.2) ฐานริมฝีปาก – ฟัน (Labio-dental) ฐานคือ ฟันบน กรณีคือริมฝีปากล่าง เช่นเสียง [] [] เป็นต้น

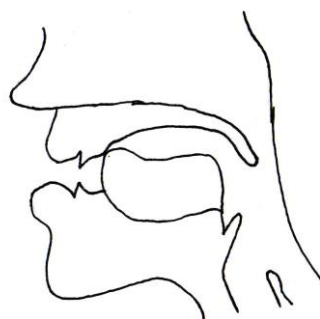
2.3) ฐานฟัน (Dental) ฐานคือ ฟันบน กรณีคือปลายลิ้น เสียงที่เกิดจากฐานกรณีนี้เรียกว่า เสียงระหว่างฟัน (Interdental Sounds) เช่นเสียง [] [] เป็นต้น

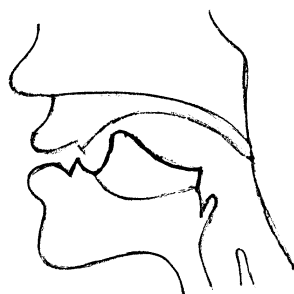
2.4) ฐานฟัน - ปุ่มเหงือก (Denti-Alveolar) ฐานคือฟันบนกับปุ่มเหงือก กรณ์ คือ ปลายลิ้นกับลิ้นส่วนปลาย เช่นเสียง [] [] [] เป็นต้น

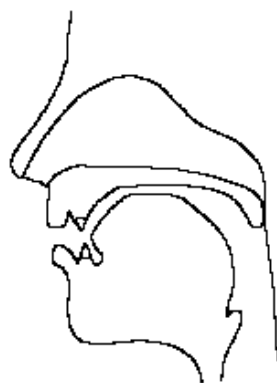
2.5) ฐานปุ่มเหงือก (Alveolar) ฐานคือปุ่มเหงือก กรณ์ คือ ปลายลิ้นหรือลิ้นส่วนปลาย เช่น เสียง [] [] [] [] เป็นต้น

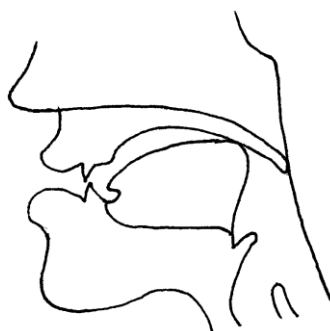
2.6) ฐานเพดานแข็งด้านหน้า – ปลายลิ้น (Retroflex) ฐานคือเพดานแข็งด้านหน้า
กรณี คือปลายลิ้น การออกเสียงในลักษณะนี้ลิ้นจะงอกลับเข้าไปในช่องปากเรียกอีกหนึ่งว่าเสียงลิ้น
งอ เช่นเสียง [ɣ] เป็นต้น

2.7) ฐานเพดานแข็ง (Palatal) ฐานคือเพดานแข็ง กรณีคือ ลิ้นส่วนหน้า เช่นเสียง
[ʃ] [ʒ] เป็นต้น

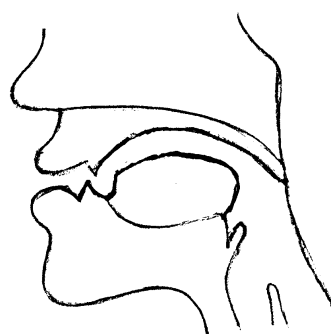
2.8) เพดานอ่อน (Velar) ฐานคือเพดานอ่อน กรณีคือลิ้นส่วนหลัง เช่น เสียง [ɡ]
[ɣ] เป็นต้น

2.9) ลิ้นไก่ (Uvular) ฐานคือลิ้นไก่ กรณ์คือลิ้นส่วนหลัง เช่นเสียง [] [] [] เป็นต้น

2.10) เส้นเสียง (Glottal) ได้แก่เสียง [] []

3) ลักษณะการออกเสียง ศึกษาการออกเสียงที่บริเวณเหนือเส้นเสียง ช่องคอ และช่องปาก ซึ่งจะมีเสียงออกมา 8 ลักษณะ คือ

3.1) เสียงกักหรือเสียงหยุด (Stop) หรือเสียงระเบิด (Plosive) เป็นเสียงที่อากาศที่ผ่านเข้าไปในช่องปาก ถูกอวัยวะใดอวัยวะหนึ่งเคลื่อนเข้าชิดกันอย่างสนิท ทำให้อากาศผ่านออกมาไม่ได้ จะถูกกักไว้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง และเมื่ออวัยวะดังกล่าวแยกออกจากกัน อากาศที่ถูกกักไว้จะระเบิดออกมา เกิดเป็นเสียงที่เรียกว่า เสียงกัก เสียงหยุด หรือเสียงระเบิด ได้แก่ เสียง / , , , , , / (แต่ถ้าไม่มีการปล่อยให้อากาศออกก็จะเป็นเสียง unaspirated stop)

ประเภทของเสียงกัก หากจะแบ่งโดยลักษณะของการพ่นลมหรือไม่พ่นลมแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

- เสียงกักที่มีลมพ่นออกมา (Aspirated Stop) เสียงกักประเภทนี้ ขณะออกเสียงเส้นเสียงเปิดกว้าง ทำให้มีกลุ่มลมพ่นออกมาด้วย เช่น เสียงแรกในคำว่า **pen, tone, key**

- เสียงกักไม่พ่นลม (Unaspirated Stop) เสียงกักประเภทนี้จะเกิดตามหลังเสียงเสียดสีที่ปลายลิ้นกับปุ่มเหงือก // เช่น **span, stay, sky**

3.2) เสียงเสียดแทรก (Fricative) เป็นเสียงที่เกิดจากการที่อวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งในปากเคลื่อนที่เข้าชิดกันแต่ไม่สนิท ทำให้เกิดช่องว่างพอที่กระแสอากาศจากปอดจะแทรกผ่านออกมาได้ ได้แก่เสียงพยัญชนะ / **f, v, s, z, sh, zh** / ตัวอย่าง เช่น เสียงพยัญชนะท้ายคำว่า **leaf** ซึ่งยังมีลมแทรกออกมาระหว่างริมฝีปากล่างและฟันบนได้

3.3) เสียงกึ่งสอดแทรก (Affricate) เป็นเสียงที่เกิดจากอวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งในปากเคลื่อนที่เข้าชิดกันสนิทในตอนแรก ทำให้อากาศถูกกักอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วอวัยวะคู่ดังกล่าวแยกห่างจากกันเพียงเล็กน้อย เกิดช่องว่างพอที่อากาศที่ถูกกักอยู่นั้นเสียดแทรกผ่านออกมาได้ ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นของคำว่า **chair** และเสียงพยัญชนะท้ายของคำว่า **touch** โดยใช้ลิ้นส่วนหน้าแตะหลังปุ่มเหงือก อากาศจะถูกกักไว้ระยะหนึ่ง แล้วปลายลิ้นลดลงเกิดช่องว่างพอที่อากาศจะแทรกผ่านจุดแตะนั้นออกมาได้ ซึ่งได้แก่เสียงพยัญชนะเหล่านี้ คือ / **tʃ, dʒ** /

3.4) เสียงนาสิก (Nasal) เป็นเสียงที่ใช้อวัยวะในการแปรเสียงเช่นเดียวกันกับเสียงกัก เพียงแต่ในช่วงปล่อยลมออกมานั้น นอกจากลมจะออกมาจากช่องปากแล้ว ลมยังสามารถออกทางช่องจมูกได้ด้วย ถ้าเราทดสอบด้วยการบีบจมูกไม่ให้ลมผ่าน เสียงที่ได้จะกลายเป็นเสียงกักทันที ส่วนเสียงนาสิกเป็นเสียงที่เกิดจากการที่ลมถูกกักไว้โดยอวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งในปาก แล้วลดเพดานอ่อนลงเพื่อดันให้ออกทางช่องจมูก ได้แก่เสียง พยัญชนะ / **m, n** / ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นและท้ายของคำว่า **man**

3.5) เสียงข้างลิ้น (Lateral) เป็นเสียงที่เกิดจากการที่อากาศถูกกักไว้โดยปลายลิ้นแตะปุ่มเหงือกหรือหลังปุ่มเหงือกส่วนที่ติดกับเพดานแข็ง เสียงประเภทนี้มีการแปรเสียงเหมือนเสียงกัก เพียงแต่ส่วนสองข้างลิ้นโค้งลงไม่ได้แตะกับเพดานแข็งเหมือนเสียงกัก จึงทำให้ลมออกทางข้างลิ้นได้เหมือนเสียงเสียดแทรก ได้แก่เสียงพยัญชนะ // ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นในคำว่า **long** ออกเสียงโดยใช้ปลายลิ้นแตะปุ่มเหงือกและปล่อยให้ลมออกข้างลิ้นทั้งสอง

3.6) เสียงร้ว (Roll หรือ Trill) เป็นเสียงที่เกิดจากการยกปลายลิ้นขึ้นแตะปุ่มเหงือกแล้วปล่อยหลายครั้งติดต่อกัน จนเกิดเป็นเสียงประเภทที่เรียกว่าเสียงร้ว เช่นเสียง // ใน คำว่า **rye** และ **raw**

3.7) เสียงกระทบ (Tap) เป็นเสียงที่เกิดจากการยกปลายลิ้นขึ้นแตะปุ่มเหงือกและตะหวัดลงอย่างรวดเร็วเพียงครั้งเดียว เช่นเสียง // ในภาษาอังกฤษ

3.8) เสียงกึ่งสระหรือเสียงเปิด (Semi-Vowels หรือ Glides หรือ Approximant) เป็นเสียงที่เกิดจากอวัยวะใดคู่หนึ่งเคลื่อนเข้าใกล้กันแต่ไม่ใกล้มากจนทำให้เกิดการเสียดสีของอากาศ ทำให้อากาศผ่านออกมาได้สะดวกไม่ถูกกักและเสียดสีกับอวัยวะคู่ใดเลย เสียงพยัญชนะเหล่านี้มีลักษณะคล้ายทั้งเสียงพยัญชนะและเสียงสระในเวลาเดียวกัน ได้แก่เสียงพยัญชนะ / , / ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นของคำว่า wine เสียงนี้ยกโคนลิ้นไปสู่เพดานอ่อน ในขณะที่เดียวกับริมฝีปากห่อ (Rounded Lips) เหมือนเสียงสระอู []

4) เสียงสระ (Vowel Sounds)

การศึกษาเรื่องเสียงสระสิ่งที่ต้องพิจารณาคือ อวัยวะในช่องปากที่เกี่ยวข้องกับการดัดแปลงลมจากปอดวางตัวห่างกัน การเปล่งเสียงสระลมจากปอดจะผ่านบริเวณแนวกกลางของช่องปากออกมาได้อย่างสะดวก ไม่ถูกปิดกั้น ซึ่งอวัยวะที่สำคัญในการดัดแปลงลมออกจากปอดมาเป็นเสียงสระคือ ลิ้นกับริมฝีปาก รายละเอียด มีดังนี้

4.1) เสียงสระ (Vowel Sounds)

การบรรยายที่เกิดของเสียงสระค่อนข้างยากกว่าเสียงพยัญชนะ เพราะเสียงพยัญชนะเกิดจากการแปรเสียงของฐานกรณ์ต่าง ๆ ในลักษณะสัมพันธ์กันซึ่งสามารถบอกจุดสัมผัสของอวัยวะคู่ที่ใช้ในการออกเสียงได้ ส่วนเสียงสระเกิดจากลมโดยตรงจากแหล่งปอดไม่มีการเสียดสี หรือปิดกั้นด้วยอวัยวะส่วนใดในปาก ผ่านเส้นเสียงในลักษณะที่เส้นเสียงสั่น โดยลมออกมาสู่ช่องว่างในปากซึ่งมีลักษณะเปิดกว้าง (Open Approximation) ลิ้นไยกขึ้น ไปปิดช่องทางลมที่จะออกทางจมูก ลมในช่องปากถูกแปรให้เป็นเสียงต่าง ๆ ด้วยอวัยวะสำคัญ 2 อย่างคือ ลิ้นและริมฝีปาก การที่สระมีเสียงแตกต่างกัน ก็เพราะทางเดินของเสียง (Vocal Tract) ตั้งแต่กล่องเสียงจนถึงริมฝีปาก โดยเฉพาะช่องปากมีรูปลักษณะต่าง ๆ กันอันเนื่องมาจากลิ้นและริมฝีปากทำให้ลมที่ผ่านออกมาเปลี่ยนแปลง จึงทำให้เกิดลักษณะของเสียงสระที่แตกต่างกันไป เพราะเหตุนี้เสียงสระในภาษาต่าง ๆ มักจะเป็นเสียงก้อง (Voiced Sounds) เพราะในการออกเสียงสระทุกตัว เส้นเสียงจะสั่น

การบรรยายลักษณะของเสียงสระเพื่อจำแนกคุณสมบัติของเสียงสระ จึงต้องพิจารณาอวัยวะที่สำคัญในการออกเสียงสระ คือ ลิ้นและริมฝีปากเป็นสำคัญ ดังนี้

(1) ลิ้น (Tongue) มีการเคลื่อนที่ยกขึ้นจากพื้นล่างในปากและยกสูงสู่เพดานปาก เรียกว่า “ระดับของลิ้น” ส่วนการเคลื่อนที่ขึ้นออกมาด้านหน้าของปากหรืออยู่เพียงกลางปาก หรือหดไปสู่ด้านหลังของปากใกล้เพดานคอ เรียกว่า “ส่วนของลิ้น” มีรายละเอียด ดังนี้

(1.1) ระดับของลิ้น (Positions of Tongue) การทำงานของลิ้นว่าส่วนโค้งที่สุดของลิ้นอยู่ระดับไหน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ คือ

- ระดับสูง (High / Close)

- ระดับกึ่งสูง (High – Mid / Half – Close)
- ระดับกึ่งต่ำ (High – Low / Half – Open)
- ระดับต่ำ (Low / Open)

(1.2) ส่วนของลิ้น (Parts of the Tongue) ดูส่วนของลิ้นในแนวนอนว่า ส่วนไหนที่ทำหน้าที่แปรเสียง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

- ลิ้นส่วนหน้า (Front of the Tongue)
- ลิ้นส่วนกลาง (Central of the Tongue)
- ลิ้นส่วนหลัง (Back of the Tongue)

(2) ริมฝีปาก (Lips) ริมฝีปากเป็นอวัยวะที่สำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้รูปปากเปลี่ยนแปลงและทำให้เสียงแตกต่างกัน ริมฝีปากเป็นตัวกำหนดช่องทางเดินของเสียง โดยริมฝีปากเปลี่ยนรูปไปตามความสัมพันธ์ของลิ้นกับขากรรไกร โดยสังเกตได้จากเวลาที่ลิ้นยกสูงมาก ริมฝีปากจะห่อมาก แต่ถ้าลิ้นอยู่ในระดับต่ำริมฝีปากก็จะห่อน้อยลง ฉะนั้นการเปลี่ยนลักษณะของริมฝีปาก (Types of Lips) มี 2 ลักษณะ คือ

(2.1) ริมฝีปากห่อ หรือเป็นรูปวงกลม (Rounded) ขณะออกเสียง / ㅁ , ② , ②ㅁ/ เช่นเวลาออกเสียงคำว่า pool

(2.2) ริมฝีปากไม่ห่อ (Unrounded) ซึ่งริมฝีปากจะเหยียดหรือแผ่ออกเหมือนยิ้ม ขณะออกเสียง / ㅁ , ㅍ , ㅂ , ㅌ , ★ , ㄷ , ㅈ , / เช่นเวลาออกเสียงคำว่า pin หรือ bin การบรรยายเสียงสระหรือเรียกชื่อเสียงสระ จึงต้องพิจารณาเรียงลำดับคุณสมบัติ ดังนี้

- พิจารณาระดับของลิ้นที่ยกขึ้นยกลง
- ลักษณะของริมฝีปาก

และลงท้ายด้วยคำว่า Vowel เช่น

/ ㅏ /	Close Front Unrounded Vowel
/ ㅓ /	Half – Close Front Unrounded Vowel
/ ㅗ /	Half - Open Front Unrounded Vowel
/ ㅜ /	Close Back Rounded Vowel

4.2) การจำแนกประเภทของเสียงสระ (Classification of Vowel Sounds)

ในการจำแนกประเภทของเสียงสระนั้น ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการพิจารณาแยกประเภท เช่นในภาษาอังกฤษมีการจำแนกได้ดังนี้

จำแนกตามการเคลื่อนไหวกวของลิ้น แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ สระเดี่ยวและสระประสม

(1) สระเดี่ยว (Pure Vowels หรือ Single Vowels) คือเสียงสระที่เกิดโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงระดับความสูงและส่วนของลิ้นที่ยกขึ้นตลอดช่วงการออกเสียงสระนั้น ๆ ซึ่งแยกย่อยได้ดังนี้

แบ่งตามระดับของลิ้น ได้แก่

- 1) สระสูง (Closed Vowel) เช่น / ㅏ, ㅑ, ㅓ, ㅕ, /
- 2) ระดับกึ่งสูง (High – Mid / Half – Close) เช่น / ★, ㅗ, ★ㅜ /
- 3) ระดับกึ่งต่ำ (High – Low / Half – Open) เช่น / ㅗ, ㅛ, ㅝ /
- 4) ระดับต่ำ (Low / Open) เช่น / ㅟㅜ /

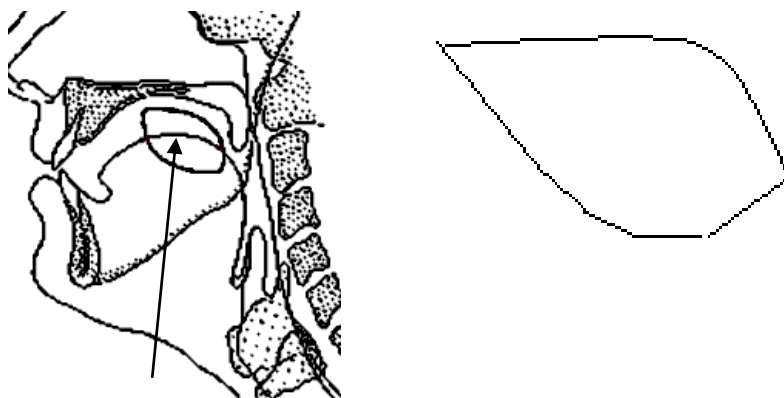
แบ่งตามส่วนของลิ้น ได้แก่

1) สระหน้า (Front Vowels) ได้แก่เสียงสระที่เกิดจากการที่ลิ้นส่วนหน้ายกขึ้นยกออกจากพื้นล่างสู่เพดานปาก เช่น / ㅏ, ㅑ, ㅓ, ㅕ, /

2) สระกลาง (Central Vowels) ได้แก่เสียงสระที่เกิดจากการที่ลิ้นส่วนกลางยกขึ้นระหว่างพื้นล่างของปากกับเพดานปาก เช่น / ★, ★ㅜ, ㅝ, ㅟㅜ /

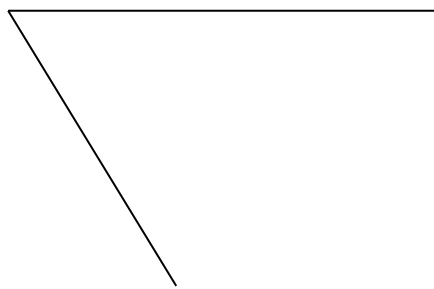
3) สระหลัง (Back Vowels) ได้แก่เสียงสระที่เกิดจากการที่ลิ้นส่วนหลังหรือโคนลิ้นยกขึ้น ยกลงระหว่างพื้นล่างของปากกับเพดานปาก เช่น / ㅓ, ㅕ, ㅗ, ㅛ, ㅝ, ㅟㅜ /

(2) สระประสม (Diphthongs) คือเสียงสระที่เกิดโดยการเปลี่ยนแปลงระดับของลิ้น และส่วนของลิ้นที่ยกขึ้นระหว่างจุดที่เริ่มออกเสียงกับจุดจบของการออกเสียงหรือเสียงสระที่เกิดจากการที่สระตัวหนึ่งไปประสมกับสระอีกตัวหนึ่งทำให้เกิดเสียงใหม่ขึ้นมา ซึ่งเสียงสระที่เกิดใหม่นี้จะออกเสียงเป็นเสียงเดี่ยวเหมือนสระเดี่ยวเสียงยาว เช่น / ㅓㅗ, ㅗㅓ, ㅓㅕ, ㅕㅓ, ㅓㅛ, ㅛㅓ, ㅓㅝ, ㅝㅓ, ㅓㅟㅜ, ㅟㅜㅓ, ㅓㅟㅜ, ㅟㅜㅓ / ดังภาพ

บริเวณที่เกิดเสียงสระ ตำแหน่งของลิ้น

ภาพแสดงลักษณะของลิ้นบริเวณที่เกิดเสียงสระ

ภาพแสดงบริเวณลิ้นที่เขียนใหม่เป็นรูปสี่เหลี่ยม

ลิ้นส่วนหน้า ลิ้นส่วนกลาง ลิ้นส่วนหลัง

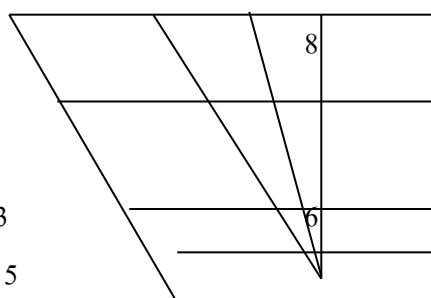
Front Central Back

ระดับลิ้นสูง Close 1

ระดับลิ้นกึ่งสูง Half-close 2 7

ระดับลิ้นกึ่งต่ำ Half-open 3

ระดับลิ้นต่ำ Open 4 5

ภาพแสดงการทำงานของลิ้นในการออกเสียงสระ

คำอธิบายภาพ

เส้นแนวนอนทั้ง 4 เส้น แสดงระดับลิ้นที่ยกขึ้น ยกลง 4 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกึ่งสูง ระดับกึ่งต่ำ และระดับต่ำ ส่วนเส้นแนวตั้ง แสดงส่วนของลิ้นที่ใช้ยกขึ้น ยกลง มี 3 ส่วน คือ ลิ้นส่วนหน้า ลิ้นส่วนกลาง และลิ้นส่วนหลัง

4.3) สระมาตรฐานหรือสระหลัก (Cardinal Vowels)

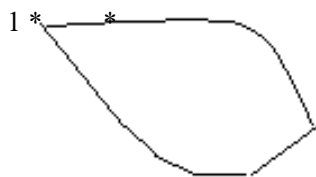
การอธิบายเปรียบเทียบเสียงสระในแต่ละภาษามีลักษณะเป็นอย่างไรเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมาก เนื่องจากอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงสระที่สำคัญคือ ลิ้น ในการยกขึ้น ยกลง ไม่สามารถกำหนดได้ชัดเจนแน่นอนว่ายกสูงเท่าไร ยกลงเท่าไร นอกจากนั้น การออกเสียงสระ ลิ้นจะไม่สัมผัสกับอวัยวะส่วนใดในปากเลย จึงไม่สามารถบอกได้ว่าเสียงสระนั้น ๆ เกิดจากการใช้อวัยวะส่วนใดในการออกเสียง ซึ่งไม่เหมือนกับเสียงพยัญชนะ จะสามารถบอกได้อย่างชัดเจนมาก

ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้คิดค้นตารางสระมาตรฐานหรือสระหลัก (Cardinal Vowels) ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวเทียบในการอธิบายเสียงสระในให้เด่นชัดชัดเจนลงไปในภาษาต่าง ๆ สระมาตรฐานที่มีระบบและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คือ สระมาตรฐานของ แดเนียล โจนส์ (Daniel Jones) นักสัทศาสตร์ชาวอังกฤษ ผู้ซึ่งได้คิดค้นสระชุดนี้ขึ้นมาเพื่อเทียบเสียงสระในภาษาต่าง ๆ ผลงานของเขาได้เผยแพร่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายต่อ ๆ มา ซึ่งผลงานของเขากลายเป็นระบบที่แน่นอนตายตัวไม่เปลี่ยนแปลง สามารถใช้อธิบายในภาษาใด ๆ ก็ได้ โดยเทียบกับสระมาตรฐานที่เขาคิดค้นขึ้น

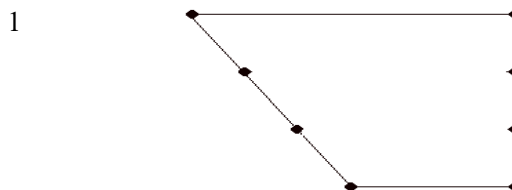
แดเนียล โจนส์ ได้คิดค้น Cardinal Vowels ประกอบด้วยเสียงสระชุดหนึ่ง สระเหล่านี้มีจุดของระดับลิ้นและส่วนของลิ้นที่ใช้ในการออกเสียงที่แน่นอน ซึ่งจะผลิตเสียงที่แน่นอนที่หูจะรับฟังได้อย่างเดียวทุกครั้ง โดยแดเนียล โจนส์ ได้คิดคิดค้นระบบเสียงสระขึ้น 2 ชุด คือ

(1) สระมาตรฐานชุดแรก (Primary Cardinal Vowels) มีสระทั้งหมด 8 เสียง คือ [ɿ] สระทั้ง 8 ตัวนี้มีได้ยัดจากสระใด ๆ แต่ได้กำหนดขอบเขตของลิ้นขึ้น โดยพิจารณาว่า สระที่ลิ้นยกได้สูงที่สุด หน้าที่สุด ต่ำที่สุด และหลังที่สุด โดยไม่ทำให้เกิดการเสียดสีนั้น อยู่ในตำแหน่งใด

จากตำแหน่งที่ลิ้นยกได้สูงที่สุด กำหนดให้เป็น Cardinal Vowel no. 1 [ɿ, ʏ, ʊ, ʉ, ɤ, ɘ, ɜ, ɞ] ตำแหน่งที่ลิ้นอยู่ต่ำที่สุดกำหนดให้เป็น Cardinal no. 5 [ɐ, ɐ̃, ɐ̄, ɐ̅, ɐ̆, ɐ̇] ตำแหน่งสูงที่สุดแล้ว แดเนียล โจนส์ ได้แบ่งระยะห่างของตำแหน่งทั้งสองออกเป็นส่วนเท่า ๆ กัน และจะเกิดตำแหน่งของลิ้นอีก 6 ตำแหน่ง รวมเป็น 8 ตำแหน่ง โดยกำหนดเสียงตามตารางข้างล่างนี้

ภาพแสดงตำแหน่งของลิ้น

ภาพแสดงตำแหน่งของเสียงสระ

สระตัวที่ 1 ถึง 5 เป็นสระที่ริมฝีปากไม่ห่อขณะออกเสียง ส่วนสระตัวที่ 6 ถึง 8 เป็นสระที่ริมฝีปากจะห่อเข้า ดังนั้นคุณสมบัติของเสียงสระมาตรฐาน (Cardinal Vowels) มีชื่อเรียกทางสัทศาสตร์ ดังนี้

C.V.1 [ɪ] เป็นสระหน้า สูง ริมฝีปากไม่ห่อ (Close Front Unrounded Vowel)

C.V.2 [e] เป็นสระหน้า กึ่ง-สูง ริมฝีปากไม่ห่อ (Half-Close Front Unrounded Vowel)

C.V.3 [ɛ] เป็นสระหน้า กึ่ง-ต่ำ ริมฝีปากไม่ห่อ (Half-Open Front Unrounded Vowel)

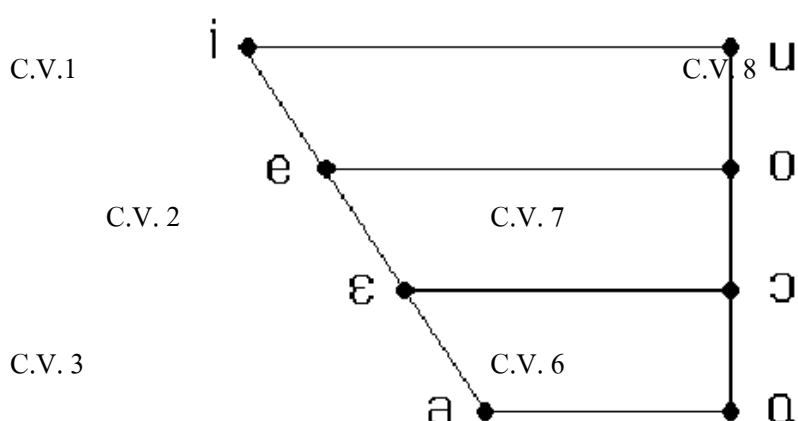
C.V.4 [æ] เป็นสระหน้า ต่ำ ริมฝีปากไม่ห่อ (Open Front Unrounded Vowel)

C.V.5 [ɔ] เป็นสระหลัง ต่ำ ริมฝีปากไม่ห่อ (Open Back Unrounded Vowel)

C.V.6 [ʊ] เป็นสระหลัง กึ่ง-ต่ำ ริมฝีปากห่อ (Half-Open Back rounded Vowel)

C.V.7 [o] เป็นสระหลัง กึ่ง-สูง ริมฝีปากห่อ (Half-Close Back rounded Vowel)

C.V.8 [u] เป็นสระหลัง สูง ริมฝีปากห่อ (Close Back rounded Vowel)

ภาพแสดงสระมาตรฐานชุดแรกที่เกิดขึ้นโดยแดเนียล โจนส์

(Primary Cardinal Vowels produced by Daniel Jones in 1956)

(2) สระมาตรฐานชุดที่สอง (Secondary Cardinal Vowels) สระมาตรฐานชุดที่สอง มีเสียงสระ 8 เสียง C.V 9–16 คือ [, , , ✱ , , , ,] จะเริ่มจากตำแหน่งที่ 9 ซึ่งอยู่ในตำแหน่งลิ้นยกสูงสุด และเสียงที่ 13 อยู่ในตำแหน่งที่ลิ้นอยู่ต่ำสุด สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างเสียงที่ 1–8 และเสียงที่ 9–16 คือ ลักษณะของริมฝีปาก กล่าวคือ ตำแหน่งลิ้นของเสียงสระที่ 9–13 นั้น จะอยู่ในตำแหน่งสระมาตรฐานส่วน C.V. 1, 2, 3, 4, 5 แต่ริมฝีปากจะห่อเข้า ซึ่งจะได้เสียงสระ C.V. 9, 10, 11, 12, 13 ตามลำดับ ดังนี้

C.V.9 : []

C.V.10 : []

C.V. 11 : []

C.V. 12 [✱]

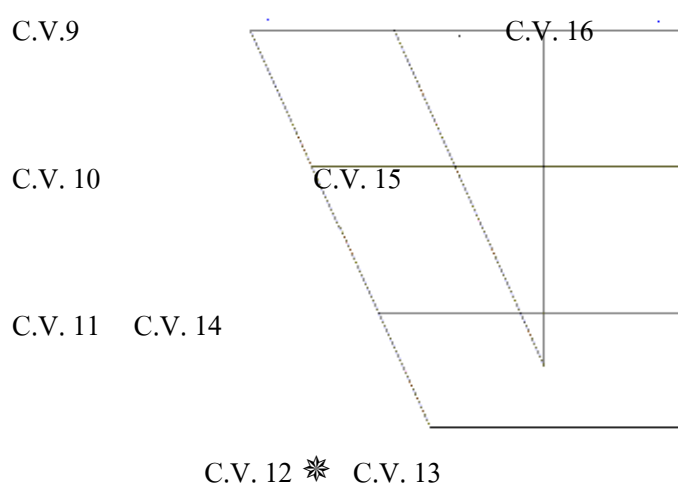
C.V. 13 : []

ส่วนสระมาตรฐาน 6, 7, 8 ซึ่งออกเสียงโดยห่อริมฝีปากเข้านั้น ถ้าเปลี่ยนลักษณะรูปริมฝีปากเป็นเหยียดแผ่ออก จะได้สระมาตรฐาน C.V. 14, 15, 16 ดังนี้

C.V. 14 : []

C.V. 15 : []

C.V. 16 : []

ภาพ สระมาตรฐานชุดที่สอง

นอกจากนี้ ยังกำหนดสระเพิ่มอีก 6 เสียง C.V. 17 – 22 [, , , , ,] โดยที่ใช้
ส่วนกลางของลิ้นอีก โดย C.V. 19 – 22 ไม่ค่อยนิยมใช้อ้างอิงเพราะเสียงนี้มีใช้น้อยมาก คือ

C.V.17 : [] ริมฝีปากไม่ห่อ

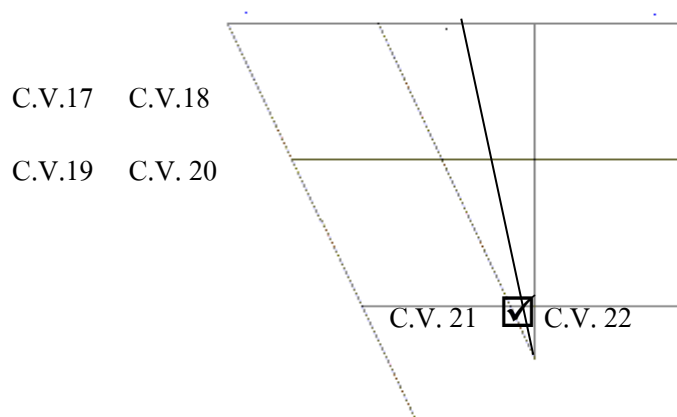
C.V.18 : [] ริมฝีปากห่อ

C.V.19 : [] ริมฝีปากไม่ห่อ

C.V. 20 : [] ริมฝีปากห่อ

C.V. 21 : [] ริมฝีปากไม่ห่อ

C.V. 22 : [☒] ริมฝีปากห่อ

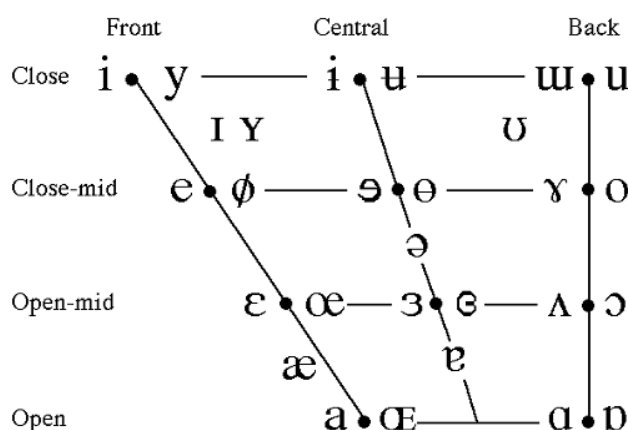
ภาพสระมาตรฐานชุดที่สอง

นอกสระมาตรฐานทั้ง 22 เสียงนี้ สมาคมสัทศาสตร์สากล IPA ยังได้เพิ่มสัญลักษณ์
สำหรับออกเสียงสระไว้อีก 6 เสียง ทั้งนี้เพราะสระทั้ง 6 นี้มีใช้ในภาษาที่มีระบบเสียงสระแตกต่าง
ไปจากสระมาตรฐาน เสียงสระทั้ง 6 เสียงนี้คือ

[ʰ, ɸ] สำหรับสระหน้า

[★, ɱ] สำหรับสระกลาง

[] สำหรับสระหลัง

ภาพสระมาตรฐานทั้งหมด

2.3.4 คำและหน่วยคำ

เสียงที่มนุษย์เปล่งออกมานั้นเป็นเสียงที่ผลิตขึ้นโดยอวัยวะหนึ่งส่วนหนึ่งของร่างกาย โดยเฉพาะ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือว่า มนุษย์ไม่ได้มีอวัยวะใดส่วนหนึ่งที่ถูกร่างกายขึ้นมาเพื่อไว้ใช้ในการออกเสียงพูดโดยเฉพาะแต่เพียงอย่างเดียว แต่อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายที่มนุษย์ใช้ในการออกเสียงพูดในภาษานั้นมีหน้าที่หลักทางชีววิทยา เพื่อทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในการดำรงอยู่ของร่างกายทั้งสิ้น เช่น การหายใจ , การเคี้ยวอาหาร , การกลืน , การอม แต่การที่อวัยวะเหล่านั้นมาทำหน้าที่ในการออกเสียงพูดนี้เป็นเพียงหน้าที่รอง หรือหน้าที่โดยอ้อมของอวัยวะเหล่านั้นเท่านั้น คือ ใช้ระบบการทำงานต่าง ๆ อยู่ แล้วดัดแปลงการทำงานเหล่านั้นให้เหมาะสมจนเกิดเป็นภาษาพูดขึ้นมา นั้นหมายความว่า การพูดได้พัฒนาขึ้นภายหลัง แต่ก็มีคนบางกลุ่มไม่เชื่อกฎความคิดดังกล่าว จึงพยายามค้นคว้าหาข้อคัดค้านว่าการพูดกับการกินนั้นเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กัน

2.3.5 การวิเคราะห์โครงสร้างประโยค

เสียงในภาษาทั่วไป สามารถแบ่งเป็นประเภทของเสียง ประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1) ประเภทอิสระ (Segmental Features) คือ เสียงที่คนเราสามารถเปล่งออกมาได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องมีเสียงอื่นมาช่วย ได้แก่ เสียงพยัญชนะ กับเสียงสระ

2.4 ทฤษฎีทางสังคมวิทยา

2.4.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลง (change) หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่งขององค์กรหนึ่งซึ่งยังคงตัวอยู่ได้ (Nisbet, อ้างถึงใน สนิท สมักรการ, 2542, หน้า 2) ในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันเป็นการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีทั้งในระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นปกติ แต่ในอัตราและความมากน้อยแตกต่างกันตามท้องที่แล้วแต่โอกาสหรือกาลเวลา เช่น ในเรื่องค่านิยมหรือคุณค่าทางจริยธรรม การแต่งกายมารยาท และการใช้ภาษา การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะเปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ ในระดับมหภาค คือการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของสังคม การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสะสมในระดับจุลภาค (ผจงจิตต์ อธิคมนันตะ, 2543, หน้า 11-13) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน โครงสร้างและหน้าที่ของสังคม มักจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือของรูปแบบของความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลก ทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบ่งออกได้เป็นทฤษฎีใหญ่ ๆ หลายทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (evolutionary theories of social change) ใช้ อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป ทฤษฎีพัฒนาการ (developmental theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาเข้าสู่การพัฒนาเกิดมาจากผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม (conflict theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นผลมาจากการขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นหรือกลุ่มบุคคลในสังคม ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม (structuralfunctional theories) ซึ่งโครงสร้างของสังคมคือรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่าง

บุคคลกับกลุ่มสังคม หน้าที่ของสังคมกล่าวถึงผลที่ได้จากรูปแบบของความสัมพันธ์เหล่านั้น ยิ่งสังคมมีขนาดใหญ่เท่าใดความแตกต่างทางด้านโครงสร้างและหน้าที่ของประชากรในสังคมน่าจะมีมากขึ้นด้วย ความแตกต่างนี้หมายถึงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนาระดับการศึกษา อายุ ระดับรายได้ ภูมิหลังของครอบครัว เป็นต้น และ ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (social psychology theories) มีรากฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความคิดว่าการนำไปสู่ความทันสมัยจะทำได้โดยผ่านการกลายประเทศอุตสาหกรรม แนวความคิดสำคัญของกลุ่มนี้คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม(นิเทศ ดินณะกุล, 2546, หน้า 6-27)

หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ (สนิท สมักรการ, 2542, หน้า 3-5)

2.4.2 ทฤษฎีการปรับตัวทางวัฒนธรรม

การปรับตัว หรือการดัดแปลงตัวของมนุษย์ (adaptation) ตามสารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา หมายถึงกระบวนการที่คนกระทำตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกายภาพให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของตนเอง มีการดัดแปลงตัวเป็น 4 ประเภท คือ (1) การดัดแปลงทางกายภาพ(physical adaptation) (2) การดัดแปลงทางอารมณ์ (emotional adaptation) (3) การดัดแปลงทางสติปัญญา (intelligence adaptation) และ (4) การดัดแปลงทางอุดมคติ (ideal adaptation) ผู้ที่ดัดแปลงตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้ ย่อมมีอาจดำรงชีวิตอยู่เป็นปกติสุขได้ (อุทัย หิรัญโต, 2526, หน้า 2-3)

เช่นเดียวกับพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า adaptation คือการดัดแปลง ซึ่งเป็นกระบวนการปรับตัวให้เหมาะสมที่จะมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่กำหนดให้ โดยทั่วไปจะใช้กับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางกายภาพของร่างกาย แต่อาจใช้ในความหมายถึงการดัดแปลงเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมเฉพาะของมนุษย์ได้ด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532, หน้า 7)

การปรับตัว มักใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วน เพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัว (อมรา พงศาพิชญ์, 2547, หน้า 16) การปรับตัวเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์ต้องการดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของตนเองและให้บรรลุถึงสิ่งที่ตนต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (Malm & Jamison อ้างถึงใน นิภา นิธยาชน, 2530, หน้า 5-6)

การปรับตัวทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการปรับตัวของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เนื่องจากการพัฒนาบุคลิกของชนแต่ละชาติพันธุ์มีผลต่อการที่บุคคลรู้สึกต้องการติดต่อกับผู้อื่น วัฒนธรรมอื่น ๆ ความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ หรือการแยกตัวออกหรือความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม (Bennett, 2001, p. 182)

การปรับตัวทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Cohen (อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์, 2547, หน้า 17-18) เสนอข้อคิดว่า ข้อหนึ่ง การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ข้อสอง องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม ข้อสาม การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงหรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ ข้อสี่วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง ข้อห้า การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยน

สังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม ข้อหัก พหุวัฒนธรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย และข้อเจ็ด การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันมีส่วนส่งเสริมให้การปรับตัวเป็นไปได้ดีและเร็วขึ้น เช่นเดียวกับทัศนคติที่ดีของผู้ไปอยู่ใหม่ต่อสถานที่ไปอยู่ก็มีผลต่อการปรับตัวและยอมรับสังคมได้ดีด้วย (Kosic, 2002, pp. 180-181; Sodowsky & Plake, (1992, p. 55) ศึกษาการผสมผสานวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคนหลากหลายเชื้อชาติที่เกิดการยอมรับในกลุ่มที่ต่างกันพบว่า ชาวยุโรปสามารถปรับตัวมีวิถีชีวิตในประเทศอเมริกาได้ดีกว่าในประเทศแถบเอเชีย อาฟริกา หรือ อเมริกา เช่นเดียวกับ Ward & Kennedy (1993, p. 175) ศึกษาพบว่า นักศึกษาชาวจีนที่ไปอยู่ในประเทศสิงคโปร์สามารถปรับตัวได้ดีและง่ายกว่าเมื่อย้ายไปอยู่ที่ประเทศนิวซีแลนด์ เนื่องจากการมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน

การได้รับคำแนะนำด้านวัฒนธรรม การให้ความรู้ในการปรับตัวทางวัฒนธรรมแก่ผู้ที่ จะย้ายไปอยู่ในประเทศใหม่ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง จะช่วยให้ผู้ที่ไปอยู่ใหม่ได้เข้าใจความเป็นอยู่ เพื่อยู่อย่างมีความสุข ลดอัตราความเสียหายต่าง ๆ ไปได้มาก เช่นกรณีของคนไทยที่ไปทำงานใน บอสตัน ได้กลับมาเมืองไทยหลายสัปดาห์ โดยคิดว่าเพื่อความประหยัดจึงได้ปิดเครื่องทำไฟฟ้า เครื่องทำความร้อนในบ้านหมด เมื่อกลับไปปรากฏว่าท่อน้ำ โถส้วม ได้รับความเสียหายเนื่องจากน้ำ กลายเป็นน้ำแข็ง ต้องเสียเงินถึง 5,000เหรียญในการซ่อมแซมเป็นต้น (Copeland, 1995, p. 83)

สิ่งสำคัญที่ทำให้การปรับตัวได้ดีคือ ภาษา เนื่องจากภาษาของมนุษย์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารซึ่งกันและกัน (โอลิเวอร์, ดักลาส, 2528, หน้า 69) ภาษาคือการถ่ายทอดความคิดด้วยระบบสัญลักษณ์ เป็นพฤติกรรมที่เกิดได้ด้วยการเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คนที่ใช้ ภาษาเดียวกันสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้อย่างลึกซึ้งและ กว้างขวาง (อรทัย ชื่นมณูย์, 2542, หน้า 53) ภาษาจึงทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ใหม่ ถิ่นที่อยู่ใหม่ การเข้าถึงบริการและการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ง่ายขึ้น การรู้ภาษาของเจ้าของ ประเทศเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การปรับตัวในการอยู่ในประเทศนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ ถ้าไม่รู้ภาษาหรือพูดสื่อสารได้ไม่ดีก็ทำให้การปรับตัวเป็นไปได้ยาก (Blackwell, 1994; Kim, 1998, pp. 505-506; Tomich, McWhirter, & King, 2000, p. 38) ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของ แรงงานต่างชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยจะทำให้ได้ค่าจ้างรายวันสูงกว่าผู้ที่พูดภาษาไทยไม่ได้ การใช้ภาษาไทยเป็นปัจจัยสำคัญในการผสมผสานเข้ากับคนไทยและสามารถนำไปสู่การตั้งรกราก

ถาวรขึ้นในประเทศไทยได้ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล, 2548, หน้า 157) การเรียนรู้ภาษาใหม่ของประเทศที่ไปอยู่ใหม่สิ่งสำคัญที่สุดมิใช่อยู่เพียงการเรียนรู้ภาษาเท่านั้นแต่อยู่ที่การรู้วัฒนธรรมใหม่ด้วย (Sjolie, 2004) จากการศึกษาของ Bronstein & Olstein (1994, p. 85) พบว่าภาษาถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเครื่องมือสื่อสารโดยเฉพาะในประเทศที่มีผู้ย้ายมาอยู่จากหลากหลายประเทศ เช่น ประเทศอิสราเอลผู้มาอยู่ใหม่ต้องรู้ภาษาฮีบรูเนื่องจากเป็นทั้งภาษาพูดและภาษาราชการ ผู้ที่รู้ภาษาฮีบรู สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมใหม่ได้ง่ายขึ้น เช่นเดียวกับที่ Lybeck (2002, p. 185) ศึกษาคนอเมริกันที่ไปอยู่ในประเทศนอร์เวย์ พบว่า ระดับการเรียนรู้ภาษาที่ 2 สามารถกำหนดได้ว่าประสบความสำเร็จในการปรับตัวและเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ได้ดีเพียงใด เนื่องจากการรู้ภาษาและเข้าใจถึงการใช้ภาษาได้ดีทำให้เรียนรู้วัฒนธรรมดีตามไปด้วยในกลุ่มเด็กก็พบว่า การเปลี่ยนแปลงการสอนในโรงเรียนจากการสอนโดยใช้สองภาษามาเป็นภาษาอังกฤษอย่างเดียวและให้ภาษาที่สอง เป็นวิชาเลือกทำให้เด็กที่ย้ายมาอยู่ใหม่ปรับตัวในการเรียนได้ดีขึ้น (Amselle, 2000, pp. 70-71) เด็กที่ไม่ยอมใช้ภาษาของประเทศที่ไปอยู่ใหม่เนื่องจากไม่มีความคุ้นเคยทำให้เกิดโรคจิตทางสังคม เกิดความขัดแย้งในการปรับตัวส่งผลต่อสภาวะจิตใจ การเรียนตกต่ำ มีการเสพยาเสพติดและเกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ได้ (James, 1997, pp. 99-100)

ผลการศึกษาของ Poyrazli, Arbona, & Bullington (2001, p. 52) พบว่า นักศึกษาชาวตุรกีที่ไปศึกษาต่อในประเทศอเมริกาผู้ที่มีการฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาอังกฤษได้ดี จะมีผลการเรียนเฉลี่ยสูง และคนที่ไปอยู่เมื่ออายุน้อยเมื่อมีการทดสอบด้านภาษาอังกฤษก็ทำคะแนนได้ดี ทำให้เห็นว่าภาษามีความสำคัญต่อการปรับตัวในการเรียนของนักเรียนกลุ่มนี้ เช่นเดียวกับที่ Dee & Henkin (1999, p. 55) ได้ศึกษาการปรับตัวของนักศึกษาชาวเกาหลีที่ไปศึกษาต่อในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า ภาษาเป็นอุปสรรคในการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมของประเทศใหม่ทำให้ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ งานวิจัยในอีกด้านหนึ่งที่น่าสนใจยิ่งคือการที่ภาษาทำให้คนละทิ้งวัฒนธรรมเดิม เช่น เด็กอะบอริจินที่ต้องเผชิญกับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ การมุ่งเรียนภาษาเพื่อการสื่อสาร การเข้าสู่โรงเรียนที่เป็นสถานที่ขจัดเกลา และการเข้าสู่โลกใหม่ทำให้ละเลยคุณค่าของวัฒนธรรมเดิมไปเสีย (Reynolds, 2002, p. 20) หรือการไม่รู้ภาษาทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ทำให้เลิกใช้ภาษาเดิมเนื่องจากเกิดความอับอายเกิดความขัดแย้งในตนเอง (Sparks, 1998, p. 249)

การมีเพื่อนเป็นผู้ที่มาก่อนหรือการได้อยู่รวมกลุ่มเดียวกับผู้ที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเหมือนกันช่วยทำให้ลดความตึงเครียดจากปัญหาในการปรับตัว การแยกตัวออกจากสังคมได้ (Zhang & Rentz, 1996, p. 323) จากการศึกษาของ Bar-Yosef (2001, p. 231) พบว่า ปัญหาของเด็กที่เป็นบุตรของผู้อพยพจากเอธิโอเปียเข้าไปอยู่ในประเทศอิสราเอล ซึ่งมีความแตกต่างด้าน

ภาษา สีผิว และวัฒนธรรมอย่างสิ้นเชิง แต่การมีเพื่อนที่เป็นเด็กชาวอิสราเอลผู้เป็นเจ้าของประเทศ ทำให้เด็กเหล่านี้สามารถปรับตัวได้เร็วขึ้น Sparks (1998, p. 248) ศึกษาเด็กชาวอเมริกันเชื้อสายเม็กซิกันที่ต้องใช้ภาษาอังกฤษแทนภาษาสเปนในชั้นเรียนพบว่าความสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ มีส่วนสำคัญมากในการเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมใหม่ ๆ ในการปรับตัวเข้ากับครูและเด็กในห้องเรียนเดียวกัน

2.4.3 ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม

การผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นภาวะการณ์หนึ่งของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมต่างสังคมมากระทบกัน โดยที่บุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกันและมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในระบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม นั่นคือบุคคลหรือกลุ่มคนยอมรับวัฒนธรรมอื่น ซึ่งมีใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนซึ่งเป็นกระบวนการสองทาง คือเมื่อกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดให้อีกกลุ่มหนึ่งในขณะเดียวกันก็อาจจะรับวัฒนธรรมของกลุ่มที่ตนถ่ายทอดมาด้วยก็ได้ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจะเป็นไปอย่างช้าหรือเร็วเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการผสมผสานทางวัฒนธรรมนั่นเองว่าจะมีมากน้อยและมีความรุนแรงเพียงไร การผสมผสานวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อวัฒนธรรมทั้งสองมีความคล้ายคลึงกัน รวมทั้งทัศนคติของคนด้วย หากพึงแน่นอยู่กับขนบธรรมเนียมและความเชื่อเดิมอยู่มาก โอกาสที่จะรับวัฒนธรรมใหม่ย่อมเป็นไปได้น้อย (จันงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่น ๆ, 2543, หน้า 25) แต่อย่างไรก็ดี การขอยืมหรือการลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมนั้น มีข้อน่าสังเกตว่า ตามปกติแล้วคนเราจะไม่ยอมรับเอาวัฒนธรรมที่ตนถือว่ามิสถาภาพต่ำด้อยหรือด้อยกว่าวัฒนธรรมของตน แต่จะมีความโน้มเอียงรับเอาแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ตนเห็นว่ามีคุณค่าสูงกว่าหรือดีกว่าวัฒนธรรมของตนเข้ามา (สนธิทสมักรการ, 2542, หน้า 8) ตัวอย่างเช่นการผสมกลมกลืนกลายเป็นคนไทยของคนจีนที่เกิดในประเทศไทยในทุกะดับทางสังคมในยุคต้น ๆ ก่อนศตวรรษที่ 20 พบว่าไม่ค่อยมีปัญหายุ่งยากเนื่องจากในเวลานั้นรัฐบาลไทยได้ให้ตำแหน่งทางสังคม ให้ยศถาบรรดาศักดิ์แก่คนจีนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีทำให้กลายเป็นชนชั้นสูงในสังคมไทยได้ง่ายขึ้น เป็นหนทางนำไปสู่การยอมรับในสังคมได้รับการยกย่อง การมีอำนาจ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนจีนเหล่านี้ยอมรับแสดงตนว่าเป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์ (Skinner, 1962, pp. 245-246)

ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่เชื่อว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมในท้ายที่สุดจะนำไปสู่ภาวะสุดท้ายตามแนวคิดของกอร์ดอน หรือที่ปาร์คและเบอร์เกสส์เรียกว่าสภาพชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน คือไม่มีความแตกต่างระหว่างคนส่วนน้อยกับคนส่วนใหญ่หลงเหลืออยู่เลย กลุ่มที่เชื่อเช่นนี้เรียกว่าทฤษฎีเอนกวัฒนธรรม (melting pot theory) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมีความคิดเห็นตรงกันข้ามคือไม่เชื่อว่ากระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจะนำไปสู่

ภาพการณ์สลายตัวของวัฒนธรรมเดิมจนหมดสิ้น แต่เชื่อว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะดำเนินไปถึงภาวะที่ก่อให้เกิดมีการยอมรับในความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่มารวมกันเข้าเป็นสมาชิกของประเทศเดียวกันขึ้น ซึ่งจะพิจารณาได้จากมีการลดอคติและการถือเอาถือเราลงแต่ไม่หมดไปทีเดียวเรียกว่าทฤษฎีพหุวัฒนธรรม (cultural pluralism theory) (สนิท สัมกรการ, 2542, หน้า 26-27)

จากการศึกษาของอภิชาติ จำรัสอุทวิวงศ์ และวาทีนิ บุญชะลิกษ์ พบว่า ในการผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทยของแรงงานต่างชาติที่มาจากประเทศพม่าและกัมพูชาในประเทศไทย พบว่าการได้เข้าไปอยู่กับชุมชนไทย ทำให้แรงงานเหล่านี้ค่อย ๆ กลมกลืนกับคนไทยได้เรื่อย ๆ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล, 2548, หน้า 156-157)

นโยบายของรัฐบาลไทยต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคเหนือเป็นนโยบายสองด้านที่ซ่อนเร้น กล่าวคือ การเน้นทั้งด้านการผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์เข้าสู่ความเป็นไทยและการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้เพื่อการท่องเที่ยว ทางด้านการผสมกลมกลืนกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นการขยายต่อจากนโยบายการสร้างชาตินิยมที่รัฐบาลไทยใช้ได้ผลมาแล้วกับกลุ่มชาวจีน ชาวมอญ และชาวเวียตนามในประเทศไทย โดยการปฏิบัติการผ่านเทคโนโลยีทางอำนาจ (technologies of power) ในสถาบันทางการศึกษาการปกครอง ศาสนา ทหาร และกฎหมาย (Cohn, Dirks, & McCaskill อ้างถึงใน ขวัญชีวัน บัวแดง, ปนัดดา บุญยสาระนัย และประสิทธิ์ ลิปิธิชา, 2546, หน้า 31) ประเทศไทยเป็นแผ่นดินที่ลี้ภัยของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ ผู้ลี้ภัยที่เข้ามามีปัญหาที่ต้องรับการช่วยเหลือทั้งในเหตุการณ์เฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาวที่ต้องมาอยู่อาศัยในสังคมใหม่ ทำให้ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และระบบการเมือง ผู้ลี้ภัยเป็นชนกลุ่มน้อยถ้าหากมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่มีความสำคัญของความเป็นพลเมืองไทย ถือได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่อยู่ในลักษณะที่พอจะเข้ากันได้ เช่นกรณีของชาวจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย อยู่กันกับหญิงไทย ลูกที่เกิดมาคือลูกจีนซึ่งมีแม่เป็นคนไทยได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบคนไทยรับเอาวัฒนธรรมไทยไว้เป็นของตัวเอง มีความรู้สึกว่าเป็นคนไทยค่อนข้างสูง กลุ่มนี้คือกลุ่มที่ได้ผสมกลมกลืนเข้าในสังคมไทยแล้ว (อมรา พงศาพิชญ์ และคนอื่น ๆ, 2525, หน้า 15) อีกประการหนึ่งคือการที่ได้นับถือพุทธศาสนาเหมือนกันและได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันมาเป็นเวลานาน จนผสมกลมกลืนเข้าด้วยกันทั้งในด้านศิลปะวรรณกรรม จึงอาจกล่าวได้ว่าการแสดงออกทางวัฒนธรรมของชาวจีนในประเทศไทยนั้นเป็นไปโดยราบรื่น มีการผสมกลมกลืนเข้ากับของไทยได้เป็นอย่างดี (ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2517, หน้า 141)

2.4.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic groups) เริ่มเป็นศัพท์วิชาการที่ปรากฏในงานทางมานุษยวิทยาราวกลางทศวรรษ 1950 ที่ใช้จำแนกความแตกต่างของกลุ่มคนโดยอาศัยมาตรการทางวัฒนธรรมเป็นหลัก เพราะใช้ได้แบบเป็นกลางครอบคลุมหมด ไม่มีการแยกแยะว่ากลุ่มใดมีวัฒนธรรมสูงหรือเจริญกว่ากลุ่มอื่น” (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน), 2547, หน้า 8)

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมย่อย (subculture) ร่วมกัน คือมีค่านิยม ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาระบบสัญลักษณ์และวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ร่วมกันที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมใหญ่และมักเชื่อมโยงกับการอพยพมาจากประเทศอื่น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อพยพมาอยู่อาศัยในสังคมใหม่มักมีความสำนึกในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) สูงมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าอพยพเข้ามาในสังคมใหม่เป็นจำนวนมาก และกลุ่มคนเหล่านี้มักจะถูกเลือกปฏิบัติ และได้รับการปฏิบัติอย่างอคติ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนาน ๆ ลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มแรก ๆ อาจยอมรับวัฒนธรรมใหญ่และพยายามหาทางเคลื่อนที่ทางชนชั้นให้สูงขึ้นจนในที่สุดอาจจะทิ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนอย่างสิ้นเชิงก็เป็นได้ (งามพิศ ตัณฑ์สงวน, 2545ค, หน้า 34-35)

ชาติพันธุ์ หมายถึง การสืบทอดทางสายโลหิต เชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ วิธีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ของกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทั่วไปใช้คำว่า เผ่า เพื่อแยกกลุ่มชนที่แตกต่างอย่างชัดเจนออกจากกัน (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, และองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ, 2546, หน้า 4)

นอกจากคำว่าเชื้อชาติ (races) และกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) แล้ว ยังมีคำอีกคำหนึ่งคือชาติ หรือประชาชาติ (nation) ซึ่งเป็นคำที่อยู่ในตระกูลความคิดเดียวกัน และมีลักษณะคล้ายคลึงต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นแนวคิด 3 แนวที่มีศูนย์กลางลักษณะร่วมกันที่สำคัญก็คือความคิดเกี่ยวกับการมีการสืบเชื้อสาย (descent) และบรรพบุรุษ (ancestry) ร่วมกันในทั้งสามคำเราพบความหมายร่วมกันเกี่ยวกับความคิดทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ตำนานปรัมปราเกี่ยวกับอดีต ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีของกลุ่มชน และความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ใช้กำหนดกลุ่มซึ่งอาจเป็น ภาษา เครื่องแต่งกาย และจารีตประเพณี ดังนั้นโดยนัยดังกล่าว กลุ่มชนจึงถือได้ว่าเป็น ประชาคมการสืบเชื้อสายและวัฒนธรรม (descent and culture communities) (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 14-15)

ศรีศักร วัลลิโภดม (2544, หน้า 11-12) กล่าวถึงการศึกษาที่ผู้คนที่มีเผ่าพันธุ์แตกต่างกัน ล้วนมีการสังสรรค์ระหว่างกัน โดยเริ่มจากการสังสรรค์ทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่นำไปสู่การสังสรรค์และความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในที่สุดก็เกิดการผสมผสานระหว่าง

เผ่าพันธุ์กันขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่า แทบจะไม่มีกลุ่มชนใดหรือเผ่าพันธุ์ใดที่ไม่ผสมผสานกับเผ่าพันธุ์อื่นเลย แต่ตรงข้ามกลับเกิดเป็นกลุ่มที่เป็นชาติพันธุ์ (ethnic group) ขึ้นมามากมาย ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งมาช้านานหลายชั่วคน

กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย

ในสมัยโบราณประเทศต่าง ๆ ยังมิได้มีการตรากฎหมายข้อบังคับไว้อย่างแน่ชัดบุคคลได้มีการเคลื่อนย้ายไปมาอย่างเสรี สำหรับประเทศไทยในสมัยก่อนได้เปิดโอกาสให้ชาวต่างดาวเข้าประเทศได้โดยไม่จำกัดจำนวน ทั้งนี้เนื่องด้วยการแผ่พระเมตตาธรรมขององค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งถือว่าพระองค์ทรงเป็นที่พึ่งของปวงชนโดยไม่เลือกชาติศาสนา ภาษาใด ดังนั้นจึงมีชาวต่างชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในไทยมากมาย ในระหว่างปีพ.ศ. 2483-2493 มีชาวจีนได้หลังไหลเข้ามาเฉลี่ยถึงปีละ 15,000 คน (Thompson & Adloff อ้างถึงใน ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2517, หน้า 30-31)

โครงสร้างสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มองคนไทยในความหมายของคนที่มีวัฒนธรรมและพูดภาษาไทย ส่วนคนลาว คนพม่า คนเขมร ก็คือคนที่มีวัฒนธรรมและพูดภาษาลาว พม่า เขมร และเมื่อคนชาติอื่นเช่นคนอินเดีย หรือจีนเข้ามาอยู่ในอาณาบริเวณประเทศไทยก็ถูกมองว่าเป็น แยก แจ็ก พรหมณ์ จับกัง หรือ เจ้าแก้ว ตามสภาพและสถานภาพ ดังเช่น สมัยก่อน หลังการสู้รบถ้าไทยชนะก็จะกวาดต้อนผู้คนมาอาศัยอยู่ในอาณาเขตประเทศไทย มีการจัดพื้นที่ให้ตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านญวน บ้านมอญ บ้านแขกคนที่มิใช่ชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่ไทยก็ถูกมองและถูกเรียกว่าเป็นคนอื่นคนที่อยู่บนดอย ก็ถูกมองว่าเป็นคนดอย (อมรา พงศาพิชญ์, 2547, หน้า 138) กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยามาจากหลากหลายชาติพันธุ์มีทั้ง มอญ ขอม ไท ลาว จีน ฯลฯ คนทั้งหมดนี้ร่วมกันสร้างสังคมประเทศไทยขึ้น พวกเขาอยู่ที่นั่นมานาน และโยกย้ายมาจากที่ต่าง ๆ ในเวลาต่าง ๆ และด้วยสาเหตุต่าง ๆ (กัญญา ลีลาชัย, 2544, หน้า 355)

ในสังคมไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์มากมายหลายกลุ่มอาศัยอยู่เช่น พวกชาวเขา ชาวเลชาวมุสลิม คนไทยเชื้อสายจีน เขมร มอญ พม่า ลาว และไทยโซ่ง (งามพิศ สัตย์สงวน, 2545ค, หน้า 35) ในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอาจมีหลายชาติพันธุ์อยู่ร่วมกัน ดังเช่น การอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้าสู่ล้านนาเพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้นว่าในจีนมีการเกิดกบฏไท่ผิงและกบฏมุสลิมในช่วงปี พ.ศ.2349-2418 ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เมี่ยน ลีซู ลาหู่ และอื่น ๆ อพยพมาถึงดินแดนล้านนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นเมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ พม่าเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบสังคมนิยมจนถึงยุคเผด็จการทหาร ได้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ติดชายแดนภาคเหนือของไทย ทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย (ขวัญจิวัน บัวแดง, ปณัฏดา บุญยสาระนัย และประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2546, หน้า 30)

นอกจากนี้ยังมีชาวต่างประเทศหลายชาติเช่น จีน ฮ่อ พม่า ญวน แวก ฯลฯ ชาวเขาเช่น ข่า มู ข่าเมต แม้ว เหม่ มูเซอ อีเก้อ แพร่ซอ กูย ชาวเหนือที่เป็นเจ้าของถิ่นเดิมมีจำนวนน้อย อาศัยพลเมืองที่อพยพมาจากจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน ชาวลื้อ ชาวไทใหญ่ที่อพยพมาจากเขตชานเสตทของพม่า เขตมณฑลยูนนานของจีนและอินโดจีน ซึ่งได้กลายเป็นชาวเหนือ ตลอดจนชนบทรณนิยมประเพณีต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของ บ้านเมือง (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547, หน้า 2)

2.4.5 แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย

ชนกลุ่มน้อยเป็นชนกลุ่มที่มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับชนส่วนใหญ่ของประชากรการเมือง และเป็นชนที่มีความแตกต่างจากชนส่วนใหญ่ในด้านต่าง ๆ แต่ถ้าชนกลุ่มน้อยนั้น ๆ มีอำนาจในทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ชนกลุ่มน้อยดังกล่าวย่อมมีความสำคัญทางการเมืองเพราะอาจมีผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจ รูปแบบการปกครอง รวมทั้งเสถียรภาพของรัฐบาลและการพัฒนาประเทศ ชนกลุ่มน้อยมีลักษณะแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยด้วยกันดังนี้คือ แตกต่างในด้านเชื้อชาติ (race) เผ่าพันธุ์ (ethnicity) ศาสนาภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี หรืออุดมการณ์ทางการเมืองชนกลุ่มน้อยในประชากรการเมืองหนึ่ง ๆ ถ้ามิได้มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมา ย่อมนำไปสู่ปัญหาทางสังคมและการเมือง เช่น ผลทางสังคม ที่มีความมือคติและการเลือกปฏิบัติ ผลทางการเมือง เกิดความแตกแยกของคนที่สามารถนำไปสู่การประท้วงประหารกัน เกิดความแตกร้าง ขาดความสามัคคีและข้อสำคัญคือการขาดเสถียรภาพทางการเมือง (ลิขิต ชีรเวทิน, 2521, หน้า 2-8)

ชนกลุ่มน้อย หมายถึงกลุ่มชนที่มีประวัติความเป็นมา ภาษา หรือความเชื่อทางศาสนาที่เหมือนกัน มีความรู้สึกว่าตนเองมีความแตกต่างในเรื่องต่าง ๆ ไปจากชนกลุ่มใหญ่ที่ตนไปอาศัยอยู่ด้วย (ขจิตกัย บุรุษพัฒน์, 2526, หน้า 2)

กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ได้ให้ความหมายชนกลุ่มน้อยหมายถึงกลุ่มชนชาติส่วนน้อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงภาคเหนือของประเทศไทยในลักษณะชั่วคราว มีการเคลื่อนย้ายอยู่เสมอ ระหว่างประเทศไทย สหภาพเมียนมาและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยลาว ได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์จีนฮ่อ ไทใหญ่ ปะหล่อง เป็นต้น(กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ,และองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ, 2546, หน้า 5)

ในสังคมที่มีชนกลุ่มน้อย สังคมหรือประเทศนั้นย่อมมีการจัดนโยบายขึ้นมาเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามมา แต่นโยบายไม่ว่าในรูปแบบใดไม่สามารถที่จะใช้ขจัดปัญหาให้หมดสิ้นไปได้ อาจจะช่วยลดผ่อนคลายหรือแก้ปัญหาหนักให้เป็นเบาลงไปได้เท่านั้น หรือเพื่อใช้เป็นมาตรการประสานกลุ่มเข้าหากันก็ได้ การเลือกใช้นโยบายเพื่อแก้ปัญหากับชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่ม

เชื้อชาติหรือวัฒนธรรมนั้นแตกต่างกัน ต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์บางประการ เพื่อให้การเลือกใช้นโยบายเป็นไปได้อย่างเหมาะสม ตรงตามหลักมนุษยธรรม และได้ผลดีมากที่สุด

การที่บุคคลในสังคมมีฐานะทางชนชั้นต่างกันมีผลต่อโอกาสที่จะได้รับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต (life chance) และต่อวิธีการหรือแบบแผนในการดำรงชีวิต (life style) ในแง่ของโอกาสในชีวิต นับแต่เกิดจนตาย บุคคลที่มีฐานะทางชนชั้นต่ำกว่ามักมีความด้อยกว่าในเรื่องต่าง ๆ เช่น โอกาสทางการศึกษา โอกาสได้รับบริการสาธารณสุข โอกาสที่จะได้รับความมั่นคงปลอดภัย เพราะสิ่งที่เป็นของดีมีคุณภาพสูงทั้งหลายในสังคมมักตกอยู่ในมือของผู้ที่มีฐานะทางชนชั้นสูงกว่า (จันงค์ อดิวัฒนศิริ และคนอื่น ๆ, 2543, หน้า 72)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540, หน้า 57-63) ว่าด้วยสถานการณ์การศึกษาด้านชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ได้ให้ข้อสังเกตไว้ 5 ข้อด้วยกันคือ ข้อแรกการศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยมีน้อย เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะรัฐและรัฐบาลไม่ยอมรับการคงอยู่ของคนกลุ่มน้อย ข้อสอง การศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังเป็นการศึกษาจากข้างนอก ผู้ศึกษาเป็นชาวต่างประเทศหรือเผ่าอื่น ยังไม่เป็นการศึกษาจากจุดยืนและแง่มุมของชนกลุ่มน้อยนั่นเอง ข้อสาม การศึกษาในเรื่องชนกลุ่มน้อยยังไม่ได้เน้นการศึกษาแบบเป็นประวัติศาสตร์ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมอธิบายเบื้องหลังวัฒนธรรมได้ ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการให้ศักดิ์ศรี เข้าใจที่ยืนและบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นข้อสี่ การศึกษาชนกลุ่มน้อยไม่ได้ศึกษาโยงไปถึงชนกลุ่มเดียวกันที่อยู่นอกประเทศไทยเพื่อความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์และทางนิรุกติศาสตร์ให้ดีกว่าศึกษาชนชาติเผ่าพันธุ์เดียวกันวัฒนธรรมเดียวกันที่อยู่ในประเทศเพื่อนบ้านด้วยจึงจะเข้าใจพื้นฐานเศรษฐกิจวัฒนธรรม และภาษาอย่างลึกซึ้ง ข้อห้า การศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยไม่ได้มองออกนอกกรอบประเทศไทย เช่น มองในกรอบเอเชียหรือของโลก ถ้าใช้กรอบของเอเชีย เราจะเห็นว่าในดินแดนตอนใต้ของจีนหรือเอเชียอาคเนย์ เราต่างเป็นชนกลุ่มน้อยด้วยกันทั้งนั้นในอดีตได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมานานแล้ว ในอนาคตจึงควรจะยอมรับให้ที่ซึ่งกันและกัน และสมานไมตรีกัน

นโยบายกรมการปกครอง พ.ศ. 2540-2544 ได้มีการจัดระเบียบการปกครองชาวเขาและชนกลุ่มน้อยให้มีประสิทธิภาพโดยดำเนินการเตรียมชุมชนชาวเขาเพื่อเข้าสู่ระบบการปกครองที่ถูกต้องตามกฎหมาย สร้างจิตสำนึกในความเป็นไทย ให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองไทย รวมทั้งพิจารณาให้สถานะคนต่างด้าวแก่ชาวเขาที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ตลอดจนดำเนินการสกัดกั้น ผลักดันชาวเขาออกนอกประเทศและควบคุมการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยภายในประเทศ อีกทั้งเน้นการติดตามประเมินผลการปฏิบัติเกี่ยวกับชาวเขาและชนกลุ่มน้อยทุกระยะ (กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, 2541, หน้า 15) ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีได้มีสัญชาติไทยที่มีจำนวนน้อยกว่าคนไทยเจ้าของประเทศ และมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกันไป เข้ามาหรือมาอยู่ในประเทศไทยโดยลักษณะวิธีการต่าง ๆ เช่น หลบหนีภัยสงคราม หลบหนีเข้าเมือง เข้ามาพักอาศัยชั่วคราว โดยปัจจุบันชนกลุ่มน้อยที่กรมการปกครองจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้มี 16 กลุ่ม ดังนี้

1) ญวนอพยพ คือ คนเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อปี 2488-2489 อาศัยอยู่ใน 13 จังหวัดคือ นครพนม มุกดาหาร หนองคาย อุบลราชธานี ยโสธร อุดรธานี อำนาจเจริญ หนองบัวลำภู สกลนคร สุราษฎร์ธานี พัทลุง ปราจีนบุรี สระแก้ว ปัจจุบันมีมติคณะรัฐมนตรีให้สัญชาติไทยแก่บุตรที่เกิดในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติพ.ศ. 2508 และให้สถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายแก่ผู้อพยพเข้ามาตาม พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 (บัตรประจำตัวสีขาวขอบน้ำเงิน)

2) อดีตทหารจีนคณะชาติ (อดีต ทชช.) คือ อดีตทหารกองพล 93 ของจีนได้วันที่เข้ามาอยู่ในพม่าและเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เนื่องจากการสู้รบกันระหว่างจีนไต้หวันและจีนแผ่นดินใหญ่ โดยเข้ามาตั้งแต่ พ.ศ. 2497 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันมีมติคณะรัฐมนตรีให้สัญชาติไทยแก่บุตรที่เกิดในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 และให้สถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายตาม พ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 (บัตรประจำตัวสีขาว)

3) จีนฮ่ออพยพ คือ ครอบครัวของอดีตทหารจีนคณะชาติที่อพยพเข้ามาภายหลังสถานะเช่นเดียวกับอดีตทหารจีนคณะชาติ (บัตรประจำตัวสีเหลือง)

4) จีนฮ่ออิสระ คือ กลุ่มคนจีนซึ่งเป็นญาติของอดีตทหารจีนคณะชาติ ซึ่งเข้ามาในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2505-2521 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยาแม่ฮ่องสอน มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2543 กำหนดสถานะเช่นเดียวกับอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ (บัตรประจำตัวสีขาวขอบสีส้ม)

5) อดีตโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายา (อดีต จคม.) อาศัยอยู่ในจังหวัดยะลา นราธิวาส และสงขลา มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียว)

6) ไทยลื้อ อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีส้ม)

7) ลาวอพยพ คือ คนลาวที่มีพี่น้องอยู่ทางฝั่งไทย เมื่อลาวเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เข้ามาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องที่จังหวัดหนองคาย อุบลราชธานี เลย นครพนมมุกดาหาร อุดรดิตถ์ พะเยา น่าน และเชียงราย ยังมีได้กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้าขอบน้ำเงิน)

8) เนปาลอพยพ คือ คนเนปาลที่เข้ามาอยู่ในพม่าก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นเกณฑ์ให้ขนส่งสัมภาระเข้ามาในประเทศไทย อาศัยอยู่ในเขตอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียว)

9) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า คือ ชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในพม่า แต่มิใช่คนพม่าเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก่อน 9 มีนาคม 2519 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ดาก แม่ฮ่องสอน ราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และระนอง มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2543 กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีชมพู)

10) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า คือ กลุ่มคนจากพม่าที่หลบหนีเข้าเมืองมาหลังวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2519 ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราว ยังมีได้กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวมี 2 สี คือ สีส้มเป็นบัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่มีที่อยู่ถาวร สีม่วง เป็นบัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่อยู่กับนายจ้าง)

11) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย คือ กลุ่มคนที่เป็นคนไทยแต่แผ่นดินไทยที่เคยอยู่ได้ถูกแบ่งสมัยอังกฤษต่อมามากเป็นของพม่า และได้เข้ามาในประเทศไทยเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมืองมาอยู่ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ระนอง และดาก มีมติคณะรัฐมนตรีให้แปลงสัญชาติเป็นไทย (บัตรประจำตัวสีเหลืองขอบน้ำเงิน)

12) บุคคลบนพื้นที่สูง คือ กลุ่มชาวเขาและชนกลุ่มที่อยู่บนพื้นที่สูงใน 20 จังหวัดคือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา ดาก สุโขทัย น่าน แพร่กำแพงเพชร พิชญ์โลก เพชรบูรณ์ เลย อุทัยธานี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้า)

13) ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากจังหวัดเกาะกง กัมพูชา คือ คนไทยที่อยู่เกาะกงซึ่งแต่เดิมเป็นคนไทยเพราะเกาะกงเป็นของไทย ต่อมาเกาะกงเป็นของฝรั่งเศสและกัมพูชา ภายหลังกัมพูชาเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจึงเข้ามาอยู่ที่จังหวัดตราด มีมติคณะรัฐมนตรีแปลงสัญชาติให้เป็นไทย (บัตรประจำตัวสีเขียว)

14) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชา คือ กลุ่มคนกัมพูชา ที่มีคนไทยจากเกาะกงได้หลบหนีเข้ามาอยู่ที่จังหวัดตราด ยังไม่มีการกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีขาวขอบแดง)

15) เผ่าตองเหลือง (มลาปรี) ที่อยู่ที่จังหวัดแพร่ น่าน มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้า)

16) ชุมชนบนพื้นที่สูง คือ กลุ่มบุคคลที่อยู่บนพื้นที่สูง 20 จังหวัด ที่ได้ทำการสำรวจครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2542 ถ้าเข้ามาถึงวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียวขอบแดง) (กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, 2544, หน้า 1-51)

2.4.6 แนวคิดเกี่ยวกับสัญชาติ

คำว่า “สัญชาติ” เป็นถ้อยคำทางกฎหมายซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างปัจเจกชนคนหนึ่งกับรัฐ ๆ หนึ่ง ในลักษณะปัจเจกชนตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยในทางบุคคลของรัฐนั้น เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชนที่ก่อให้เกิดสถานภาพ “คนชาติ” แก่บุคคล (พันธุ์ทิพย์ (กาญจนะจิตรรา) สายสุนทร, 2544, หน้า 23)

“สัญชาติ” คือเรื่องมรดกบุคคลไว้กับประเทศในทางกฎหมาย เป็นเหตุให้บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ต่อประเทศที่บุคคลมีสัญชาติ การที่จะให้สัญชาติแก่บุคคลนั้นย่อมจะเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หลักการได้สัญชาติอาจแยกโดยอาศัยหลักการ 2 อย่างคือ (1) หลักการได้สัญชาติโดยกำเนิด หรือการเกิด ที่หมายความว่าถึงคลอดออกจากครรภ์มารดา ที่แบ่งเป็น 2 ลักษณะคืออาศัยการพิจารณาจากหลักดินแดน (jus soli) ที่ว่าบุคคลเกิดในอาณาเขตดินแดนของประเทศใดย่อมมีสัญชาติของประเทศนั้น โดยไม่คำนึงว่าบุตรที่เกิดนั้นจะเกิดจากคนมีสัญชาติของตนหรือคนต่างด้าว และ หลักสืบสายโลหิต (jus sanguinis) ที่พิจารณาว่าบุคคลเกิดจากบิดาหรือมารดาที่มีสัญชาติของประเทศใดย่อมมีสัญชาติของประเทศนั้น โดยไม่คำนึงว่าจะเกิดในประเทศของตนหรือในต่างประเทศก็ตาม (2) หลักการได้สัญชาติหลังกำเนิด มีลักษณะดังนี้ หากได้สัญชาติมาโดยการแปลงสัญชาติมาเป็นสัญชาติประเทศนั้น หญิงที่ได้สัญชาติโดยการสมรสกับบุคคลต่างด้าวประเทศที่ตนมีสัญชาติเดิมเสียอาณาเขต ซึ่งทำให้บุคคลผู้อยู่ในอาณาเขตที่เสียไปต้องมีสัญชาติตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของประเทศที่ได้อาณาเขต ได้สัญชาติโดยการมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศนั้น ได้สัญชาติโดยการเป็นข้าราชการของประเทศนั้น และ ได้สัญชาติโดยการถูกรับเป็นบุตรอันชอบด้วยกฎหมาย (หยุด แสงอุทัย, 2527, หน้า 137-145)

ประเทศไทยได้กำหนดการได้สัญชาติไทย โดยพิจารณาการได้สัญชาติไทยโดยกำเนิดและหลังกำเนิดเช่นกัน โดยแยกหลักการได้สัญชาติไทยโดยการเกิด เป็น 3 กรณีคือ (1) ผู้ที่เกิดโดยบิดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกอาณาจักรก็ตาม (2) ผู้ที่เกิดนอกราชอาณาจักรไทยโดยมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบิดาไม่มีสัญชาติ (3) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย ได้สัญชาติไทยตามหลักดินแดน สำหรับหลักการได้สัญชาติไทยหลังกำเนิดนั้น แยกเป็น 2 กรณี คือ (1) การได้สัญชาติไทยของหญิงต่างด้าวที่ทำการสมรสกับชายไทย (2) การ

ได้สัญชาติโดยการขอแปลงสัญชาติ ดังนั้นชนกลุ่มน้อยจะได้รับสัญชาติไทยหรือไม่นั้น จึงเป็นไปตามกฎหมายสัญชาติไทยที่มีผลและข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้ได้สัญชาติหรือไม่ได้สัญชาติ (พันธุ์ทิพย์ (กาญจนะจิตรรา) สายสุนทร, 2535, หน้า 17-33)

ข้อยกเว้นของการได้สัญชาติไทยโดยหลักดินแดนคือ ลักษณะการเข้าเมืองของบิดาหรือมารดา ที่เป็นข้อยกเว้นอยู่ในมาตรา 7 ทวิ วรรคที่ 1 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย โดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวย่อมไม่ได้รับสัญชาติไทย ถ้าในขณะที่เกิดบิดาตามกฎหมายหรือบิดาซึ่งมิได้มีการสมรสกับมารดาของผู้นั้นเป็น ผู้ที่ได้รับการผ่อนผันให้พักอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย หรือเป็นผู้ที่ได้รับการอนุญาตให้เข้าอยู่ในราชอาณาจักรไทยเพียงชั่วคราว หรือผู้ที่อพยพหลบหนีเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง” (พันธุ์ทิพย์ (กาญจนะจิตรรา) สายสุนทร, 2535, หน้า 36) จึงเป็นไปตามกฎหมายทำให้บุตรหลานของชาวไทยใหญ่แม้จะเกิดบนผืนแผ่นดินไทย ก็ไม่สามารถมีสัญชาติไทยได้

ชนกลุ่มน้อย จะได้รับสัญชาติไทยหรือไม่นั้น ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2543 อนุมัติในหลักการให้สัญชาติไทยแก่บุตรของบุคคลบนพื้นที่สูง ที่เกิดในประเทศไทยระหว่างวันที่ 14 ธันวาคม 2515 ถึงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2535 และรวมถึงบุตรของผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า, เนปาลอพยพและจีนฮ่ออิสระด้วย บุตรของชนกลุ่มน้อยทั้ง 4 กลุ่ม ที่เกิดในประเทศไทยตามระยะเวลาดังกล่าว ชนกลุ่มน้อยทั้ง 4 กลุ่มนั้นจะต้องเป็นผู้ที่เข้าเมืองมาจนถึงวันที่ 3 ตุลาคม 2528 ด้วยโดยมีหลักเกณฑ์ในการขอสัญชาติตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2535 กำหนดไว้ 10 ประการ ดังนี้

- 1) รัฐบาลมีนโยบายให้สัญชาติ
- 2) ถ้าได้สัญชาติอื่นตามบิดา หรือมารดา ต้องแสดงความจำนงสละสัญชาติเดิม
- 3) เป็นบุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรไทย มีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวตามมาตรา 7 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535
- 4) มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย หรืออาศัยอยู่ในเขตควบคุม หรือมีชื่ออยู่ในสำเนาทะเบียนบ้าน หรือหลักฐานตามที่ทางราชการกำหนด (ท.ร. 13)
- 5) จะต้องมีสุติบัตร หรือหนังสือรับรองการเกิด และจะต้องมีทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวที่ทางราชการกำหนด
- 6) ได้รับการศึกษาตามหลักสูตรที่ทางราชการไทยกำหนด หรือสามารถพูดและฟังภาษาไทยเข้าใจได้ ยกเว้นกรณีเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 7 ปี และยังไม่ได้เรียนหนังสือ
- 7) เลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่มพพฤติการณ์ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ ภายในระยะเวลาที่ทางราชการกำหนด

8) ประกอบอาชีพสุจริต และมีหลักฐานการเสียภาษี ยกเว้นบุคคลที่ยังไม่ประกอบอาชีพ

9) เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามแบบแผนที่ทางราชการกำหนด และไม่เคียดแค้นโทษคดีอาญา

10) ประกอบคุณงามความดี หรือทำประโยชน์ต่อราชการหรือสังคม

2.4.7 แนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มสมาชิกของสังคม ตั้งแต่สองกลุ่มที่มีวัฒนธรรมต่างกัน ติดต่อกันมาหาสู่กัน ซึ่งเป็นผลให้เกิดผลกระทบทางวัฒนธรรม ถ้าการติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน อาจทำให้เกิดอิทธิพลของวัฒนธรรมหนึ่งต่ออีกวัฒนธรรมหนึ่งก็ได้ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543, หน้า 38) การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมยังหมายถึง กระบวนการอันเกิดจากการไปมาหาสู่กันของสังคมต่างวัฒนธรรม จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งกันและกัน ทั้งทางด้านงานฝีมือ ประเพณี การปฏิบัติ และความเชื่อ (麻国庆, 2001, p. 303) รวมความหมายของคำว่า Acculturation ทางด้านมานุษยวิทยาจะมีความหมายมากถึง 8 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นกระบวนการการแลกเปลี่ยนเรื่องราวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่แตกต่างกัน
- 2) เป็นผลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้านกระบวนการติดต่อและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมภายนอก
- 3) เป็นการกระจายทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว สู่สังคมที่เปิดรับและสังคมที่ถูกบังคับให้รับ
- 4) เป็นกระบวนการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ สิ่งนี้รวมไปถึงความรู้ ระบบความคิด ความเชื่อ นิสัยใจคอ และระบบการสื่อสารที่แตกต่างด้วย
- 5) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการติดต่อกันโดยตรงระหว่างกลุ่มอิสระ 2 กลุ่มหรือมากกว่านั้น
- 6) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพราะผลจากการติดต่อกันโดยตรงอย่างต่อเนื่องระหว่างวัฒนธรรมส่วนตัว (เฉพาะบุคคล) ที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปมักจะหมายถึง ผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์มาก
- 7) เป็นการขัดเกลาทางสังคม (socialization) อย่างหนึ่งจากการยอมรับแบบอย่างทางพฤติกรรมของวัฒนธรรมที่อยู่รอบ ๆ หรือเป็นความรู้และค่านิยมอันเป็นที่ยอมรับกันในสมาชิกของ

สังคม หรือเป็นกระบวนการผสมกลมกลืนของความคิดในเรื่องใหม่ ๆ อย่างหนึ่งเพื่อทำให้เกิดเป็นโครงสร้างของการรับรู้

8) เป็นการได้มาซึ่งวัฒนธรรมส่วนตัวหรือของกลุ่มคนที่ผิดแปลกแตกต่างไปจากวัฒนธรรมส่วนตัวหรือกลุ่มชนที่มีอยู่เดิม

ใน Dictionnaires International des Terms Litteraires ได้กล่าวถึงความหมายของ Acculturation ว่าเป็นสิ่งที่ได้มาจากหลากหลายรูปแบบของกลุ่มวัฒนธรรมและมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า Enculturation (การปะทะทางวัฒนธรรม) หรือเป็นกระบวนการของการรับเอา รูปแบบทางวัฒนธรรมจากกลุ่มวัฒนธรรมที่มีลักษณะเด่น หรือการยอมรับรูปแบบของวัฒนธรรมอื่นเพื่อให้เข้ากับสังคมที่กำลังถูกผสมกลมกลืน หรือการยกเลิกวัฒนธรรมเดิมเพื่อรับวัฒนธรรมใหม่ที่ตนพอใจ หรือความต่อเนื่องของการดูดซับเอาวัฒนธรรมสากล (popular culture) หรือวัฒนธรรมที่ใหญ่กว่า อันเป็นวัฒนธรรมระดับชาติหรือระดับโลก ของกลุ่มชาติพันธุ์หรือของส่วนภูมิภาคนั้น ๆ เพื่อเหตุผลของการเข้าสู่ความทันสมัยมากกว่า หรือการขาดหายไปหรือการลดความเป็นวัฒนธรรมเดิม เพื่อให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว (Accuell Recherché, Dictionnaire International des Terms Literariness Mode Article “Acculturation”) (Rockerché, 1906)

จากความหมายของคำว่า Acculturation คือ การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมของกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันนั้น การติดต่ออาจจะมีผลกระทบระหว่างกัน หรืออาจเป็นไปในด้านเดียวก็ได้ ไม่มีวัฒนธรรมใดที่จะสามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่ติดต่อกับวัฒนธรรมใดเลย และกลุ่มแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้น มิได้ตั้งแต่ระดับบุคคลครอบคลุมทั่ว กลุ่มสมาชิกในสังคมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้ อย่างไรก็ตามความหมายของคำย่อมแตกต่างกันไปตามสาขาที่ทำการศึกษา

ความจริงแล้วนักมานุษยวิทยาเพิ่งจะนำคำว่า Acculturation มาใช้เมื่อศตวรรษกว่า ๆ นี้เอง ทั้งที่ Plato ได้กล่าวถึงคำนี้มาตั้งแต่ 384 ปีก่อนคริสตศักราชแล้ว คำดังกล่าวปรากฏในการอภิปรายในความหมายว่า “Acculturation should be minimized but not to the extent of cultural isolation” (Rudmin, 2003) กล่าวกันว่า Bronislaw Malinowski (1884-1942) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษเป็นท่านแรกที่น่าคำว่า Acculturation มาใช้ ซึ่งความจริงแล้ว Powell (1834-1902) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันได้ใช้คำนี้มาตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1880 แล้ว (Inga Jasinskaja-Lahti, 2000, p. 14) และคำนี้ได้รับการยอมรับให้เป็นคำศัพท์ของภาษาฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1911 (Rockerché, 1906; Rudmin, 2003)

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมจัดเป็นแบบ (model) แรกสุดที่ใช้ในการตรวจสอบการกระทำระหว่างกันทางด้านวัฒนธรรม การนำรูปแบบของการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมมาใช้ในยุคแรก ๆ นั้น ไม่มีความถูกต้อง เพราะเน้นไปในเรื่องของการกระจายอำนาจและการปฏิวัติ จึงทำให้

การสังสรรค์ระหว่างทางวัฒนธรรมเป็นไปสายเดียว (unilinear) ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจว่าเมื่อวัฒนธรรมนั้น ๆ กระจายไปถึงที่ใด แสดงว่ากลุ่มชาติพันธุ์นั้นได้รับชัยชนะแล้ว ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมนั้นได้เข้าไปแทนที่วัฒนธรรมเดิมแล้วนั่นเอง ซึ่ง Redfield, Smith, and Patricia (1936) ได้ติดตามทฤษฎีดังกล่าว และเรียกทฤษฎีนี้ว่าการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม สำหรับเงื่อนไขที่เกิดจากการติดต่อนั้นก็แตกต่างไปจากเดิม Redfield เน้นว่าเมื่อเกิดการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มแล้วจะต้องเกิดความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบทางวัฒนธรรมเดิมด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะเกิดขึ้นทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายเดียวก็ได้ แต่เนื่องจากกระบวนการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนถ่ายค่านิยมทางวัฒนธรรมจากผู้อุทิศให้ไปยังผู้รับ จึงทำให้กระบวนการนี้เกิดผล 3 ประการ คือ การยอมรับ (acceptance) การปรับตัวเข้าหา (adaptation) และการมีปฏิกิริยาโต้ตอบ (reaction)

Redfield ได้ให้เหตุผลว่า พวกที่ยอมรับจะได้ส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อตน จากวัฒนธรรมของผู้ที่อุทิศให้ โดยที่ผู้รับก็จะสูญเสียวัฒนธรรมเดิม แต่สำหรับพวกที่ปรับตัวเข้าหาแล้ว การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมก็จะเป็นรูปแบบที่อยู่ระหว่างกลาง กล่าวคือ วัฒนธรรม ผู้ที่อุทิศให้จะโอนอ่อนผ่อนตามวัฒนธรรมของผู้รับ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประสานกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมเก่าและวัฒนธรรมใหม่ สำหรับกลุ่มที่มีปฏิกิริยาโต้ตอบนั้นคือ การปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ทั้งหมดหรืออาจจะรับวัฒนธรรมบางส่วนของผู้ที่อุทิศให้บ้าง แต่ยังคงวัฒนธรรมเก่าของตนอยู่ (Redfield et al., 1936, pp. 149-152) จากการมองเรื่องการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมดังกล่าวของ Redfield จึงมีนักวิชาการรุ่นหลังกล่าวว่าการติดต่อทางด้านวัฒนธรรมนั้นเป็นไปในด้านการให้มากกว่าการแลกเปลี่ยน ดังที่คำว่า Acculturation ให้ความหมายทางด้านลบของวัฒนธรรมแฝงอยู่ด้วย ดังนั้นในการเป็นผู้ที่อุทิศให้หรือการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม จึงทำให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นมีบทบาทในการแสดงออกทางวัฒนธรรมของตนได้น้อยที่สุด

สำหรับนักสังคมวิทยาด้านจิตวิทยา เช่น Berry (1980) มีแนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม เป็น 4 ประการดังนี้

- 1) $-F + C$ หมายถึง วัฒนธรรมผู้รับพอใจในวัฒนธรรมของผู้ให้
- 2) $+F - C$ หมายถึง วัฒนธรรมผู้รับไม่พอใจในวัฒนธรรมของผู้ให้
- 3) $+F + C$ หมายถึง ทั้งวัฒนธรรมของผู้ให้และผู้รับต่างพอใจพอใจซึ่งกันและกัน
- 4) $-F - C$ หมายถึง ทั้งวัฒนธรรมของผู้ให้และผู้รับต่างไม่พอใจพอใจซึ่งกันและกัน

ทฤษฎีของ Berry เป็นที่ยอมรับและมีผู้ใช้ทฤษฎีของเขาในการวิจัยอย่างมาก Enouch Padolsky ได้เสนอทฤษฎีที่ต่อเนื่องจาก Berry โดยอธิบายผล 4 ประการของ Berry ให้ชัดเจนขึ้น ดังนี้ (Berry, 1980, p. 5; Rudmin, 2003)

1. การผสมกลมกลืน แบ่งเป็นการผสมกลมกลืนตามประเพณี การผสมกลมกลืนในช่วงเปลี่ยนผ่าน แต่การผสมกลมกลืนในรูปแบบดังกล่าว ถือว่าเป็นผสมกลมกลืนเฉพาะภาพลักษณ์ภายนอกเท่านั้น

2. การผสมผสานอย่างบูรณาการ แบ่งเป็นการผสมผสานตามประเพณี และตามศักยภาพ การผสมกลมกลืนดังกล่าวทำให้รูปแบบทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

3) การปฏิเสธ แบ่งเป็นการถูกขับไล่ การจากไปโดยใจปรารถนาและการถูกบังคับให้จากไป

4) แบบชายขอบ แบ่งเป็นปัจเจกบุคคล กลุ่มสมาชิกและการปฏิบัติหรือความคิดแบบกลุ่ม ชายขอบ (Immigrants and culture identity, enouch padolsky's theory of acculturations) (Padolsky, 2007)

2.5 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา

ทฤษฎีแนวคิดทางมานุษยวิทยาเป็นทฤษฎีที่สำคัญสำหรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาได้มากมาย แต่ในที่นี้จะนำเสนอเพียง 8 ทฤษฎีสำคัญเท่านั้น ได้แก่

2.5.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

นักมานุษยวิทยาที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ เอ.อาร์ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ และ โบรนิสลอร์ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) ให้ความเห็นว่า “การจะเข้าใจระบบเศรษฐกิจนั้นจะต้องเข้าใจถึงโครงสร้างสังคมก่อนและระบบเศรษฐกิจเป็นผลที่เกิดจากโครงสร้างสังคม” แนวคิดนี้เชื่อว่า “สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและก้าวหน้าขึ้น การศึกษาสังคมตามแนวคิดนี้มักจะให้ภาพนิ่งมากกว่าภาพที่เคลื่อนไหว สำหรับในเรื่องความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) จะทำให้มองภาพความขัดแย้งหรือเสียดสีเบียดเบียนทางสังคมว่าเป็นพยาธิสภาพทางสังคม (Social Pathological) และจำเป็นต้องแก้ไขเพื่อให้สังคมมีความเป็นระเบียบมากขึ้น” เนื่องจากนักทฤษฎีในแนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก เอมีล เดอร์คาิมส์ (Emile Durkheim) ผู้ซึ่งเน้นงานเขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนา ให้ความสำคัญกับจิตใจเหนือวัตถุ (มนตรี กรรพุมมาลย์ 2539) งานส่วนใหญ่ของบราวน์ และนักคิดคนอื่นๆ ในสายเดียวกันจะเน้นศึกษาระบบเครือญาติโดยใช้ข้อมูลชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) แสดงความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างคนที่มีความผูกพันทางสังคมแต่ขัดแย้งกัน ในความสัมพันธ์ มีการยอมรับความขัดแย้งและจัดการอย่างเป็นทางการจนทำให้ช่วยลดความขัดแย้งได้และสังคมก็จะดำรงอยู่ต่อไปได้ในที่สุด

โดยสรุปแล้วทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สนใจความต้องการของปัจเจกบุคคล (ผู้กระทำ) และโครงสร้างขนาดใหญ่ เช่น สถาบัน สังคม ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านี้ รวมทั้งเน้นความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะกลไกเพื่อจัดการความขัดแย้งในความสัมพันธ์ดังกล่าว

2.5.2 ทฤษฎีวิวัฒนาการและบุคลิกภาพ

นักคิดที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ รุท เบเนดิกต์ (Ruth Benedict) และมาร์กาเร็ต มีด (Margaret Mead) งานศึกษาชิ้นสำคัญของเบเนดิกต์ ชื่อ “Patterns of Culture” (1934) ศึกษาสังคมอเมริกัน-อินเดียน เน้นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมและการปรับตัวของปัจเจกบุคคล และได้เสนอความคิดเกี่ยวกับรูปลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Configuration) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ถือว่าส่วนประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมมีลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และรวมเป็นหนึ่งเดียว เบเนดิกต์เชื่อว่า “ปัจเจกบุคคลและกระบวนการทางจิตวิทยาของปัจเจกบุคคลมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมด้วย”

ทฤษฎีนี้ใช้ได้ในการศึกษาสังคมสมัยใหม่ โดยศึกษาลักษณะประจำชาติ (National Character) ของสังคมต่างๆ เช่น อเมริกา ไทย ญี่ปุ่น ประเด็นที่พบจากการศึกษาและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งอีกอย่างหนึ่ง คือ บุคลิกภาพที่มีคุณค่าในสังคมหนึ่งอาจกลายเป็นความผิดปกติทางจิตหรือเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนในอีกสังคมหนึ่งก็ได้

เอดเกอร์ตัน (Edgerton) ได้ศึกษาชนเผ่าต่างๆ 4 เผ่าในแอฟริกาตะวันออก โดยแบ่งแต่ละเผ่าออกเป็นกลุ่มๆ ดังนี้ (1) กลุ่มเกษตรกร (2) กลุ่มเลี้ยงสัตว์ โดยพบว่า ชนเผ่าทั้ง 4 ต่างมีความแตกต่างในบุคลิกภาพ และพบอีกว่ากลุ่มทั้งสองประเภทจากเผ่าเดียวกันก็ยังมี ความแตกต่างกันด้วย เช่น กลุ่มเลี้ยงสัตว์เป็นปัจเจกบุคคลมากกว่ากลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

มีด ได้เขียน หนังสือ ชื่อ “Coming of Age in Samon” (1928) โดยชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมส่วนรวมของชาวเกาะซามัว ที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบ (Formalism) หรือการกำหนดพฤติกรรมอย่างเคร่งครัดแน่นอนตายตัว ทำให้ปัจเจกบุคคลมีทางเลือกน้อยลง

โดยสรุปแล้วเนื้อหาสาระของทฤษฎีวิวัฒนาการและบุคลิกภาพนี้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับบุคลิกภาพ เพราะเชื่อว่าวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องมือช่วยในการปรับตัวของปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันบุคลิกภาพก็อาจเป็นเครื่องมือให้วัฒนธรรมและสังคมดำรงอยู่ได้

2.5.3 ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้ที่สำคัญได้แก่จูเลียน เอช สจ๊วต (Julian H. Steward), แดรี ฟอร์ด (Daryll Forde), คลิฟฟอร์ด กีทซ์ (Clifford Geertz) และมาร์วิน แฮร์ริส (Marvin Harris)

สจ๊วต ให้ความหมายนิเวศน์วิทยาว่า “คือการปรับตัวให้เข้ากับสถานะแวดล้อม นิเวศน์วิทยาทางวัฒนธรรม จึงหมายถึงวิธีการศึกษาหาข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการปรับตัวเข้ากับสถานะแวดล้อม (ของมนุษย์แต่ละสังคม) นิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมจึงแตกต่างไปจากนิเวศน์วิทยาสังคม (Social Ecology) เพราะนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมมุ่งแสวงหากฎเกณฑ์เพื่ออธิบายที่มาของลักษณะและแบบแผนวัฒนธรรมบางประการที่มีอยู่ในแต่ละสถานะแวดล้อม มากกว่ามุ่งแสวงหาหลักการทั่วไปที่ใช้ได้กับทุกวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม” สิ่งที่สำคัญที่สุดในแนวคิดนี้คือ “แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) ซึ่งหมายถึง “กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพและการจัดการทางเศรษฐกิจ” ทั้งนี้จะมุ่งสนใจการนำวัฒนธรรมทางวัตถุ (ระบบเทคนิควิทยาที่ใช้หรือเครื่องมือเทคโนโลยี) มาใช้แตกต่างกันอย่างไรและก่อให้เกิดการจัดการทางด้านสังคมที่แตกต่างกันอย่างไรในสถานะแวดล้อมที่แตกต่างกัน เพราะสถานะแวดล้อมแต่ละแห่งอาจเป็นตัวช่วยหรือข้อจำกัดใช้เทคนิควิทยาเหล่านี้ได้

ในขณะที่แฮร์ริส ศึกษาการทำสงครามของชนบรรพกาล (Primitive Warfare) โดยอธิบายว่า “สงครามเป็นกลไกอันหนึ่งในการปรับจำนวนประชากรให้เหลือพอที่จะสามารถอาศัยอยู่ในระบบนิเวศน์หนึ่งได้อย่างเหมาะสม”

ส่วนกรีทซ์ ศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแบบแผนการเกษตรในอินโดนีเซีย ได้เขียนหนังสือ “Agricultural Involution” (1963) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของระบบนิเวศน์ที่มีต่อโครงสร้างสังคม หัวใจที่สำคัญของแนวคิดนี้ก็คือ “การรวมเอาระบบสังคม วัฒนธรรมและสถานะทางชีววิทยาเข้าด้วยกันในการศึกษาการพัฒนาของสังคม”

ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมเน้นว่า “ความเชื่อและการปฏิบัติต่างๆตามระบบวัฒนธรรมที่ดูเหมือนไร้สาระ ไม่มีเหตุผล แต่อาจมีผลในด้านการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุมีผลก็ได้ โดยคำนึงถึงระดับของเทคโนโลยีที่ใช้เฉพาะสถานที่ด้วย” เช่น การกินเนื้อวัวเป็นของต้องห้ามของชาวฮินดูทั้งที่ความอดอยากยากจนมีไปทั่วอินเดีย นั่น แฮร์ริสอธิบายสิ่งเหล่านี้ว่า “การห้ามกินเนื้อวัวมีความหมายว่าวัวมีไว้ใช้ลากคันไถ หากไม่มีวัวก็จะไม่อาจทำการเกษตรได้ ดังนั้นข้อห้ามทางศาสนาจึงเป็นการเพิ่มความสามารถของสังคมเกษตรกรรมในระยะยาว”

โดยสรุปแล้วทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากร สิ่งแวดล้อมทางสังคมและลักษณะทางกายภาพในสังคมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2.5.4 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีนี้จะเน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Historical Particularism) นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน”

เฮช.จี. บาร์เน็ต (H.G. Barnett) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation) ที่ถือว่าเป็นตัวแทนจากวัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรมอื่น ในงานเขียนชื่อ “Innovation : The Basis of Cultural Change” (1953) กล่าวว่านวัตกรรมก็คือ ความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใดๆก็ตามที่เป็นของใหม่ เพราะมันแตกต่างทางด้านคุณภาพไปจากรูปแบบที่มีอยู่ บาร์เน็ตเชื่อว่า “วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรม แต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัวถ่วงหรือไม่สนับสนุนให้เกิดมีนวัตกรรมก็ได้ ฉะนั้นเขาจึงเสนอว่าจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม”

เอฟเวอเรท เอ็ม. โรเจอร์ (Everett M. Rogers) ผู้เขียนงานชื่อ “Diffusion of Innovations” ได้เน้นว่า “การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดได้ยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) ซึ่งจะเห็นได้ง่ายกว่า” โรเจอร์ ยังได้กล่าวอีกว่า “นวัตกรรมที่จะยอมรับกันได้ง่าย ต้องมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ (1) มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage) (2) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ (Compatibility) (3) ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อนมาก (Less Complexity) (4) สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และ (5) สามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) นอกจากนั้นโรเจอร์ยังได้นำเสนอขั้นตอนการตัดสินใจรับเอานวัตกรรมใหม่อีก 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ขั้นตอนในการรับรู้นวัตกรรม (Awareness) (2) เกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้นๆ (Interest) (3) ประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) (4) ทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และ (5) การรับหรือไม่รับเอานวัตกรรม (Adoption or Rejection) โดยผู้รับนวัตกรรมอาจมีทั้งผู้รับเร็วหรือช้าแตกต่างกันไป”

โดยสรุปทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอน ของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

นอกจากทฤษฎีมานุษยวิทยา 4 สายหลักๆข้างต้นแล้ว ยังมีแนวคิดทางมานุษยวิทยาอื่นๆที่เกี่ยวข้องและสามารถนำมาปรับใช้ได้ดีในงานพัฒนาชุมชน ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆได้ดังนี้

2.5.5 ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยาในกลุ่มนี้ เช่น เลสลีย์ เอ. ไวท์ (Leslie A. White) ชาวอเมริกัน ผู้เสนอกฎพื้นฐานของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมตามสูตร $E \times T = C$ โดยที่

E คือ ปริมาณพลังงานที่แต่ละคนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในแต่ละปี (Energy)

T คือ ประสิทธิภาพของเครื่องมือทางเทคนิควิทยาในการนำพลังงานมาใช้ (Technology or Efficiency of Tools)

C คือ ระดับพัฒนาการทางวัฒนธรรม (Degree of Cultural Development)

2.5.6 แนวคิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม

นักคิดในกลุ่มนี้ เช่น วิลเลียม อ็อก-เบอร์น (William Ogburn) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันมองว่า “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะก่อให้เกิดภาวะการปรับตัวไม่ทันขึ้นเสมอ ทำให้เกิดความเฉื่อยหรือความล่าช้าทางวัฒนธรรมขึ้น” เช่น วัฒนธรรมทางวัตถุทำให้สังคมเจริญแล้ว เช่นการมีรถยนต์ขับ แต่วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ อันได้แก่ ค่านิยม ประเพณียังไม่ปรับตัวกลมกลืนกับวัฒนธรรมทางวัตถุ เพราะกลัวการเปลี่ยนแปลง ไม่กล้าเปลี่ยนนิสัยหรือพฤติกรรม ขาดการศึกษา แม้จะมีรถยนต์แต่การปฏิบัติตามกฎจราจรยังเกิดไม่เท่ากับปริมาณรถที่เพิ่มขึ้น

2.5.7 แนวคิดมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ

เป็นแนวคิดที่นำความรู้ด้านเศรษฐกิจมาผสมผสานกับวิธีการทางการศึกษา มานุษยวิทยา เพื่อใช้ศึกษาลักษณะเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมของคนในด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจได้ดียิ่งขึ้น จึงสนใจในการใช้แบบแผนทางวัฒนธรรมในเรื่องกรรมสิทธิ์ของปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต (เทคโนโลยีที่ใช้) และการกระจายผลผลิตที่ได้จากผลิต (ระบบตลาด) มาเป็นกรอบในการพิจารณา

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ครุฑิชิต พุทธิโกษา (2554 : 1 - 26) กล่าวว่าแนวคิดการพัฒนาชุมชนในอดีต มีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศยังล้าหลัง ค่อยการศึกษา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากร ตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top Down) ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมีอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ หลายครั้งหลายคราวที่พบว่าการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดทิศทางไว้แล้วนั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า เนื่องจากหลงลืมไปว่าในการพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชนนั้นนั่นเอง

จากความเป็นจริงที่มีอยู่นี้ จึงทำให้หลาย ๆ หน่วยงานปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง โดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนถึงสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือ การพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ก็เช่นเดียวกัน ผลจากการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแสดงให้เห็นแล้วว่า การนำความรู้จากภายนอกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปยึดเยียดให้กับชุมชน จะเป็นประโยชน์ก็เพียงแค่ชั่วคราวเท่านั้น ไม่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และไม่อาจนำพาประเทศไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในทิศทางที่ต้องการได้ หากแต่การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การทำงานจากเดิมมาเป็นการประสานความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนและความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากภายนอกชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาโดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเป็นเพียงผู้มีบทบาทในการประสานและผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วม น่าจะเป็นทางออกที่ส่งผลต่อการพัฒนาในระยะยาวและยั่งยืนมากกว่า

หลักของการประสานความรู้จากภายในและภายนอกชุมชนเข้าสู่การใช้ประโยชน์ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไม่เพียงแต่เพื่อแก้ไขปัญหาและสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ควรจะเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้ และค่านิยมอันดีงาม อาทิเช่น

1. การสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต/ผลิตภัณฑ์ การเพิ่มผลิตภาพผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มความสามารถในการประกอบอาชีพ และเพิ่มโอกาส/ทางเลือกในการทำอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยของชุมชนในรูปแบบกลุ่มองค์กรเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะ ชีตความสามารถ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการที่ดีแก่กลุ่มที่มีศักยภาพและความพร้อมในการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การขยายผลในเชิงอุตสาหกรรมระดับสากล ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อยอดห่วงโซ่การผลิตถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Valued Added) โดยราคาต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง และหรือรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง

2. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น รวมทั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การแนะนำ การทดสอบ การสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับ และการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

3. การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างถูกวิธี ประหยัดและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนมีทางเลือกทำการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

4. การรักษาและเสริมสร้างศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชน เน้นการถ่ายทอดและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งต่อการวิจัยพัฒนาต่อยอด และการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยการสืบหา พัฒนาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวมและจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางความรู้ ตลอดจนสร้างหลักประกันด้านสังคมให้ปราชญ์ชาวบ้าน อาทิ การสนับสนุนเงินทุนในการรักษาและถ่ายทอดภูมิปัญญา สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยมที่ดีงาม และความเป็นไทยเพื่อการศึกษา เรียนรู้ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอดและเผยแพร่สู่สังคมโลก

5. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพันธมิตรด้านกิจกรรมการพาณิชย์ระหว่างชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

นอกเหนือจากการถ่ายทอดความรู้ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนแล้ว การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้จะเป็นไปโดยสมบูรณ์ไม่ได้ หากสมาชิกชุมชนเหล่านั้นไม่ฝึกฝนตนเองให้มีหลักคิด

โดยใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์และพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยการแสวงหา สร้าง พัฒนา จัดการและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ ดังนั้น ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญที่จะต้องกระตุ้นให้ชุมชนพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการชี้ให้เห็นความสำคัญ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย ภายใต้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม มุ่งให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเป็นทางเลือกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถอยู่ร่วมกันกับสังคมอย่างเข้าใจ

กิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือ การสร้างความกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือ การสร้างความอยู่ดี ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ อาทิ การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วยขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแต่เพียงลำพังหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตได้ เพราะนอกจากจะสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศโดยใช้เหตุแล้ว ยังทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมในทุกบริบทด้วย

ความตั้งใจและสร้างความไว้วางใจเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงเพราะจะช่วยกระตุ้นและทำให้ชุมชนเต็มใจที่จะร่วมดำเนินงาน การมีหน่วยงานสนับสนุนที่เข้มแข็งและ

ได้รับความไว้วางใจจะทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปราบรื่น รวดเร็ว การเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชน จะต้องสร้างการยอมรับให้ได้ว่าหน่วยงานภาครัฐและชุมชนนั้น ๆ เป็นพวกพ้องเป็นที่เป็นที่นื่อง ที่จะมาร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน ไม่ได้เข้าไปเพื่อหาผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางการเมือง ผลประโยชน์ทางตำแหน่งหน้าที่ หรือผลประโยชน์ทางวิชาการ การให้ความกันเอง ไม่มีพิธีรีตรอง หรือยึดพิธีการมากนักเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ ทั้งนี้ต้องเป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่เสแสร้ง นอกจากนี้ ความต่อเนื่องของการดำเนินงานเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะไม่มีชุมชนใดที่จะเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้ในระยะเวลาสั้น ๆ อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องยากที่จะดำเนินการในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปต่อเนื่องได้ เนื่องจากมีปัจจัยและองค์ประกอบหลายอย่างที่ว่าหน่วยงานภาครัฐต่างต้องประสบและรับทราบกันดี เช่น งบประมาณ ฯลฯ หากไม่สามารถส่งต่อการดำเนินงานให้หน่วยงานอื่น หรือหน่วยงานท้องถิ่นรับไปดำเนินการได้ ก็จะต้องทำความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน แต่แรกว่า ชุมชนจะต้องยืนอยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หรือ วช. ได้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางต่าง ๆ ข้างต้น มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ. 2553 และพบว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพและมีโอกาสประสบผลสำเร็จ ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ

1. มีผู้นำที่ดีจะต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา
2. มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดีต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส
3. มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ
4. มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องจะต้องมีการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
5. มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพจะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/สิ่งใหม่ หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม

6. มีการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดีต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ง่าย

7. มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชนต้องมีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำเป็นต้องใช้ศาสตร์และศิลป์หลายแขนงควบคู่กันไป หลายๆ อย่าง เป็นต้นว่า เทคนิคในการพัฒนาชุมชน การศึกษาชุมชน การค้นหาหรือคัดเลือกผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชน ตลอดจนถึง การกำหนดแผนการพัฒนาชุมชน การประสานงานและการสร้างทีมงาน การถ่ายทอดเทคโนโลยี พร้อมทั้งการสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และสุดท้ายการสร้าง ความเข้มแข็งของกลุ่ม

เทคนิคในการพัฒนาชุมชน คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคในการพัฒนาชุมชน จะทำให้เข้าใจพื้นฐานและความเป็นมา ตลอดจนวิธีการ ขั้นตอนในการพัฒนาชุมชนได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ซึ่งได้รวบรวมเทคนิคและแนวคิดในการพัฒนาชุมชนที่มีการดำเนินการจากอดีตจนถึงปัจจุบันไว้ ดังนี้

การประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) RRA เป็นเทคนิคที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในหมู่นักวิชาการและผู้ปฏิบัติงาน โครงการพัฒนาชนบทและการเกษตรในช่วงกว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา โดยโครงการวิจัยการทำฟาร์มของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นหน่วยงานแรกที่น่าเข้ามาใช้และได้เผยแพร่ไปสู่หน่วยงานต่าง ๆ ทั่วประเทศ RRA เป็นผลของความพยายามในการค้นพบทางสายกลางระหว่างงานวิจัยแบบประเพณีนิยมที่ยู่ยาก ใช้เวลานานกว่าจะรู้ผล กับการศึกษาอย่างลวก ๆ ซึ่งแม้จะให้ผลเร็วแต่ยังขาดความถูกต้อง RRA จึงเป็นเทคนิคที่สามารถช่วยให้เรียนรู้สภาพชนบทอย่างถูกต้องในระยะเวลาอันสั้น มีการใช้เครื่องมือ และวิธีการศึกษาหลายๆ อย่างประกอบ และเพื่อช่วยให้เข้าใจสภาพชนบทดียิ่งขึ้น โดยใช้ข้อมูลมือหนึ่งเป็นสำคัญ เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างผู้วิจัยจากสาขาวิชาต่าง ๆ และเรียนรู้จากความรู้ประสบการณ์ของชาวบ้าน เพื่อพัฒนาวิธีการศึกษาแบบกลาง ๆ ซึ่งสามารถทำการศึกษาในระยะสั้น แต่ต้องทำการศึกษาอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้ข้อมูลที่ต้องการที่จะนำไปใช้ได้ทันเวลา ประหยัดเงินและเวลา มีการวางแผนล่วงหน้าเป็นอย่างดี และผู้วิจัยต้องมีความตั้งใจสูงในการทำงาน และทำการศึกษาด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุป เทคนิค RRA เป็นทางเลือกที่ดีอีกทางหนึ่งสำหรับผู้ที่ต้องการจะเรียนรู้เรื่องของชุมชนในเวลาที่ไม่นานจนเกินไป และเสียค่าใช้จ่ายต่ำเทคนิคนี้ได้มีการนำไปประยุกต์ใช้

ในงานวิจัยพัฒนาต่าง ๆ และมีความพยายามในการพัฒนา ปรับปรุงเทคนิคนี้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) PRA เป็นเทคนิคที่พัฒนาต่อมาจาก RRA โดยมีหลักคิดว่า แม้เทคนิค RRA จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนดีขึ้นกว่าเทคนิคอื่น ๆ ที่ใช้กันมา แต่ก็ยังคงเป็นคนภายนอกที่ได้ความรู้ คนในชุมชนมีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล ผลการศึกษาจะเป็นมุมมองและการวิเคราะห์ด้วยสายตาของคนนอก ซึ่งอาจจะประเมินถูกหรือผิดก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินคุณค่าเรื่องของชีวิต ความเชื่อ คุณธรรม ความสำคัญของระบบอุปถัมภ์ ระบบอื่น ๆ ที่ยึดถือในชุมชนอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขัดขวางหรือสนับสนุนงานพัฒนา ซึ่งเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ยากต่อการทำความเข้าใจในระยะเวลาสั้น ๆ และที่สำคัญคือการคิดแบบแยกส่วนว่าคนในชุมชนน่าจะรู้เรื่องราวในชุมชนเป็นอย่างดีแล้ว ดังนั้นเขาจึงไม่ต้องมาศึกษาชุมชนอีก มีเพียงคนภายนอก (นักพัฒนา) เท่านั้น ที่ต้องศึกษาชุมชน เพราะไม่รู้สถานการณ์ ปัญหาและศักยภาพของชุมชน

PRA กำเนิดจากแนวคิดที่ว่า การศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนควรกระทำเพราะยังมีเรื่องราวอีกหลายอย่างที่อยู่ในชุมชนเดียวกันไม่รู้ ไม่ได้นึกคิด หรือมองข้าม หรือยังมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง เช่น ไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ ปัญหาบางอย่างที่เผชิญอยู่หรือบางครั้งอาจจะสัมผัสรับรู้ปัญหาแต่ไม่รู้ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร ทำให้ไม่สามารถหาช่องทางป้องกันหรือแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้

สรุป เทคนิค PRA เป็นเทคนิคที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยการเรียนรู้รวบรวม แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนของคนในชุมชนและนักพัฒนา และที่สำคัญนักพัฒนาต้องมีทักษะในการดำเนินการประชุมสัมมนา และการวางแผนร่วมกัน

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม (PAR) เป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันขึ้นมาในรูปขององค์กรประชาชนและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็งทั้งโครงสร้างและการดำเนินงานโดยอาศัยเงื่อนไขของการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนด้วยระบบข้อมูล ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูล เพราะข้อมูลจะช่วยให้ประชาชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและทำการพัฒนาต่อไปได้ ประชาชนจะเกิดความสามารถในการวิเคราะห์ระบบข้อมูลได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนประชาชนให้ทำวิจัยเป็น โดยการสร้างทีมงานวิจัยท้องถิ่น หรือนักวิจัยท้องถิ่นขึ้นมา

เทคนิค PAR มีความคล้ายคลึงกับเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในเชิงมานุษยวิทยา ซึ่งนักวิจัยต้องเข้าอาศัยอยู่ในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

ในชุมชน และเน้นการศึกษาชุมชนโดยมองคนในฐานะสมาชิกของชุมชน และพฤติกรรมของคนจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นต้น เน้นการสังเกต การสัมภาษณ์ รวมถึงการใช้ชีวิตในชุมชนเพื่อได้ข้อมูลเฉพาะเรื่องอย่างลึกซึ้ง มีการประยุกต์ความรู้ทางมานุษยวิทยาใช้ในการพัฒนา

หัวใจของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมคือการจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะฉะนั้นการจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ต้องทำควบคู่กันไป โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การส่งเสริมให้นาบุคคาลกรและทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุดในรูปแบบของการรวมตัวเป็นองค์กร โดยมีนักวิจัยภายนอกชุมชน ทำหน้าที่เป็นนักจัดองค์กร ช่วยอบรมความรู้และทักษะของการทำวิจัยให้แก่ชุมชน ระวังในการครอบงำความคิดและการตัดสินใจของชุมชน และส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการ PAR โดยการช่วยประสานงาน การให้ความรู้ทางวิชาการ และเทคนิค

ต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมี 5 ระยะ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวคิดของการจัดการชุมชน และการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน (Community Organization and Problem Base Learning) คือ

1. ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre-research Phase)

เป็นการคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชุมชน เพื่อการบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน ในขณะเดียวกันเป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน และเผยแพร่แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแก่ชุมชน โดยการลงพื้นที่เพื่อไปพบกับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย หรือเป็นประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย พูดคุยแนะนำตัวเองเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายและความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการวิจัย อันจะช่วยให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ นอกจากนี้ ยังสามารถทำการวิเคราะห์คาดหมายสภาพการณ์และปัญหาของการดำเนินงานวิจัยที่อาจเกิดขึ้น และสามารถเตรียมรับมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ระยะของการทำวิจัย (Research Phase)

ในระยะนี้เน้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชนและการฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น โดยเน้นไปที่กระบวนการวิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในกระบวนการ PAR และกำหนดแนวทางแก้ไข โดยวิธีการจะใช้การอภิปรายถกปัญหา (Dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน ทั้งที่เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระดับบุคคลและระดับกลุ่มบุคคล เพื่อเป็นการประเมิน

ปัญหาและความต้องการของชุมชน (Need Assessment) พร้อมไปกับการออกแบบการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน เพื่อการพัฒนา รูปแบบการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมและการสร้างความยอมรับของประชาชนเพื่อให้สามารถดำเนินการในโครงการที่มีศักยภาพได้

3. ระยะการจัดทำแผน (Planning Phase)

ประกอบด้วยการอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม ซึ่งเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน โดยการประเมินความต้องการของชุมชน หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและนักวิจัย การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน และการวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล โดยการกระตุ้นให้ชาวบ้านมีบทบาทหลักในการวางแผนการวิจัย การกำหนดโครงการ และกิจกรรมที่จะดำเนินการ

4. ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase)

ประกอบด้วยการกำหนดทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร และการอบรมทีมงานปฏิบัติอาสาสมัคร โดยผู้วิจัยจะตั้งคำถามที่ต้องใช้ถามกันในกลุ่มหรือในคณะทำงานเพื่อการดำเนินการในขั้นนี้คือ ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร ในแง่ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ โดยทั่วไปมักเป็นประเด็นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการวิจัย โดยเน้นสร้างความเข้าใจในกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สร้างความรู้ความเข้าใจอันดีต่อกระบวนการและผลประโยชน์ของการทำวิจัย ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการวิจัย สร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำผลของการวิจัยไปสู่การปฏิบัติ

5. ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase)

การติดตามและประเมินผลโครงการนับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยจะร่วมกับชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมงานวิจัย ทำการจัดตั้งทีมงานติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านขึ้นมา โดยการรับฝึกอบรมความรู้เทคนิคในการติดตามและประเมินผลโครงการอย่างง่ายจากเจ้าหน้าที่ก่อนที่จะปฏิบัติงานและตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ จากนั้นจะมีการจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อนำเสนอผลการวิจัยเพื่อเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชน รวมถึงการสานต่อให้ชาวบ้านนำผลของการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนต่อไป

ทีมงานติดตามและประเมินผลจะต้องติดตามการทำงานของฝ่ายปฏิบัติทุกระยะ ว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด และทีมงานติดตามและประเมินผลจะต้องรวบรวมข้อมูลและผลการประเมินเสนอต่อที่ประชุมหมู่บ้านรับทราบและให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม เพื่อให้ชาวบ้านจะได้เห็นผลงานที่เกิดจากความพยายามร่วมกันของทุกฝ่ายในการช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน

สรุป เทคนิค PAR เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุ ปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน ดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัยผู้ศึกษาชุมชน PAR เป็นเทคนิคที่เหมาะสมต่อในสมัยปัจจุบันที่ต้องการ การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

การศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบท (Rural System Analysis : RSA) RSA เป็นอีกเทคนิคที่พัฒนามาจาก RRA และได้มีการปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลบางประการเพื่อให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด คือ การเปลี่ยนกรอบในการวิเคราะห์เพื่อให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของโครงการ SFPP ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรรายย่อยโดยเฉพาะ

RSA เป็นทั้ง “การวิจัย” (หาความรู้ใหม่) และ “การศึกษา” (เรียนรู้สิ่งที่มีอยู่) ซึ่งเน้นระดับหมู่บ้าน และครัวเรือนเท่านั้น ใช้วิธีการเก็บข้อมูลของ RRA เป็นหลักและเสริมด้วยการเก็บข้อมูลวิธีอื่น ๆ เพื่อให้ได้ภาพของชุมชนทั้งทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจ และสังคมที่สมบูรณ์พอที่จะนำไปใช้ในการสร้างกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนได้เพราะ RSA ถูกกำหนดไว้ให้เป็นขั้นตอนแรกในการทำงานพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในชุมชน ซึ่งจะต้องตามด้วยกิจกรรมพัฒนาอื่น เช่น การกระตุ้นให้เกิดกลุ่ม การให้การศึกษาแก่กลุ่ม การเสริมสร้างขีดความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และเชื่อมโยงกับแหล่งทรัพยากร หรือสถาบันพัฒนาภายนอกชุมชน

วัตถุประสงค์ของการทำเทคนิค RSA คือ เพื่อให้ นักพัฒนาในสนามที่ทำการศึกษามุมชนได้เข้าใจสภาพของชุมชนโดยทั่วไปและรู้จักกับเกษตรกรรายย่อย (Small Farmers: SF) ว่าเป็นใคร มีวิถีชีวิตเป็นอย่างไร ประสบปัญหาใดบ้าง มีผู้ใดสนใจที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเองหรือไม่ และมีช่องทางในการพัฒนา SF เหล่านั้นอย่างไรได้บ้าง กรอบสำหรับการวิเคราะห์ (Analytical หรือ Conceptual Framework) จึงถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลระดับชุมชน จะเน้นถึงความสัมพันธ์ของคนในแต่ละกลุ่มฐานะกับทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น อาทิ ระบบชลประทาน บ่อน้ำ โรงเรียน วัด ฯลฯ นอกจากนี้คำว่า “ทรัพยากร” ยังหมายรวมถึง กลุ่ม ผู้นำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ใน

สาขาต่าง ๆ ด้วย เพราะสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้และได้นิยามเทคนิค RSA ว่าเป็น การวิเคราะห์ระบบชนบทที่พยายามจะได้มาซึ่งภาพที่สมบูรณ์กว่าเกี่ยวกับชุมชนหมู่บ้านและตัว เกษตรกรเป้าหมาย โดยเริ่มจากระดับชุมชน จากนั้นจึงไปสู่ระดับครอบครัวและกล่าวถึงเครื่องมือ ของเทคนิค RSA 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยกรรม โครงสร้างครอบครัว และปฏิทินแรงงาน

วิธีการของเทคนิค RSA

1. การสร้างทีมงาน โดยการรวมตัวของบุคลากรที่มีในระดับอำเภอมาเป็นทีมงานใน การศึกษาวิเคราะห์

2. การใช้ประโยชน์จากข้อมูลทุติยภูมิ เช่น จปฐ. มาเป็นข้อมูลในการศึกษา

3. การศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิในระดับต่าง ๆ โดยเริ่มจากครัวเรือนเพื่อการวางแผน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้ประโยชน์จากแผนที่และตารางวิเคราะห์

5. การกำหนดระยะเวลาในการศึกษาข้อมูลเป็นระยะเวลาสั้นๆ และศึกษาเพียงครั้งเดียว

สรุปเทคนิค RSA เป็นเทคนิคที่เน้นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ของ ชุมชน และเพื่อให้ นักพัฒนา ได้รู้ถึงสภาพปัญหา การพัฒนาของชุมชน โดยการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ของคน ทรัพยากรต่าง ๆ กลุ่ม ผู้นำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่ในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อ สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีข้อดีคือทำให้ชุมชนเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนได้ดีขึ้น ชาวบ้านเกิดความตระหนักในปัญหาและมีความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหาชุมชน สามารถวิเคราะห์ วางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบและเกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งของชุมชนและ เจ้าหน้าที่ เป็นเทคนิคที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

การวิเคราะห์ระบบชนบทนิเวศเกษตร (Agro-ecosystem Analysis: AA) เทคนิค AA นี้ ใช้สำหรับการวิเคราะห์พื้นที่ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านขึ้นไปจนถึงระดับจังหวัด นักวิชาการบางท่านเรียก เทคนิคนี้ว่า “เทคนิคการวิเคราะห์พื้นที่” เทคนิคนี้จะใช้ข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก ดังนั้นจึงไม่สามารถ บอกรายละเอียดได้มากนัก แต่ทำให้ทราบข้อมูลในภาพรวม โดยมากใช้ประกอบกับเทคนิค RRA เพราะ RRA จะมีการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งจะช่วยให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้ และยังทำให้ทราบการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ด้วย ส่วนคำว่า “วิเคราะห์” ในที่นี้หมายถึง “การแยก ย่อยระบบใหญ่สู่องค์ประกอบที่เล็กกว่า แล้วประเมินว่าองค์ประกอบไหนสำคัญต่อระบบและมี โอกาสปรับปรุงกระบวนการภายในองค์ประกอบนั้น ๆ เพื่อให้้องค์ประกอบนั้นรวมทั้งระบบใหญ่ กว่าทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น”

กรอบที่ใช้ในการวิเคราะห์ระบบนิเวศเกษตร ได้แก่ ทฤษฎี และแนวคิดเชิงระบบ โดย จะวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น ๆ มีลักษณะตามคุณสมบัติของระบบ (System Properties) 6 ประการหรือไม่ คุณสมบัติดังกล่าว ได้แก่ ผลผลิตภาพ หรือระดับการผลิต (Productivity)

เสถียรภาพ หรือ ความสม่ำเสมอ (Stability) ถาวรภาพ หรือความยั่งยืน (Sustainability) ความสามัคคี (Solidarity) ความเสมอภาค (Equitability) และการพึ่งตนเอง (Autonomy)

คุณสมบัติ 3 ประการแรก มักจะนำมาใช้วิเคราะห์เรื่องการเกษตร เช่น วิเคราะห์กิจกรรมการปลูกพืชในพื้นที่นั้นให้ผลผลิตดีเพียงพอหรือไม่ หากได้ผลต่ำกว่ามาตรฐานที่ควรเป็นก็สรุปว่าเกิดปัญหาใดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์สาเหตุและการเสนอแนวทางในการปรับปรุง เช่น อาจเปลี่ยนพืชที่ปลูกเพื่อให้ผลผลิตดีขึ้น และให้มีการรักษาความสม่ำเสมอของน้ำเพื่อการเกษตร รวมถึงให้พิจารณาถึงความยั่งยืนของการผลิต เป็นต้น โดยเป็นการเปรียบเทียบกับคุณสมบัติที่กำหนดไว้ และถ้าผลิตผลต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ ต้องมีการวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปรับปรุงต่อไป

ส่วนคุณสมบัติสามประการหลังมักใช้ในการวิเคราะห์เรื่องของคนและเรื่องของทางสังคม เช่น การปลูกข้าวส่งผลต่อความสามัคคีของชุมชนอย่างไร มีความเสมอภาคในด้านการผลิต การตลาด และผลประโยชน์ของกลุ่มชุมชนหรือไม่อย่างไร และสุดท้ายชุมชนมีการพึ่งตนเองได้มากน้อยเพียงใด เมื่อผลการวิเคราะห์ในเรื่องทางสังคมดังกล่าวออกมาในเชิงลบ ผู้ศึกษาต้องเสนอแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ โดยพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ที่พอเป็นไปได้หรือเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

ในการวิเคราะห์คุณสมบัติของระบบทั้ง 6 ประการดังกล่าว สามารถประยุกต์ใช้กับงานอื่น ๆ ได้ เพราะสภาพมิใช่เกิดกับงานด้านการเกษตรอย่างเดียว แต่ยังเป็นเรื่องของอุตสาหกรรม หรือหัตถกรรม หรืออาชีพอื่น ๆ ได้ ทำนองเดียวกัน คุณสมบัติของระบบตัวอื่นก็สามารถขยายหรือเปลี่ยนมุมมองมาเป็นแนวเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา การแพทย์และอนามัย การเมือง เป็นต้น ถ้าผู้ศึกษาวิจัยชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีข้อมูลของชุมชนที่ถูกต้อง

การวิเคราะห์ตามเทคนิค AA นี้ เริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาหรือวิเคราะห์พื้นที่ การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ การรวบรวมข้อมูลมือสองด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นข้อมูลเชิงพรรณนา ตัวเลข แผนที่ แล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ เช่น ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น และหากจำเป็นต้องเก็บข้อมูลมือหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มีรายละเอียดครบถ้วนมากขึ้น แล้วเริ่มการวิเคราะห์รูปแบบด้าน (Pattern Analysis)

1. การกระจายตัวของปัจจัยต่าง ๆ เช่น ถนน บ่อน้ำ ป่าไม้ โรงเรียน ฯลฯ ในพื้นที่ (Space/Structure)

2. การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ ในช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น เริ่มปลูกมันสำปะหลังเมื่อใด สร้างโรงสีเมื่อไร ในแต่ละช่วงเวลามีใครเป็นผู้นำบ้าง ชาวบ้านมีการกระจายแรงงานในแต่ละเดือนเพื่อทำอะไรบ้าง (Time)

3. การเคลื่อนย้ายไหลเวียนของแรงงาน ข้อมูลข่าวสาร สินค้า เงิน ฯลฯ จากไหนไปไหน จากใครถึงใคร (Flow)

4. การตัดสินใจของคนในชุมชนว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร ในเงื่อนไขสถานการณ์ต่าง ๆ ถ้าจะทำเขาจะทำกับใคร เพราะเหตุใด (Decision Making) รูปธรรมของการใช้ AA ที่เห็นได้ชัดในพื้นที่ต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาระบบการเกษตร รวมถึงการรายงาน การวิเคราะห์พื้นที่เป้าหมายว่ามีปัญหาและสภาพอย่างไร มีแนวทางแก้ไขหรือข้อเสนอแนะ ปรับปรุงอย่างไร เป็นต้น

สรุปเทคนิค AA ถึงแม้จะพัฒนาเพื่อใช้ในการวิเคราะห์เพื่อพัฒนาการเกษตรในระดับตำบล/อำเภอ โดยคำนึงถึงคุณสมบัติทั้ง 6 ประการดังกล่าว แต่ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาชุมชน โดยพิจารณาถึงคุณสมบัติ เช่น ความสามัคคี ความเสมอภาค การพึ่งตนเอง เป็นต้น ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชุมชนได้ดีขึ้น และจะได้ทราบข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนได้ตรงจุด ซึ่งเทคนิคโดยส่วนใหญ่มีการประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคนิคอื่น ๆ

การวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน (Soft System Analysis: SSA) เทคนิค SSA เป็นเทคนิคที่เกิดขึ้นด้วยความคิดที่ว่า การที่นักพัฒนานำกิจกรรมและโครงการหรือเป้าหมายจากส่วนกลาง และเข้าไปทำงานร่วมกับคนในชุมชน ซึ่งบางครั้งดูเหมือนเป็นการเร่งเร้าให้คนในชุมชนเกิดการพัฒนา เป็นการเร่งเร้าจากบุคคลภายนอกชุมชน แต่ถ้าว่ากระบวนการเร่งเร้าที่ปราศจากความคิดเห็นและข้อโต้แย้งของคนในชุมชน ผลของกิจกรรมโครงการแม้ว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ก็เป็นเพียงระยะสั้น และไม่อาจมีประโยชน์ต่อประชาชนเลย นอกจากนั้นยังจะเป็นผลเสียต่อระบบการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระยะยาว การทำงานในชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก ต้องอาศัยเวลาและไม่ฉาบฉวย และถ้าเริ่มต้นการพัฒนาหรือแก้ไขจากสิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่หรือจากสิ่งที่ต้องการได้ ก็เท่ากับว่าขั้นตอนการพัฒนา แก้ไขปัญหาสำเร็จไปแล้วส่วนหนึ่ง เพราะนั่นคือความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง ซึ่งคนนอกชุมชนจะต้องเชื่อมั่น เคารพในความคิดของประชาชนและระลึกเสมอว่า

1. บุคคลแต่ละคนย่อมมีศักดิ์ศรีและเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ดังนั้น นอกจากมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง ยังมีสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตในทิศทางที่ตนต้องการ

2. หากได้รับโอกาสบุคคลแต่ละคนย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ การประพฤติปฏิบัติ และพัฒนาขีดความสามารถในการรับผิดชอบต่อสังคมที่สูงขึ้น

3. บุคคลแต่ละคนมีพลังในความคิดริเริ่ม มีความเป็นผู้นำและมีความคิดใหม่ ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ หากได้รับการกระตุ้นและพัฒนา พลังงานความสามารถเหล่านี้จะเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้

สิ่งเหล่านี้ นักวิชาการและนักพัฒนาต้องคำนึงถึงอยู่เสมอว่าตนเองยอมรับแนวคิดดังกล่าวมากน้อยเพียงใด และพึงระลึกว่าทุกคนมีความสามารถเพียงแต่ไม่นำออกมาใช้ ดังนั้น คนนอกที่จะเข้าไปพัฒนาชุมชนต้องเข้าใจสภาพของชุมชนอย่างลึกซึ้ง จึงจะสามารถร่วมคิด ร่วมทำ และเอื้อประโยชน์ให้ชุมชนในการพึ่งพาตนเอง

การเข้าไปพัฒนาแก้ไขปัญหาและดึงศักยภาพ พร้อมกับพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนมาก่อให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการพัฒนานั้น คนนอกชุมชนจำเป็นต้องเข้าไปวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่เป็นอยู่จริงร่วมกับคนในชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน (Soft System Analysis) ทั้งนี้ เพื่อภาพของผลการวิเคราะห์จะเป็นที่ยอมรับและสามารถดำเนินการแก้ไขหรือพัฒนางานได้ตรงตามความต้องการของทั้งสองฝ่าย และในที่สุดความรู้สึกลึกซึ้งของประชาชนที่มีต่องานของรัฐ ทำเพื่อรัฐ กลับมาเป็นความรู้สึกเป็นเจ้าของ ที่ตนเองจะรับผิดชอบเพื่อตัวเองและเพื่อชุมชน

ขั้นตอนของการวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน SSA

1. การหาปัญหาในสถานการณ์ที่เป็นจริง

การหาปัญหา จะต้องเข้าถึงชุมชน พูดคุย ซักถามและเรียนรู้ถึงสถานการณ์ความเป็นอยู่ของชุมชนทั้งระบบ เพื่อนำข้อมูลชุดหนึ่งมาวิเคราะห์ จะทำให้ทราบบริบทและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และรู้ถึงสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน เช่น กลุ่มผู้นำ เป็นต้น

เข้าสู่สถานการณ์ เป็นการนำสถานการณ์ที่มีอยู่มาพูดคุย อภิปรายแลกเปลี่ยนในประเด็นต่าง ๆ ตามกระบวนการ ทั้งนี้ต้องการพหุความคิดเห็นของแต่ละฝ่าย

2. การรู้สถานการณ์ที่เป็นจริงจะต้องค้นหาคำตอบให้ได้ว่า สรุปจากการพูดคุย อภิปราย ได้แย้งในขั้นตอนที่หนึ่ง ประชาชนเห็นด้วยและพึงพอใจกับสภาพนั้นหรือไม่ นำมาอภิปรายในรายละเอียด ทำความเข้าใจด้วยเหตุผล แล้วจึงหามิติในสถานการณ์ที่เป็นจริงอยู่ในขณะนั้น

3. การสร้างภาพที่พึงประสงค์ เป็นการวาดภาพโดยจินตนาการคาดหวังสิ่งที่จะเป็น โดยการอภิปราย วิพากษ์วิจารณ์ระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนด้วยกันเอง เพื่อหาคำตอบว่า ประชาชนต้องการเปลี่ยนสถานการณ์จริงหรือสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่อย่างไร และเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการนั้น

4. การหาช่องว่าง เป็นการหาช่องว่างหรือแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงภาพที่พึงประสงค์

5. หาข้อตกลงเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น

6. การวางแผน คือ การวางแผนร่วมกันโดยเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน โดยตอบคำถามนี้ What Why Where Who How หมายถึง ทำอะไร ทำไม เมื่อไร ที่ไหน ใครเป็นผู้ทำ และจะทำอย่างไร เป็นต้น

7. การปฏิบัติตามแผน

8. การประเมินผล โดยเป็นการประเมินผลที่ได้มาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ว่าเป็นไปตามที่ตั้งไว้หรือไม่ มีผลกระทบอย่างไร ประชาชนมีความพึงพอใจหรือไม่ เป็นต้น

สรุป เทคนิค SSA เป็นกระบวนการที่ได้เสริมสร้างและดึงศักยภาพและขีดความสามารถในการพัฒนาของชุมชนให้สูงขึ้น เป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อชุมชนในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ได้ร่วมคิด ร่วมสร้าง ได้พัฒนาในทิศทางและความเปลี่ยนแปลงที่ตนต้องการ

เทคนิค A-I-C (Appreciation Influence Control) AIC เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากแนวคิดของสถาบันเอกชนชื่อ Organization for Development: an International Institute (ODII) ตั้งขึ้นโดย Ms. Turid Sato และ Dr. William E. Smith กระบวนการนี้ได้นำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทยโดยสถาบัน ODII ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA)

จากการศึกษาได้พบว่า กระบวนการเทคนิค AIC เป็นกระบวนการที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้ร่วมพัฒนาชุมชนและยังมีศักยภาพที่จะขยายผลได้ เทคนิค AIC ที่นำมาประยุกต์สำหรับการประชุมระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน คือ เทคนิคการระดมความคิดที่ให้ความสำคัญต่อความคิดและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคเป็นกระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

กระบวนการเทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ง่ายและสามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมสำหรับการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและการกำหนดแผนปฏิบัติ และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการระดม

ความคิดเห็นและขั้นตอนที่จะรวมความคิดและความต้องการไว้ในแผนได้ เพราะในส่วนรายละเอียดของเทคนิค AIC มีเทคนิควิธีการประชุมระดมความคิดที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมระดมความคิดได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่ระดมความคิดทุกคน

เทคนิค AIC เป็นวิธีการที่รวมพลังปัญญา และพลังสร้างสรรค์ของแต่ละคนเข้ามาเป็นพลังในการพัฒนา ซึ่งมีขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงข้อคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน (A) และการกำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2)

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I) คือ ขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการพัฒนามุ่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง (A2) และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการในการพัฒนาและการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ และการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเอง กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก และกิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอทุนอุดหนุนจากภาครัฐโดยผ่านตำบล

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) คือ การนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่ม ผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรม ขั้นตอนนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ และการตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน

สรุปเทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ระดมความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนเพื่อช่วยกันวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นเทคนิคที่มีศักยภาพในการสร้างพลัง และกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง

กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Process: SLP) กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม หรือ SLP เป็นแนวคิดที่กำหนดไว้ในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระบวนการ SLP นี้ เน้นให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และมีทักษะหรือที่เรียกว่าเรียนด้วยความรอบรู้ (Mastery Learning) กระบวนการเรียนรู้

แต่ละขั้นตอน ผู้ปฏิบัติงานและประชาชนอาจใช้วิธีการในการปฏิบัติงานให้เกิดการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีต่าง ๆ เช่น การระดมสมอง การปฏิบัติการกลุ่ม เป็นต้น กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมมีขั้นตอน

ต่าง ๆ ดังนี้

1. ตระหนักรับรู้ปัญหา (Identify Problem) ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนแรกที่จะแก้ไขปัญหา คือจะต้องทำให้ประชาชนทราบก่อนว่า มีปัญหาอะไรบ้าง และเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญในปัญหานั้น

2. หาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา (Explore Alternative) มีขั้นตอนย่อย ๆ ในการหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา คือ การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา เพื่อพิจารณาถึงปัญหาว่า มีสาเหตุมาจากอะไร และอะไรเป็นสาเหตุที่แท้จริงของปัญหานั้น และการพิจารณาหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาโดยพิจารณาว่าปัญหาต่าง ๆ นั้น มีวิธีการแก้ไขปัญหได้ด้วยวิธีการใด และแสวงหาทางเลือกที่หลากหลาย และเหมาะสม มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา

3. ตัดสินใจเลือกทางเลือก (Select Appropriate Alternative) เป็นขั้นตอนการตัดสินใจว่าทางเลือกต่าง ๆ ที่สามารถแก้ไขปัญหานั้น ทางเลือกใดมีความเหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด สำหรับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในชุมชน ซึ่งจะใช้กระบวนการคิดเป็นและกระบวนการอื่น ๆ เข้ามาเป็นแนวทางในการตัดสินใจ

4. เรียนรู้และลงมือปฏิบัติตามทางเลือก (Learning and Implementing) ซึ่งมีขั้นตอนย่อย ๆ คือ การวางแผนการดำเนินงาน เป็นการดำเนินแนวทางการดำเนินงานตามทางเลือกที่กำหนดว่าจะต้องทำอะไร มีขั้นตอนอย่างไร ใครเป็นผู้กระทำและดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งในขณะปฏิบัติงานก็จะได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้นแต่ละขั้นตอนที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะในการปฏิบัติ

5. การปรับปรุง (Improvement) ในระหว่างการดำเนินงานอาจเกิดปัญหาขึ้นได้ จะต้องมีการปรับปรุงและกระบวนการทำงานให้สามารถดำเนินการไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

6. การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินดูว่า กิจกรรมที่ปฏิบัตินั้นสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้หรือไม่ ถ้าแก้ไขปัญหานั้นได้เป็นที่พอใจก็ถือว่าปัญหาที่ประสบอยู่หมดไป ก็ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นต่อไป แต่ถ้าประเมินผลแล้วผลที่ออกมาไม่น่าพอใจก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ก็ต้องเริ่มต้นพิจารณาวิเคราะห์ปัญหาและอาจจะต้องหาทางเลือกใหม่ เริ่มต้นตามกระบวนการ SLP ใหม่

จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม SLP เป็นกระบวนการในการค้นหาปัญหา และแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นกระบวนการในการแก้ไขปัญหา นั่นเอง ซึ่งเป็นลักษณะเช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดนี้มีความเชื่อว่าถ้าประชาชนนำเอากระบวนการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ไปใช้แก้ไขปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยหาทางเลือกที่เหมาะสมที่จะทำให้ตนเองหรือชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้เอง ก็จะเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง

TERMS MODEL เป็นโมเดลในการพัฒนาชุมชน ถูกจัดทำขึ้นเพื่อหาคำตอบว่ามีปัจจัยอะไรบ้างเป็นตัวกำหนดการพึ่งตนเองได้ของชุมชนชนบท กรอบทฤษฎีที่กำกับกับการวิจัยนี้มาจากทฤษฎีหลัก โครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional) ทฤษฎีระบบ (System Approach) และนำเอาความรู้จากสามศาสตร์ใหญ่ คือ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มารวมเป็นสหสาขา (Interdisciplinary Approach) ประมวลเข้าด้วยกัน แล้วสร้างเป็นกรอบความคิดขึ้นใหม่เป็น TERMS MODEL และความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ (Functional Matrix)

ตามกรอบความคิดนี้ชุมชนชนบทจะพึ่งตนเองได้จะต้องประกอบด้วยการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (T) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (E) การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (R) การพึ่งตนเองทางจิตใจ (M) และการพึ่งตนเองทางสังคมวัฒนธรรม (S) สำหรับความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ซึ่งเป็นส่วนขยายของ TERMS MODEL มีความหมายโดยย่อว่า องค์ประกอบในรูปแบบแต่ละตัวต่างก็ปฏิบัติหน้าที่ของตน แต่ขณะเดียวกันผลของการปฏิบัติหน้าที่ของตนนั้นบางส่วนมีผลต่อองค์ประกอบอื่นด้วย ในทำนองเดียวกันองค์ประกอบอื่นที่ปฏิบัติหน้าที่ก็จะมีผลต่อองค์ประกอบเริ่มต้นด้วยเช่นกัน

เทคนิคในการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ข้างต้นนั้น ส่วนใหญ่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการพัฒนางานด้านการเกษตร หรือชุมชนชนบท แต่นักวิจัย นักพัฒนาและผู้ที่ทำงานคลุกคลีกับชุมชน พึงจะทำความเข้าใจหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป

ศักดิ์สรณ์ มงคลอิทธิเวช (2552 : 35 - 38) กล่าวว่าแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community Action Research: CAR) CAR เป็นการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ร่วมกัน (Cross-organizational Learning Community) โดยแนวคิดใหม่นี้อาศัยฐานแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบดั้งเดิม หากได้พัฒนาเอกลักษณ์ของตนเอง และสร้างกรอบแนวคิดในการดำเนินการ แนวทางในการดำเนินการ คล้ายคลึงกับการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการรูปแบบเดิม คือ

1. เป็นการดำเนินการวิจัยที่มุ่งแสวงหาองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไปในการดำเนินชีวิตประจำวัน (Practical Knowledge)

2. ยึดมั่นในหลักการ “ทำไปเรียนไป” (Knowing-in-action)

แต่ด้วยเป้าหมายของ CAR คือการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ (Learning regions) การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ CAR จึงเพิ่มจุดเน้น คือ

1. ให้การสนับสนุน ผลักดันให้เกิดสัมพันธภาพและการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชุมชนนักปฏิบัติ (Practitioner) นักวิจัย (Researchers) และตัวแทนจากภาครัฐหรือองค์กรเอกชนในฐานะผู้ให้การสนับสนุน และให้คำปรึกษา (Consultants)

2. สร้างบรรยากาศในชุมชนให้เอื้อต่อการใช้ความรู้คิดพิจารณาด้วยปัญญาตนเองอย่างไตร่ตรอง (Reflection) และเรียนรู้ระหว่างกันของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

3. ก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้มาช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน และการคงสภาพในการพัฒนาชุมชนของตน

แนวทางในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

การสร้างและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีแนวคิดการทำงาน 3 ประสาน คือ เป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคล 3 ฝ่าย คือ นักวิจัย (Researcher) ชุมชนนักปฏิบัติ (Practitioner) และตัวแทนจากภาครัฐหรือองค์กรเอกชนที่มีบทบาทเป็นที่ปรึกษา (Consultant) โดยผ่านกิจกรรมที่สำคัญ 3 ประการ คือ การวิจัย (Research) การพัฒนาศักยภาพ (Capacity Building) และการปฏิบัติจริง (Practice)

โดย CAR ได้เสนอแนวทางในการริเริ่มและพัฒนาการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมองเป้าหมายร่วมกัน (Guiding Ideas) เป็นการสร้างความชัดเจนในประเด็นเกี่ยวกับหลักการ เป้าหมาย และแนวทางในการทำงานเพื่อสร้างชุมชนการเรียนรู้ร่วมกับแกนนำชุมชน นักวิชาการ และตัวแทนจากองค์กรภาครัฐ หรือเอกชนที่ให้การสนับสนุนทางเทคนิค และเครื่องมือในการสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยกลุ่มบุคคลทั้ง 3 ฝ่าย จะต้องมีความมุ่งมั่นร่วมกัน (Common Purpose) หมายถึง มีความตั้งใจที่จะสร้างความรู้เพื่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับองค์กร ชุมชน หรือสังคม ยึดถือหลักการเดียวกัน (Shared Principles) หมายถึง ต้องมีการสร้างความเชื่อมั่นและกฎกติกาสำหรับการเป็นสมาชิกของชุมชนแห่งการเรียนรู้และมีความเข้าใจกระบวนการสร้างความรู้ในทิศทางเดียวกัน (Common Understanding of the Knowledge creation

Process) หมายถึง เข้าใจในกระบวนการสร้างความรู้ว่าเป็นวงจรของการสร้างทฤษฎี เครื่องมือ และชุดความรู้ที่มีความต่อเนื่องและบทบาทของแต่ละฝ่ายนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

การทำความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ และสามารถที่จะขยายเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ในระยะต่อไปได้ อย่างไรก็ตามเพื่อให้สมาชิกเชื่อมั่นในหลักการเป้าหมายดังกล่าวอย่างแท้จริงจำเป็นต้องสร้างสภาพแวดล้อมในชุมชนหรือในองค์กรให้เอื้อต่อการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

2. การสร้างโครงสร้าง/กลไกพื้นฐานเพื่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Intra-organizational Learning Infrastructure) การสร้างโครงสร้างหรือกลไกพื้นฐานเพื่อรองรับการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในชุมชน ซึ่งโครงสร้าง/กลไกดังกล่าวมีอยู่ด้วยกัน 3 แบบ คือ

2.1 โครงสร้าง/กลไกพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ภายในองค์กร (Intra-organizational Learning Infrastructure) เป็นกลไกที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงของคนในองค์กรโดยแกนนำในองค์กรเป็นผู้เล็งคอบสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงนั้น เช่น การสร้างห้องปฏิบัติการการเรียนรู้ (Learning Laboratories) ในองค์กรเพื่อให้สมาชิกสามารถเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงานหรือผู้นำได้ในสภาพแวดล้อมของการทำงาน

2.2 โครงสร้าง/กลไกพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ระหว่างองค์กร (Inter-organizational Learning Infrastructure) เป็นกลไกที่มาช่วยหนุนเสริมกลไกที่หนึ่งด้วยการสนับสนุนให้สมาชิกจากองค์กรต่างกันได้มีโอกาสรู้จัก ช่วยเหลือ แนะนำ และสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างกัน ยกตัวอย่างเช่น การจัดประชุมประจำเดือน การดูงาน หรือการจัดอบรมพัฒนาศักยภาพบุคลากร เป็นต้น และในการสร้างกลไกระดับนี้ให้มีประสิทธิภาพยังต้องขึ้นอยู่กับการสื่อสารทำความเข้าใจระหว่างกัน ถ้ามีการสื่อสารระหว่างกันเป็นไปในแบบที่เป็นกันเอง ไม่มีพิธีรีตองจะยิ่งช่วยเกื้อหนุนให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นอันเป็นการแสดงแนวโน้มของการเกิดความรู้สึกเป็นชุมชนในระยะต่อมาได้

2.3 กลไกเพื่อการสร้างการเรียนรู้ภายนอกองค์กร (Organizational-transcending Learning Infrastructure) เป็นกลไกสนับสนุนการเรียนรู้ในแบบที่ 1 และแบบที่ 2 โดยเป็นการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ก้าวล่วงขอบเขตภายในประเทศและระดับโลก เครือข่ายการเรียนรู้ในระดับนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อฝ่ายต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและยึดถือเป้าหมายร่วมกัน

3. การทำโครงการร่วมกัน (Collaborative Projects) การมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกันกับการสร้างกลไกพื้นฐานเพื่อการสนับสนุนชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญต่อการสร้างพัฒนา “ชุมชน” แต่ความเป็น “ชุมชนแห่งการสร้างความรู้” จะเกิดขึ้นจริงก็ต่อเมื่อสมาชิกเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นที่จะได้ทำงานร่วมกันและช่วยกันดำเนินกระบวนการแก้ไขปัญหาให้ประสบความสำเร็จ โดยปัจจัยสำคัญในการทำโครงการร่วมกันให้มีประสิทธิผล มีดังต่อไปนี้

3.1 ภาคประชาชนต้องเป็นผู้ริเริ่มแสวงหาความร่วมมือ มิใช่เกิดความต้องการของนักวิจัย หรือภาครัฐกำหนด

3.2 การสื่อสารแบบเป็นกันเอง (Talking in Candies Terms) จะก่อให้เกิดความรู้สึกไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Trust) เมื่อแต่ละฝ่ายเกิดความไว้วางใจกัน และรู้สึกถึงการต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน (Mutuality) จะเกิดความต้องการที่จะทำงานร่วมกันซึ่งถ้ากระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ขาดความรู้สึกต้องการขับเคลื่อนโครงการไปด้วยกันแล้วการจะสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับต่าง ๆ คงจะเกิดขึ้นได้ยาก และการรวมตัวกันก็จะเป็นไปอย่างผิวเผิน ขาดพลัง และไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

2.7 แนวคิดการจัดการความรู้

ในสังคมฐานความรู้ การจะอยู่รอดและการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ที่จะจัดการกับทุนทางปัญญา (intellectual assets) แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ยังเป็นศาสตร์ที่จะต้องมีการพัฒนาและประยุกต์ใช้ให้แพร่หลายมากขึ้น ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความรู้ คือ ความรู้เป็นทรัพยากรเพียงอย่างเดียวที่ยังใช้ยังมีเพิ่ม ผู้จัดการความรู้ที่เป็นระดับมืออาชีพ ปัจจุบันจะต้องเผชิญปัญหาและความคาดหวังที่สูงมาก เพราะความรู้ใหม่เกิดขึ้นในอัตราทะลุทะลวง ความรู้มีวงจรชีวิตที่สั้นลง (ล้าสมัยง่าย) และการจัดการสมัยใหม่ ไม่ว่าจะวงการใดๆ ล้วนแต่ใช้ความรู้ ที่เข้มข้นขึ้นทุกขณะ ดังนั้น ทุกคนจึงต้องเตรียมตัวให้พร้อม เพราะถ้าหากคุณรอจนคู่แข่งได้ลงทุนลงแรงในการจัดการความรู้จนเริ่มเห็นผล มันอาจสายเกินไปที่จะไล่ตาม ความรู้ในฐานะปัจจัยเพื่อการแข่งขัน ได้กระทบและสร้างความตื่นตัวในภาคธุรกิจมาแล้วระยะหนึ่ง องค์กรทุกแห่งได้รับการกระตุ้นให้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินสมบัติที่หลบซ่อนอยู่ภายในสมองของพนักงาน องค์กรสมัยใหม่ที่มีนวัตกรรม มักจะจัดตั้งกลุ่มทำงานเพื่อจัดการความรู้ ส่วนประธานหรือผู้บริหารระดับสูงก็จะเน้นบทบาทในการใช้ความรู้เพื่อปรับทิศทางขององค์กรสำหรับอนาคต เราจะพบว่ามีทีมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาหลายบริษัท โฆษณาเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมสัมมนาในหัวข้อ “การจัดการความรู้” แสดงให้เห็นว่า การลงทุนในทุนทางปัญญาจะช่วยสร้างกำไรหรืออัตราผลตอบแทนให้กับองค์กรมากกว่าการลงทุนในปริมาณที่เท่ากันกับทุนที่เป็นวัสดุสิ่งของ หรือเป็นยุคที่ทุนทางปัญญาขององค์กรมีค่ามากกว่าทุนที่เป็นสิ่งของหลายเท่าตัว

2.7.1 ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ในองค์กร หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันขั้นสูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2548) โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ (1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม (2) ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2548)

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพิ่มพูนมูลค่าหรือคุณค่าของกิจกรรมขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรการจัดการความรู้ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การนำ “ความรู้” มา “จัดการ” แต่มีความหมายจำเพาะและลึกซึ้งกว่านั้นมาก การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือพัฒนาผลงานของบุคคล องค์กร เครือข่าย และพัฒนาสังคมในภาพรวมในยุคสังคม-เศรษฐกิจบนฐานความรู้ การจัดการความรู้มีอยู่แล้วตามธรรมชาติในทุกคนทุกองค์กร ทุกเครือข่าย และทุกสังคม แต่เป็นการจัดการความรู้ที่ทำโดยไม่มีระบบแบบแผนขาดพลัง (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2548)

ยุทธนา แซ่เตียว (2547) ได้ให้ความหมายของ การจัดการความรู้ ว่าเป็นกระบวนการในการสรรหาความรู้หรือกระบวนการในการนำความรู้มาถ่ายทอด แบ่งปันความรู้ไปยังบุคลากรเพื่อพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้มีการสร้าง รวบรวม จัดระบบ เผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งนี้ ส่งผลให้การปฏิบัติงานขององค์กรมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

Ryoko Tayama (อ้างถึงในสุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ, 2548) ได้ระบุความหมายไว้ว่า การจัดการเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่ ประสบการณ์ของคนในองค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนานวัตกรรมที่จะทำให้มีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งทางธุรกิจ

World Bank (อ้างถึงในสุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ, 2548) ได้ระบุความหมายการจัดการความรู้ไว้ว่าการจัดการความรู้เป็นการรวบรวมวิธีปฏิบัติขององค์กรและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง การนำมาใช้ประโยชน์และเผยแพร่ความรู้และบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบเพื่อให้แต่ละหน่วยงานเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ตลอดเวลา มีการเผยแพร่เพื่อประโยชน์ต่อสังคม มีการสร้างขึ้นมาใหม่เพื่อสนับสนุนให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่ง ซึ่งเราเลือกนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพขององค์กร ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว องค์กรควรกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมด้วยตนเอง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ (วิศิษฐ์ สงวนวงษ์วาน, 2549)

กล่าวโดยสรุป การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการสร้างความรู้ การรวบรวมความรู้ การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อให้สะดวกต่อการนำมาใช้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่ถ่ายทอดกันในองค์กรอันเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและพัฒนาความสามารถของบุคลากรในองค์กรเพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน ผลจากการสร้างความรู้ก่อให้เกิดผลงานด้านวิชาการต่างๆ และเกิดทักษะความชำนาญ สามารถนำมาพัฒนาองค์กรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างเหมาะสม

2.7.2 ความสำคัญของการจัดการความรู้

องค์กรจำนวนมากประสบปัญหาในเรื่องของการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องในการรักษาจุดแข็งหรือความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กรให้ดำรงอยู่ในองค์กรอย่างถาวร การพัฒนาองค์กรส่วนใหญ่มักขึ้นอยู่กับบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น และเมื่อกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทต่อความสำเร็จขององค์กรเหล่านี้ได้ออกจากองค์กรไปไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ความรู้และความเชี่ยวชาญต่างๆ ที่เคยเป็นส่วนที่สร้างความแข็งแกร่งขององค์กรมักจะหายไปพร้อมกับบุคคลกลุ่มดังกล่าว ด้วยในกรณีเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อองค์กรเป็นอย่างมาก บางองค์กรอาจถึงกับวิกฤติทำให้องค์กรประสบกับปัญหาอาจถึงขั้นที่ต้องเลิกดำเนินการเลยก็มี ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องของการจัดการความรู้ทั้งสิ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เนื่องจากองค์กรไม่สามารถเปลี่ยนความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคลากร (Personal knowledge) ให้กลายมาเป็นความรู้ขององค์กร (Organizational knowledge) ที่สามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นในองค์กรได้ เพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับบุคคลบางกลุ่มนั้น (สมชาย น้าประสิทธิ์ชัย)

การจัดการความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่กระจัดกระจายในองค์กร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งการจัดการความรู้ (knowledge-based management) ให้สามารถสะสมและรวบรวม มาตรการส่งเสริมและนำองค์ความรู้มาแบ่งกันใช้งาน (knowledge sharing) ให้กับทุกคนในองค์กร ทำการต่อยอดภูมิปัญญาเหล่านั้นยิ่งขึ้นไป และนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) โดยมีสมาชิกขององค์กรเป็นบุคคลเรียนรู้ (learning person) ในที่สุด (สมศักดิ์ ภิญญไชยธรรมากร, 2548, หน้า 3)

2.7.3 กระบวนการจัดการความรู้

บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่นำความรู้ที่มีอยู่ หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการต่างๆ คณะผู้เขียน ได้สรุปขั้นตอนหลักๆ ของกระบวนการความรู้ไว้ดังนี้

- 1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification)
- 2) การสร้างและการแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)
- 3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)
- 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)
- 5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)
- 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)
- 7) การเรียนรู้ (Learning)

ทั้ง 7 ขั้นตอนนี้จะช่วยองค์กรสามารถสร้างและจัดการความรู้ทั้งที่มีอยู่เดิมภายในองค์กร และความรู้ใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) การค้นหาว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้างในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้อะไรที่องค์กรจำเป็นต้องมี ทำให้องค์กรทราบว่าขาดความรู้อะไรบ้าง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “รู้เรา” นั่นเอง โดยทั่วไป องค์กรสามารถใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “Knowledge Mapping” หรือการทำแผนที่ความรู้ในขั้นตอนนี้เพื่อหาว่าความรู้ใดมีความสำคัญสำหรับองค์กร จัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้องค์กรวางขอบเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประโยชน์ของแผนที่ความรู้คือช่วยให้เห็นภาพรวมของคลังความรู้ขององค์กร ทำให้องค์กรทราบว่ามีความรู้ที่ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ หรือไม่ ซึ่งก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองในการจัดเก็บและรวบรวม และทำให้บุคลากรทุกคนทราบว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้างและจะหาความรู้ที่ตนเองต้องการได้ที่ไหน นอกจากนี้ยังใช้เป็น โครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ที่องค์กรสามารถใช้เป็นฐานในการต่อยอดขยายความรู้ในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการใช้เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานและการเคลื่อนย้ายแหล่งข้อมูลความรู้ต่อระบบต่างๆ

- 2) การสร้างและการแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

เป็นขั้นตอนในการดึงเอาความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่อาจจะจัดกระจายมารวมไว้เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องมี แต่ยังไม่มียัง องค์กรอาจสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีก็ได้ หรือนำความรู้จากภายนอกองค์กรมาใช้

นอกจากนี้องค์กรอาจจะต้องพิจารณากำจัดความรู้ที่ไม่จำเป็น หรือล้าสมัยทิ้งไปเพื่อประหยัดทรัพยากรในการจัดเก็บความรู้เหล่านั้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขั้นตอนนี้ประสบความสำเร็จ คือบรรยากาศ และวัฒนธรรมขององค์กร ที่เอื้อให้บุคลากรกระตือรือร้น ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อใช้ในการสร้างความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ระบบสารสนเทศก็มีส่วนช่วยให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันได้รวดเร็วและทำให้การแสวงหาความรู้ใหม่ๆ จากภายนอกได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบนั้นหมายถึงการจัดทำสารบัญ และจัดเก็บความรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้เก็บรวบรวม การค้นหา การนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้โดยง่าย

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นขั้นตอนการปรับปรุง และประมวลผลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจ และใช้ได้ง่ายเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์กร ตลอดจนการเรียบเรียง ตัดต่อ และปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดี ทันสมัย สอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้ใช้

5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) ความรู้ที่ได้มานั้นจะไร้ค่าหากไม่ถูกนำไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้นองค์กรจะต้องมีวิธีการในการจัดเก็บและกระจายความรู้ประเภท Explicit และ Tacit โดยทั่วไปการส่งหรือการกระจายความรู้ให้ผู้ใช้มี 2 ลักษณะ คือ

Push การป้อนความรู้ เป็นการส่งข้อมูล/ความรู้ให้ผู้รับโดยผู้รับไม่ได้ร้องขอหรือต้องการ หรือเรียกง่ายๆ ว่าเป็นแบบ “Supply-Based” เช่น การส่งหนังสือเรียนเวียนแจ้งให้ทราบ

Pull การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ โดยผู้รับสามารถเลือกรับหรือใช้เฉพาะข้อมูล/ความรู้ที่ต้องการเท่านั้น การกระจายความรู้แบบนี้เป็นแบบ “Demand-Based”

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นขั้นตอนในการนำความรู้ที่ได้จัดเก็บมาเผยแพร่ แบ่งปันและแลกเปลี่ยนกัน มี 2 ลักษณะ ดังนี้

6.1) การแบ่งปันความรู้ประเภทที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) วิธีที่นิยม เช่น การจัดทำเป็นเอกสาร วีดีโอ ซีดี จัดทำฐานความรู้โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วย จะทำให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

6.2) การแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในคน (Tacit Knowledge) สามารถทำได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความต้องการและวัฒนธรรมองค์กร ส่วนใหญ่มักจะใช้ผสมผสานเพื่อผู้ใช้ข้อมูลสามารถเลือกใช้ได้ตามความสะดวก เช่น

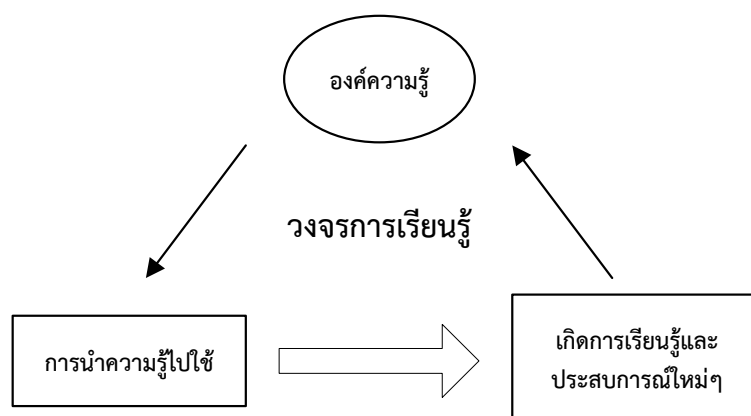
- ทีมข้ามสายงาน (Cross-Functional Team)

- Innovation & Quality Circles (IQCs)
- ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice)
- ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System)
- การสลับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน

7) การเรียนรู้ (Learning)

วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ คือ การเรียนรู้ของบุคลากร และนำความรู้ นั้นไปใช้ประโยชน์ ในการตัดสินใจแก้ปัญหาและปรับปรุงองค์กร

การเรียนรู้ของบุคลากรจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งจะไปเพิ่มพูนองค์ความรู้ ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อยๆ ความรู้นี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ๆ อีกเป็นวงจร ที่ไม่วันสิ้นสุด ที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้”

รูปที่ 2.6 วงจรการเรียนรู้

2.7.4 ประโยชน์ของการจัดการความรู้

พรธิดา (2547) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

- 1) เพื่อป้องกันการสูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กรสามารถรักษาความเชี่ยวชาญ ความชำนาญและความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร เช่น การเกษียณอายุการทำงาน หรือการลาออกจากการทำงาน เป็นต้น
- 2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจโดยประเภทคุณภาพและความสะดวกในการเข้าถึงความรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ เนื่องจากผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจ ต้องสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ
- 3) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและมีการยืดหยุ่น การทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจ ในงานและวัตถุประสงค์ของงาน โดยไม่ต้องมีการควบคุมหรือมีการแทรกแซงมากนักจะทำให้

ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำงานในหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาจิตสำนึกในการทำงาน

4) ความสำเร็จในการแข่งขัน การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรมีความเข้าใจลูกค้า แนวโน้มของการตลาดและการแข่งขันทำให้สามารถลดช่องว่างและเพิ่มโอกาสการแข่งขันได้

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการพัฒนาชุมชนในอดีต มีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศยังล้าหลัง ด้อยการศึกษา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากรตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top Down) ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมีอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ หลายครั้งหลายคราที่พบว่าการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดทิศทางไว้แล้วนั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า เนื่องจากหลงลืมไปว่าในการพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชนนั้นนั่นเอง

จากความเป็นจริงที่มีอยู่นี้ จึงทำให้หลาย ๆ หน่วยงานปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง โดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนถึงขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือ การพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ก็เช่นเดียวกัน ผลจากการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแสดงให้เห็นแล้วว่า การนำความรู้จากภายนอกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปยึดเย็ดให้กับชุมชน จะเป็นประโยชน์ก็เพียงแค่ชั่วคราวเท่านั้น ไม่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และไม่อาจนำพาประเทศไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในทิศทางที่ต้องการได้ หากแต่การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การทำงานจากเดิมมาเป็นการประสานความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนและความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากภายนอกชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาโดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเป็นเพียงผู้มีบทบาทในการประสานและผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วม น่าจะเป็นทางออกที่ส่งผลต่อการพัฒนาในระยะยาวและยั่งยืนมากกว่า

หลักของการประสานความรู้จากภายในและภายนอกชุมชนเข้าไปสู่การใช้ประโยชน์ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไม่เพียงแต่เพื่อแก้ไขปัญหาและสนองต่อความต้องการของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ควรจะเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้ และค่านิยมอันดีงาม อาทิเช่น

1. การสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต/ผลิตภัณฑ์ การเพิ่มผลิตภาพผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มความสามารถในการประกอบอาชีพ และเพิ่ม โอกาส/ทางเลือกในการทำอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยของชุมชนในรูปแบบกลุ่มองค์กรเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะ ชีตความสามารถ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการที่ดีแก่กลุ่มที่มีศักยภาพและความพร้อมในการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การขยายผลในเชิงอุตสาหกรรมระดับสากล ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อยอดห่วงโซ่การผลิตถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยราคาต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง และหรือรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง

2. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิด โอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้ โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น รวมทั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การแนะนำ การทดสอบ การสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับ และการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

3. การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างถูกวิธี ประหยัดและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนมีทางเลือกทำการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

4. การรักษาและเสริมสร้างศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชน เน้นการถ่ายทอดและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งต่อการวิจัยพัฒนาต่อยอด และการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยการสืบหา พัฒนาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวมและจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางความรู้ ตลอดจนสร้างหลักประกันด้านสังคมให้ปราชญ์ชาวบ้าน อาทิ การสนับสนุนเงินทุนในการรักษาและถ่ายทอดภูมิปัญญา สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปะ

และวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยมที่ดีงาม และความเป็นไทยเพื่อการศึกษา เรียนรู้ พัฒนา ถ่ายทอดและเผยแพร่สู่สังคมโลก

5. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพันธมิตรด้านกิจกรรมการพาณิชย์ระหว่างชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

นอกเหนือจากการถ่ายทอดความรู้ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนแล้ว การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้จะเป็นไปโดยสมบูรณ์ไม่ได้ หากสมาชิกชุมชนเหล่านั้นไม่ฝึกฝนตนเองให้มีหลักคิด โดยใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์และพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยการแสวงหา สร้าง พัฒนา จัดการและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ ดังนั้น ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญที่จะต้องกระตุ้นให้ชุมชนพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการชี้ให้เห็นความสำคัญ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย ภายใต้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม มุ่งให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเป็นทางเลือกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถอยู่ร่วมกันกับสังคมอื่นอย่างเข้าใจ

กิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือ การสร้างความกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือ การสร้างความอยู่ดี ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ อาทิ การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ธำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วยขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแต่เพียงลำพังหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตได้ เพราะนอกจากจะสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศโดยใช้เหตุแล้ว ยังทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมในทุกบริบทด้วย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นการวิจัยการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

- 1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 2) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
- 3) การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย
- 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5) การวิเคราะห์ข้อมูล
- 6) สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ชาวพื้นเมือง ชาวไทหล่ม ชาวเขา ชาวจีน ชาวบน
กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

ชาวพื้นเมือง	บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อ.เมือง
ชาวไทหล่ม	บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มสัก
ชาวเขา	บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ
ชาวจีน	ย่านการค้า อำเภอหล่มสัก
ชาวบน	บ้านน้ำเลา ตำบลตะเภา อ.เมือง
ชาวลาวพวน	บ้านดงขุย ตำบลดงขุย อำเภอชนแดน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างมี 2 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ถูกสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นบริบทชุมชน

- 2) แบบสังเกต สังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มและการอยู่

ร่วมกันระหว่างกลุ่มในการทำกิจกรรม

3.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกระบวนการวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย บริบทชุมชน บทคัดย่อ รายงานการวิจัย เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตพฤติกรรม การมีส่วนร่วม

2) ศึกษาวิธีการอยู่ร่วมกันในสังคมของชุมชนแต่ละชุมชนเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการ สร้างแบบสังเกต

3) สร้างแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต โดยอาศัยข้อมูลจากข้อ 1-2 และได้ยึดตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลในวิจัย

ผู้วิจัยและทีมงานดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ทุก ตำบลที่ทำการสัมภาษณ์และทำกิจกรรมกลุ่ม (การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทางภาษาและวัฒนธรรม ของกลุ่มต่างๆ)

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) นำแบบสัมภาษณ์มาสรุป และบรรยาย

2) นำแบบสังเกตพฤติกรรมมาสรุป และบรรยาย

3) นำกิจกรรมกลุ่มในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมมาสรุป และบรรยาย

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1) ค่าเฉลี่ย (Mean, $\bar{x}$)

ค่าเฉลี่ยใช้สำหรับหาค่ากึ่งกลางข้อมูลแบบต่อเนื่องหรือข้อมูลที่สามารถมีค่าเป็นเลข ทศนิยมได้ เช่น คะแนนสอบ ส่วนสูง น้ำหนัก เป็นต้น สามารถคำนวณได้จาก

$$\bar{x} = \frac{\sum x_i}{N}$$

เมื่อ $\sum x_i$ คือ ผลรวมของคะแนนแต่ละคน

N คือ จำนวนคน

2) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.)

ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานใช้สำหรับหาค่าความแตกต่างโดยเฉลี่ยของคะแนนแต่ละคนจากค่า กึ่งกลางของข้อมูลหรือความแตกต่างของคะแนนแต่ละคนในกลุ่มโดยเฉลี่ย

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{N}}$$

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา เรียนรู้ พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในลักษณะการเรียนรู้แบบพหุภาคี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อม สลายไป และวัตถุประสงค์ขั้นถัดมาคือการร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยจัดประชุมปฏิบัติการ ฝึกอบรมและดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ พร้อมทั้งจัดพิมพ์เผยแพร่ผลงานจัดประชุม ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนล่างและตอนบนของภาคกลางของประเทศไทย แบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอชนแดน อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอน้ำหนาว อำเภอวังโป่ง และอำเภอเขาค้อ จำนวนตำบลทั้งสิ้น 117 ตำบล และจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 1261 หมู่บ้าน ประชากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2554 มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 996,231 คน แบ่งออกเป็นผู้ชาย 491,922 คน และผู้หญิง 497,555 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย 2551 : เว็บไซต์ www.dopa.go.th)

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีลักษณะภูมิประเทศด้วยที่ราบเป็นแนวยาวในแนวเหนือ-ใต้ และเทือกเขาสูง หรือเนินเขา ทั้งสองข้างขนานกับที่ราบเนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีภูเขาเอบรรอบ จึงทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบในหุบเขาลักษณะที่ลุ่มแบบท้องกระทะ หรือแอ่งกระทะ ประกอบด้วยเนินเขา ลอนลูกคลื่น ป่า และที่ราบเป็นตอนๆ สลับกันไป พื้นที่ที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปได้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบและมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกันทั้งสองด้าน มีแม่น้ำสำคัญ คือ แม่น้ำป่าสักไหลผ่านกลางเมืองเพชรบูรณ์จากเหนือลงใต้ มีความยาวประมาณ 350 กิโลเมตร

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศล้อมรอบด้วยภูเขา ทำให้สภาพภูมิอากาศแตกต่างกันมากในแต่ละฤดูกาล คือ อากาศจะร้อนมากในฤดูร้อน ราวเดือนเมษายน-พฤษภาคม หนาวจัดในฤดูหนาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ท้องที่อำเภอ น้ำหนาวและอำเภอหล่มเก่าตอนล่าง ราวเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ในฤดูฝนมีฝนตกชุก ราว เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม และมีน้ำป่าไหลหลากมาท่วมในที่ราบ โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนใต้ ของจังหวัด ในฤดูแล้งน้ำจะขาดแคลนไม่เพียงพอต่อการเกษตรกรรม ประชาชนจังหวัดเพชรบูรณ์โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการทำไร่ยาสูบ มากเป็นอันดับหนึ่ง และรองลงมาได้แก่การทำสวนผลไม้ ที่ทำชื่อเสียงให้มากที่สุดคือ มะขามหวาน นอกจากนี้ นี้มีการปลูกพืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ และมีอาชีพอื่น ๆ ที่สร้างรายได้ให้กับประชากรชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยว การค้าขาย เป็นต้น

ส่วนใหญ่ประชากรของจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นคนไทย ที่อพยพโยกย้ายมาจากพื้นที่อื่น ดังนั้นประเพณีและวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับประชากรบนพื้นที่ราบทั่วไป เช่น ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ เข้าพรรษา และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีเส็งกลอง ล่องโคมไฟไหว้พ่อขุนผาเมือง ประเพณีบุญบั้งไฟพญายอ ประเพณีแข่งเรือยาว หล่มเก่า ประเพณีบุญบั้งไฟเดือนหกและผิตาโม และมีประเพณีการแข่งขันเรือภูเขา ที่บ้านมาตุลี ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ นอกจากนี้จังหวัดเพชรบูรณ์นับว่าเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ การดำรงอยู่อย่างประสานกลมกลืนของผู้คนหลากหลายพันธุ์ ต่างประเพณี มีระบบความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างสงบสุขจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน การปรับตัว แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาาร่วมกัน หลายครั้งปัญหาในจังหวัดเพชรบูรณ์เกิดขึ้นเนื่องจากการไม่เข้าใจกันของคนต่างวัฒนธรรม

จังหวัดเพชรบูรณ์มีภูเขาล้อมรอบ ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบและมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกันทั้งสองด้าน มีอาณาเขตติดกับหลายจังหวัด ได้แก่ จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดลพบุรี จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดนครสวรรค์ จึงทำให้มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างมากมาย โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 10 กลุ่ม ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว และใช้เป็นสื่อในการสอนในโรงเรียน เป็นสื่อในการติดต่องานทุกระดับ และในสื่อสารมวลชน กลุ่มภาษาต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย 3 ภาษาที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวนนลาว พวน ลาวครั่ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน ส่วนมากอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ดี กลุ่มใหญ่บางกลุ่ม มีปฏิกริยาตอบโต้ เกรงถูกรบงำและการสูญเสีย

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่บรรพชนได้มอบให้แก่ลูกหลาน การศึกษาความหลากหลายทางภาษาจึงเป็นการศึกษาความหลากหลายของวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชนชาตินั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีประชากรที่เป็นคนพื้นบ้านซึ่งพูดภาษาถิ่นที่แตกต่างกันแต่ละท้องที่ นอกจากนี้ยังมีประชากรที่อพยพจากส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยใช้ภาษาถิ่นเดิมของตน และชาวไทยภูเขาที่พูดภาษาของเผ่าตน จึงทำให้วัฒนธรรมทางภาษาถิ่นของเพชรบูรณ์มีความหลากหลาย ภาษาถิ่นที่ใช้กันในจังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะเพชรบูรณ์เป็นเมือง ที่มีประชากรมาจากหลายท้องที่อพยพเข้ามา จึงใช้ภาษาถิ่นไทยกลางในการสื่อสาร แต่การใช้ภาษาจะมีศัพท์ภาษาเดิมผสมผสานกันบ้าง

2. กลุ่มภาษาถิ่นไทยอีสาน เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปเช่นเดียวกับกลุ่มภาษาไทยกลาง เป็นภาษาลาวในสาขาเวียงจันทร์ (Brown, 1965) ส่วนใหญ่ผู้คนจะอพยพมาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี ชัยภูมิ นครราชสีมา ร้อยเอ็ด เป็นต้น

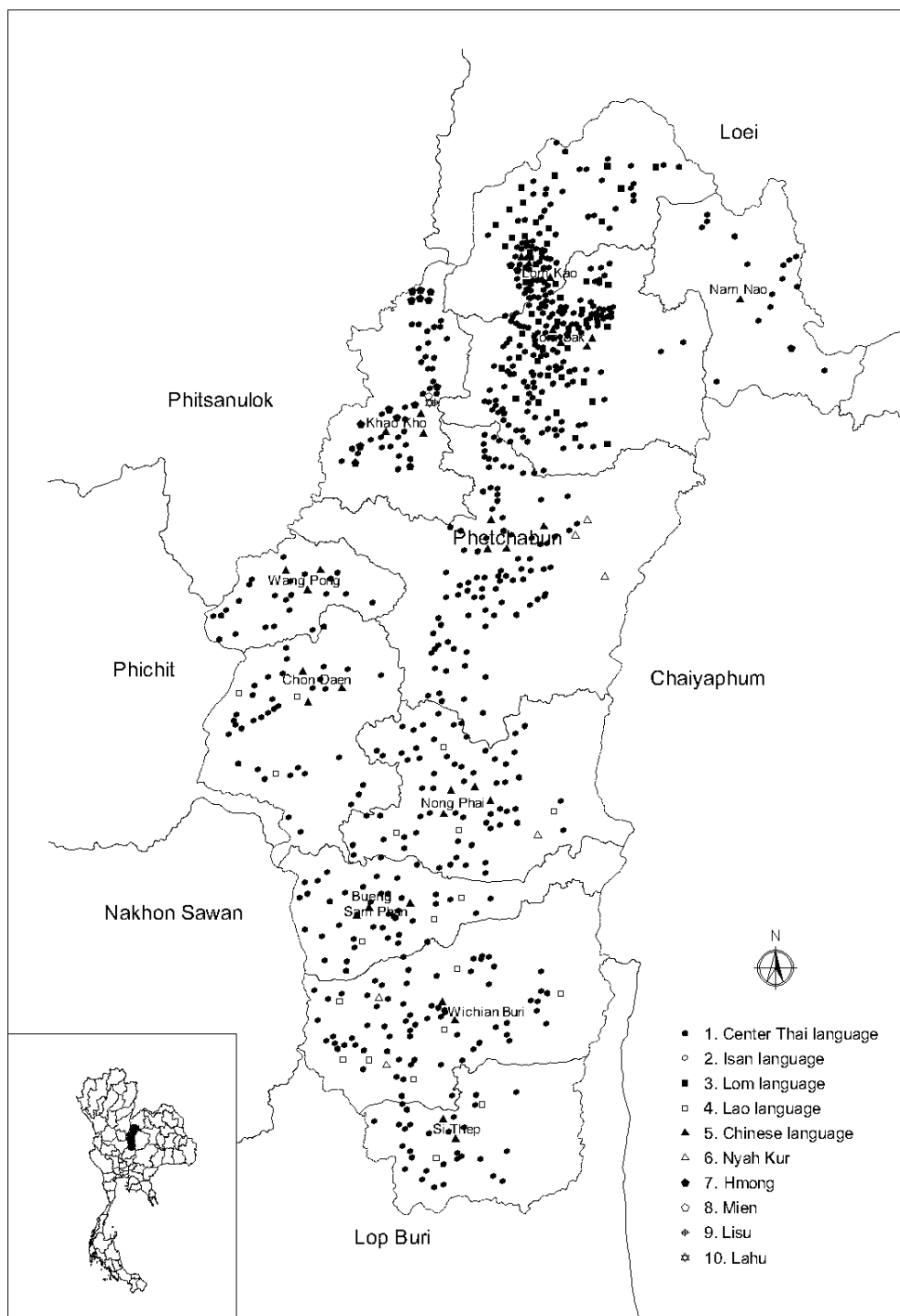
3. กลุ่มภาษาไทยหล่ม เป็นภาษาถิ่นที่ใช้กันทั่วไปในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอน้ำหนาว เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาหลวงพระบาง ภาษาไทหล่มมีการใช้ศัพท์คล้ายกับภาษาไทยอีสาน แต่แตกต่างกันที่ สำเนียง ภาษาไทหล่มจะมีสำเนียงคล้ายกับภาษาลาวที่ใช้พูดในเมืองหลวงพระบาง

4. กลุ่มภาษาลาว เป็นภาษาที่ใช้กันในกลุ่มลาวพวน ลาวเงี้ยว ลาวครั่ง ที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยมากอาศัยกระจ่ายกันอยู่ในบริเวณเขตอำเภอหนองไผ่ อำเภอวังสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอชนแดน อำเภอวังโป่ง

5. กลุ่มภาษาจีน เป็นภาษาที่ใช้ในชุมชนชาวจีนที่ประกอบการค้าตามย่านการค้าที่สำคัญของจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มจีนแต้จิ๋วและไหหลำ เป็นภาษาหนึ่งในตระกูลภาษาจีน หมิ่นหนาน จัดเป็นหนึ่งในตระกูลภาษาของฮกเกี้ยน

6. ภาษากลุ่มชาวนน หรือญ้อกูร (Nyah Kur) หรือ เนียะกุล (Nia Kuol) ชาวนนเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเพชรบูรณ์ สืบเชื้อสายมาจากละว้า มีภาษาพูดเป็นของตนเอง จัดอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร เป็นภาษาย่อยของมอญโบราณ ที่พูดอยู่ในสมัยอาณาจักรทวารวดี ซึ่งเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

7. ภาษากลุ่มชาวเขา ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบูรณ์มีรูปร่างคล้าย กะทะ มีภูเขาล้อมรอบ ทุกด้าน จึงมีประชากรส่วนหนึ่งอาศัยอยู่บนเขา ภาษาที่ชาวเขาในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยภาษาม้งขาว ภาษาม้งเขียว อาศัยอยู่ที่ตำบลเจ๊กน้อย อำเภอเขาค้อ นอกจากนั้นก็จะเป็นภาษาเข้า ภาษาลีซอ ภาษามูเซอ อาศัยอยู่ที่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ

รูปที่ 4.1 แผนที่ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์

4.2 การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) เริ่มจากการศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสำรวจภูมิประเทศ เพื่อให้มองเห็นสภาพพื้นที่ที่ตั้งของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมือง สาธารณสุข การศึกษา ประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะปัจจัย และผลกระทบการเปลี่ยนแปลงปัญหาทางสังคม ตลอดจนปัญหาทางสังคม เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) โดยการค้นหาข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) แต่เนื่องจากภาษาและวัฒนธรรมเป็นความรู้ในตัวบุคคล ต้องอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในลักษณะการพูดคุยกันในวงสนทนา หรือ “เวทีชาวบ้าน” การค้นหาความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบพินิจพิเคราะห์เพื่อการสรุปทบทวน เกิดการสกัดความรู้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนจนเกิดเป็น “คลังความรู้”

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) ข้อมูลที่รวบรวมได้สามารถแบ่งประเภทของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์เป็น 12 กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ชาวพื้นเมือง ชาวไทยหล่ม ชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่ามูเซอ ชาวจีน ชาวนา ชาวลาวพวน ลาวเงี้ยว ลาวครั่ง โดยจัดหมวดหมู่ของภาษาตามลักษณะโครงสร้างของภาษาเป็นสำคัญ ได้แก่ โครงสร้างทางเสียงหรือระบบเสียง โครงสร้างทางคำหรือระบบคำ และระบบกลุ่มคำ ขณะที่วัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 หมวดหมู่ คือ 1) วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือเครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสุขทางกาย ที่อยู่อาศัย เครื่องป้องกันตัวให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง 2) วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการจัดทำชุดความรู้ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล การจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม การสังเกตทั้งแบบมีและไม่มีส่วนร่วม การจดบันทึก การบันทึกเสียง เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำ ชัดเจนของข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีชาวบ้าน ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ตลอดจนตรวจสอบเปรียบเทียบข้อมูลด้านภาษาและวัฒนธรรมกับสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ท้ายสุดจัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) จัดการให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้ โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้น หรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มิได้แปลกแยก ซึ่งความรู้สึกแปลกแยกนั้นเกิดขึ้นมาเมื่อไม่นานนี้เองจากกระแสของการพัฒนาที่ทำให้มนุษย์แยกออกจากธรรมชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้รู้สึกว้าวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมเป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการมีชีวิตอยู่ของคนในชุมชน พร้อมกันนั้นการสร้างความรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นก็มีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งเรื่องเวลา อาชีพ ความคิด ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจึงสร้างความรู้สึกผูกพัน และเป็นเจ้าของแหล่งวัฒนธรรม เมื่อชาวบ้านได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งท่ามกลางความผันผวนของความรู้แบบสากลที่ครอบทับความรู้แบบท้องถิ่นอยู่นั้น การเรียนรู้ที่ได้จากภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดจากท้องถิ่นโดยตรง สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ เพราะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ตั้งแต่การบ่งชี้หรือการกำหนดประเภทความรู้ เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ทำให้การสร้างและค้นหาความรู้ และจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้จึงเลือกใช้วิธีการเปิดการเรียนการสอนที่ศูนย์เรียนรู้ การมีวิทยากรทั้งในศูนย์เรียนรู้และนอกสถานที่ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เกิดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำฐานข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้ (Learning) กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ และผู้ที่สนใจ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สามารถสืบสาน พัฒนา แสวงหาความรู้ การใช้ประโยชน์จากความรู้ สามารถสร้างความรู้ใหม่ และนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่สมาชิกของแต่ละชาติพันธุ์และร่วมกันรณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ควรปลูกจิตสำนึก ชี้นำให้เห็นถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองให้นักเรียน

4.3 การวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาผ่านความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

- 1) การวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาได้แบ่งกลุ่มเป็น 2 กลุ่ม จำนวนกลุ่มละ 25 คน เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
- 2) กลุ่มทดลองที่ใช้วิธีการสอนแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังการทดลองได้มีการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับดีมาก
- 3) กลุ่มควบคุมที่ใช้วิธีการสอนแบบการสั่งงานและค้นคว้าด้วยตนเองก่อนและหลังการทดลองได้มีการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับดีมาก
- 4) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของค่าคะแนนเฉลี่ยของนักศึกษาทั้ง 2 กลุ่มทั้งก่อนและหลังการทดลองนักศึกษาในกลุ่มทดลองได้มีการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจสูงกว่านักศึกษาที่ใช้เป็นกลุ่มควบคุม
- 5) จากแบบประเมินในการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจในการนำเสนองานวิจัยได้แบ่งจำนวนนักศึกษาออกเป็น 10 กลุ่มๆ 5 คน นักศึกษาทุกคนได้นำเสนอคนละ 3 หัวข้อ ในรูปแบบของการอธิบาย บรรยาย และการเขียนบนกระดาน ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง
- 6) การประเมินตามสภาพจริงจากแบบประเมินในการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจในการนำเสนอตามสภาพจริงโดยใช้การนำเสนอแบบ Powerpoint การอธิบาย การบรรยาย การเขียนบนกระดาน เป็นรายบุคคลทุกคนทุกหัวข้อได้ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และบางคนบ้างหัวข้อมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย
- 7) กระบวนการพัฒนาใช้กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
 - 7.1) ทำการสอนแบบมีส่วนร่วมโดยการสอนวิธีการ กระบวนการวิจัย การค้นคว้า การถาม-ตอบ การนำเสนองาน
 - 7.2) ทำการสอนแบบการสั่งงานค้นคว้าด้วยตนเอง
 - 7.3) ทำการสอนแบบการค้นคว้าการเขียนกระบวนการวิจัย การถาม-ตอบ การเขียนโครงร่าง การสรุป และการนำเสนอเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล
- 8) ระยะเวลาที่ใช้ในการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจในวิธีการวิจัยได้แบ่งเป็น 3 ระดับ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-เมษายน 2555-2556
 - 8.1) ระยะเวลา 8 สัปดาห์แรก เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ทำการทดลองการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจในงานวิจัยก่อนและหลังการเรียนรู้
 - 8.2) ระยะเวลา 8 สัปดาห์ที่ 2 เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ทำการสอนเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจในการนำเสนอวิธีการวิจัยโดยแบ่งเป็น 10 กลุ่ม

8.3) ระยะเวลา 8 สัปดาห์สุดท้าย เดือนมีนาคม-เมษายน ทำการสอนเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจในการนำเสนอวิธีการวิจัยโดยทำการประเมินความสภาพจริงเป็นรายบุคคล

สรุปผลการพัฒนาทักษะวิธีการวิจัยของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ มีการพัฒนาอยู่ในระดับที่ดีโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและใช้ระยะเวลาในการพัฒนา 24 สัปดาห์

4.4 การสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์

จากการฝึกอบรมเพื่อการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีสาระสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1. หลักการของการฝึกอบรมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
2. จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมในการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านศิลปะการแสดงพื้นตรุด บรรลุตามเป้าหมายในระยะสั้น
3. เนื้อหาของการฝึกอบรมทั้ง ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม การสร้างทุนทางสังคมของชาวนน ถิ่นค้าทางวัฒนธรรม การจัดการความรู้ภาษาและวัฒนธรรมชาวนน ศิลปะการแสดงพื้นตรุด มีเนื้อหาสามารถนำไปฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี
4. เนื้อหาของการฝึกอบรมในการนำไปปฏิบัติจริง มีความครอบคลุมและตรงกับความต้องการของชาวนน อย่างไรก็ตาม หากมีการนำเนื้อหาการฝึกอบรมไปใช้เพื่อขยายผลในพื้นที่อื่นๆ อาจต้องมีการปรับปรุงในบางส่วนเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ความต้องการในการฝึกอบรมและกลุ่มเป้าหมาย
5. หัวข้อวิชาฝึกอบรมเหมาะสมกับขอบข่ายของการฝึกอบรมในระดับดีมาก
6. การกำหนดเนื้อหาในแต่ละหัวข้อวิชามีความเหมาะสมดีมาก ยกเว้นการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน ที่มีรายละเอียดค่อนข้างมากทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสับสน หากจะนำไปใช้ในการฝึกอบรมต่อไป อาจต้องมีการเพิ่มเวลาให้กับหัวข้อนี้ หรือตัดทอนรายละเอียดลง
7. การเรียงลำดับเนื้อหาในแต่ละหัวข้อวิชามีความเหมาะสมดีมาก
8. การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละเนื้อหาการฝึกอบรมโดยรวมมีความเหมาะสมดีมาก ยกเว้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม วิทยากรยังไม่เน้นย้ำถึงประเด็นสำคัญเท่าที่ควร ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมยังไม่เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมเท่าที่ควร ควรมีการทำความเข้าใจกับวิทยากรให้ชัดเจนในประเด็นหัวข้อวิชาก่อนการดำเนินการฝึกอบรม

9. กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมในแต่ละหัวข้อวิชา โดยรวมมีความเหมาะสมดีมาก ยกเว้นหัวข้อความหลากหลายทางภาษาและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ควรมีการสาธิต หรือลงมือปฏิบัติจริงจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

10. สื่อการเรียนกับเนื้อหาแต่ละหัวข้อวิชาโดยรวมมีความเหมาะสมดี และเมื่อจำแนกตามประเด็นพบว่า สื่อการเรียนที่จะนำไปใช้ในการเสริมสร้างความรู้โดยรวมมีความเหมาะสมดีมาก

11. วิธีการประเมินผลด้วยการใช้แบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม ชนิดปรนัย 2 ตัวเลือก ไม่สามารถนำมาวัดผลการเรียนรู้ของชาวบมได้อย่างชัดเจน เนื่องจากผลการทดสอบไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ส่วนการใช้แบบสังเกตการปฏิบัติงานจริงของชาวบมหลังการอบรมพบว่าสามารถนำมาวัดผลการเรียนรู้ของชาวบมได้อย่างชัดเจนมากกว่า

4.5 การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างยั่งยืน

จากการศึกษาบริบทของชุมชน เพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนชาวบม บ้านน้ำเลา ตำบลตะเภา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นชุมชนต้นแบบ พบว่า ชุมชนนี้ยังไม่มีนักวิชาการที่เข้ามาช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอย่างจริงจังต่อเนื่อง ขาดผู้นำที่เข้มแข็งทั้งผู้นำท้องถิ่นที่เป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้นำชุมชนให้ความสำคัญต่องานสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้้น้อยมาก บุคคลในระบบราชการและผู้นำในชุมชนยังไม่สามารถปฏิบัติตนให้เป็นที่ศรัทธาของชุมชนได้ ข้าราชการในแต่ละหน่วยงานมีความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการทำงานน้อยมาก หน่วยงานทางการศึกษายังไม่สามารถเป็นที่พึ่งทางปัญญาของชุมชน ข้าราชการครูยังไม่เห็นความสำคัญกับงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดแรงจูงใจในการพัฒนางานภูมิปัญญาองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ยังทำงานแบบมีส่วนร่วมกันไม่ได้ แต่จะทำงานเมื่อเห็นประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น ข้าราชการปฏิบัติงานเชิงรุกน้อย และไม่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจรากหญ้า ประชาชนยังได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐในรูปแบบเดิม เจ้าหน้าที่จะมีการปฏิบัติงานลงสู่ชุมชนชั่วคราว เมื่อมีคำสั่งจากผู้บริหารและเมื่อต้องการผลงานเชิงปริมาณจากชุมชนไปเสนอต่อผู้บังคับบัญชา และพบว่ายังไม่มีเมื่อนำภาษาและวัฒนธรรมมาสร้างเศรษฐกิจสู่ชุมชนของตนเอง เพราะยังไม่มีผู้ชี้แนะด้านการพัฒนา ซึ่งคนในชุมชนเองยังไม่เคยสร้างงานแบบมีส่วนร่วมกันเป็นปกติกับบุคคลกลุ่มใดๆ

กิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็น

การเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือ การสร้างความกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือ การสร้างความอยู่ดี ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ อาทิ การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ธำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วย ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแต่เพียงลำพังหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตได้ เพราะนอกจากจะสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศโดยใช่เหตุแล้ว ยังทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมในทุกบริบทด้วย

การประเมินผลโครงการวิจัยเป็นขั้นตอนสำคัญอย่างยิ่งที่มีอาจละเลยเสียได้ เพราะผลการประเมินจะสะท้อนให้เห็นถึงความคืบหน้าของโครงการวิจัย ผลของการดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่านมา ตลอดจนจุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของการดำเนินโครงการวิจัย อันมีคุณประโยชน์ต่อการนำไปพิจารณาไตร่ตรองเพื่อแสวงหาและกำหนดวิธีการในการสร้างเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขมาตรการต่างๆ ที่ช่วยให้โครงการวิจัยดำเนินไปด้วยความราบรื่น บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

แม้ว่าการประเมินผลจะถูกกล่าวถึงเป็นขั้นสุดท้ายในกระบวนการวิจัย แต่ทีมวิจัยมิได้เพิกทำการประเมินผลโครงการวิจัยหลังจากผ่านพ้นขั้นตอนทั้งหลายในกระบวนการวิจัย เพราะตามความจริงแล้วได้มีการประเมินผลทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นเตรียมการวิจัย ขั้นเตรียมทีมวิจัย ขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ขั้นกำหนดโครงการและกิจกรรม และขั้นดำเนินการโครงการและกิจกรรม ดังจะเห็นได้จากรายงานการดำเนินการแต่ละขั้นตอน จะกล่าวถึงวิธีดำเนินการในขั้นตอนนั้นๆ แล้วตามด้วยผลดำเนินการด้วยทุกครั้งไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นดำเนินการโครงการและกิจกรรม มิได้เสนอเพียงแค่ผลของการดำเนินโครงการเท่านั้น แต่นำเสนอตารางแสดงผลการประเมิน โครงการทุกโครงการด้วย

หลังเสร็จสิ้นโครงการวิจัยขั้นดำเนินการโครงการ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน แล้วคณะผู้วิจัยได้ออกจากพื้นที่แต่ยังคงคอยเอาใจใส่ติดตามตรวจสอบเพื่อประเมินความต่อเนื่อง และความก้าวหน้าของโครงการและกิจกรรมเหล่านั้น โดยตลอด ร่วมไปกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา และทีม

วิจัยฝ่ายชุมชน จนเวลาผ่านไปประมาณ 1 เดือน จึงกลับเข้าสู่พื้นที่ชุมชนบ้านป่าเลา ในวันที่ 6 กันยายน 2557 เพื่อประชุมประเมินผลร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชน และจัดเวทีชาวบ้านเสวนา “สร้างพลังชุมชนกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้” ที่บริเวณวัดน้ำเลา บ้านน้ำเลา ตำบลตะเปาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ผลการเสวนาดังต่อไปนี้

1) การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นโครงการที่มีประโยชน์โดยภาพรวม แต่จะอย่างไรให้เกิดประโยชน์กับชาวบ้าน ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เพียงแต่มาลงทุน และส่งผลให้รายได้ของชุมชนเพิ่มมากขึ้นได้อย่างไร เป็นสิ่งที่ชาวบ้านได้ตั้งคำถามให้กับคณะวิจัยนำไปคิดเป็นปัญหาในอนาคต

2) ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของชุมชน ชุมชนแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือ ความรัก ความสามัคคี ความไว้วางใจในการร่วมคิด ร่วมทำ และแก้ปัญหาาร่วมกันของชุมชน มากขึ้นกว่าตอนที่เข้ามาดำเนินวิจัยในพื้นที่ นอกจากนี้เวทีเสวนายังบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งมากขึ้น ด้วยเหตุที่ทุกคนไม่หนีปัญหา แต่ร่วมกันนำปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมาร่วมคิดหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน สร้างกติกาในการอยู่รวมอย่างเป็นระบบ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน วิธีการใช้ใจให้ใจ เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ มองประโยชน์ของภาพรวม

3) ชาวบ้านได้เรียนรู้ร่วมกันกับคณะผู้วิจัย รวมถึงการสานต่อให้ชาวบ้านนำผลของการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนต่อไป หากแต่การมุ่งตอบสนองความต้องการและข้อจำกัดของชุมชน รวมถึงการทำให้ชุมชนได้มองเห็นปัญหาของตนเอง เกิดความต้องการอย่างแท้จริงและมุ่งมั่นมีส่วนร่วมทั้งในการปฏิบัติงานวิจัยและการนำผลของการวิจัยไปใช้เพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืนและการสร้างความยอมรับของประชาชน

4) คณะผู้วิจัยควรประสานความร่วมมือกับเครือข่ายองค์กรชุมชนพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง และเป็นที่พึ่งให้กับชาวบ้านในการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ควรนำสาระความรู้จากการจัดโครงการไปขยายผลเพื่อถ่ายทอดสู่บุคลากรและเผยแพร่แก่สาธารณชนต่อไป และขณะก่อสร้างคณะผู้วิจัยควรมีการติดตามตรวจสอบผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นให้กับชุมชน

ซึ่งจากการเตรียมทีมงานก่อนเริ่มโครงการวิจัย การประชุมชี้แจงกับผู้นำในพื้นที่ การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ การประชุมทีมวิจัยประจำสัปดาห์ร่วมกับชาวบ้าน และเกษตรกร การคืนข้อมูลสู่ชุมชน รวมถึงการจัดการเสวนา และอบรมต่างๆ เป็นระยะๆ ตลอดจนศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นการเปิดโลกทัศน์ในการเรียนรู้ให้กับชุมชน ช่วยให้เกิดความเข้าใจ เพราะได้เห็นการปฏิบัติจริง ซึ่งทั้งหมดทั้งปวงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์เป็นขบวนการและการ “ทำไป เรียนรู้ไปด้วยกัน” ซึ่งถือว่าประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน คณะวิจัยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน เพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา เรียนรู้ พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในลักษณะการเรียนรู้แบบพหุภาคี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อม สลายไป และวัตถุประสงค์ขั้นถัดมาคือการร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล การสำรวจและสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม สามารถสรุปผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

5.1.1 การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

หลังจากการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำฐานข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

5.1.2 การวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาผ่านความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มทดลองที่ใช้วิธีการสอนแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังการทดลองได้มีการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับดีมาก กลุ่มควบคุมที่ใช้วิธีการสอนแบบการสั่งงานและค้นคว้าด้วยตนเองก่อนและหลังการทดลองได้มีการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับดีมาก การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของค่าคะแนนเฉลี่ยของนักศึกษาทั้ง 2 กลุ่มทั้งก่อนและหลังการทดลอง นักศึกษาในกลุ่มทดลองได้มีการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจสูงกว่านักศึกษาที่ใช้เป็นกลุ่มควบคุม จากแบบประเมินในการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจในการนำเสนองานวิจัย พบว่านักศึกษาได้ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

5.1.3 การสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์

การสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยการนำค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลธรรม จริยธรรม ตลอดจนศิลปะ วรรณคดี ที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชน มาสร้างทุนเพื่อให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้น เช่น การรำพันตรุด ของชาวนน บ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นนาฏยประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากประเพณี พันตรุดของชาวนนบ้านน้ำเลา สามารถนำไปใช้ในการแสดงเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ในอนาคต โดยการนำเอาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ควรส่งเสริมให้มีกระบวนการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมโดยดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ส่งเสริมการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและหลากหลายรูปแบบ และควรสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองโดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่

5.1.4 การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน

ภายหลังจากดำเนินการวิจัยการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยร่วมกันเรียนรู้ ร่วมกันแสวงหาปัญหา และคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นต้นทางดีของชุมชน

ทำงานร่วมกันทั้งแก้ปัญหา เพื่อลดผลกระทบของการพัฒนาประเทศที่มีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม โดยมีนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย หรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดโครงการ จนถึงขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้คนในชุมชนนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป โดยผลการดำเนินงานดังกล่าวทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เห็นความสำคัญของการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง ได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อที่จะนำไปสู่การนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และนำเอาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองมาใช้ให้เป็นประโยชน์ พัฒนาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ส่งเสริมความรู้ท้องถิ่นให้พัฒนาหรือต่อเติมจากในอดีต การบำรุงรักษา บันทึกวัฒนธรรมความรู้ที่กำลังจะสูญหาย การยอมรับและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมเข้ากับระบบเศรษฐกิจและการจัดการในยุคใหม่

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน มาประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างกว้างขวาง รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ วิจารณ์ พานิช (2548) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ดำเนินร่วมกันโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงานย่อยขององค์กร เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นกว่าเดิม การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป้าหมาย คือ พัฒนางานและพัฒนาคน โดยมีความรู้เป็นเครื่องมือ มีกระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ

ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ความรู้ ซึ่งหมายถึง สารสนเทศผนวกกับทักษะประสบการณ์ของบุคลากร ความรู้จะเป็นตัวสร้างมูลค่าเพิ่มขององค์กร ที่พร้อมจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในองค์กร ในการบริหารความสำเร็จจำเป็นต้องขยายผลจากการทำให้วิสัยทัศน์มีความชัดเจนขึ้น ซึ่งจะเพิ่มความกระตือรือร้นขององค์กรในการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ และเพิ่มพูน

สมรรถนะที่จะก่อเกิดความก้าวหน้าในการดำเนินการไปสู่เป้าหมายร่วมกันขององค์การ ประสิทธิภาพ ประสิทธิ ผลขององค์การ ขึ้นกับความสามารถของบุคลากรในองค์การ ในการเรียนรู้ ถึงสถานการณ์ แนวคิด เทคนิคการดำเนินงาน นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ และการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน ภายในองค์การ เราต้องสร้างตัวเร่งในขับเคลื่อนให้สามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงองค์การให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งต้องตระหนักถึงความ สำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์การ หากแต่ระดับของ การลงมือเรียนรู้ อาจยังไม่เป็นระบบที่สมบูรณ์ เราไม่ควรริรอ ที่จะพัฒนาองค์การของเรา อย่างปล่อย ใหเหตุการณ์บางอย่างหรือกฎกติกาภาครัฐมาบีบบังคับให้เราต้องเรียนรู้เพื่อตัวเราเอง เพื่อกลุ่ม หรือ เพื่อองค์การ บุคลากรทุกระดับ ต้องตระหนัก และร่วมมือกันพัฒนาองค์การ เราต้องร่วม กันเพิ่ม ศักยภาพความสามารถในการสร้างสรรค์อนาคตขององค์การอย่างต่อเนื่อง

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher-centered) ในอดีตที่ผ่านมาไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ในการปฏิรูปการศึกษาจึงได้ มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดเป็นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-centered, Student-centred หรือ Child-centered) โดยมีหลักการว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องเน้น ให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ และพัฒนาความสามารถได้ตามธรรมชาติ เต็มตามศักยภาพของ ตนเอง รวมทั้งสนับสนุนให้มีการฝึกและปฏิบัติ ในสภาพจริงของการทำงาน มีการเชื่อมโยงสิ่งที่ เรียนกับสังคม ได้เรียนรู้จากหลายๆ สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน มีการจัดกิจกรรม และกระบวนการให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ โดยไม่เน้น ไปที่การท่องจำเพียงเนื้อหาผู้เรียนจึงมีอิสระในการเรียนมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาเปลี่ยนมา ให้ความสำคัญกับ “การเรียน ” มากกว่า “ การสอน ” จากหลักการและแนวคิดดังกล่าว นักการศึกษา จึงได้พัฒนาแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์สูงสุดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งการเรียนที่ใช้การวิจัย เป็นฐาน (Research-based Learning หรือ RBL) ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่มุ่งเน้นทักษะกระบวนการ ค้นคว้า พัฒนาการคิดวิเคราะห์และบูรณาการเนื้อหาความรู้ อาจารย์ผู้สอนจำนวนมากให้ความสนใจ กับวิธีการสอนแบบนี้เนื่องจากสามารถนำไปใช้ได้ทุกรายวิชาในหลายระดับ การศึกษา กระบวนการวิจัยเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ หรือข้อค้นพบใหม่ เป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่องหรืออาจกล่าวได้ว่า กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 4 มาตรา 24 (5) ว่า “ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัย เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้” (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545) ผลจากพระราชบัญญัติ

การศึกษานี้ทำให้ผู้สอนนำกระบวนการวิจัยมาผสมผสานหรือบูรณาการใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สามารถใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้อย่างมากขึ้น สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545 -2549) ที่มุ่งเน้นให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผลสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้จักใช้ข้อมูลที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เพื่อสร้างองค์ความรู้และพัฒนาตนเอง ซึ่งการจะหล่อหลอมให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าวได้ ต้องฝึกให้ผู้รู้จักใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อถือได้ และกระบวนการที่สร้างความรู้ได้อย่างเป็นระบบระเบียบคือการวิจัย ซึ่งในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษา ระยะที่ 9 ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า การวิจัยเป็นแนวทางดำเนินการหนึ่งที่น่าไปสู่การสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2546) การเรียนที่ใช้การวิจัยเป็นฐานถือเป็นการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการวิจัยไม่ได้เกี่ยวข้องกับเฉพาะกับอาจารย์ผู้สอนเท่านั้นแม้แต่ผู้เรียนก็ต้องเกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน ผู้เรียนในยุคปฏิรูปการศึกษาควรมีทักษะกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบและยั่งยืน และสามารถนำเอากระบวนการวิจัยไปพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง เช่น นำไปสร้างโครงการ ตรวจสอบความรู้ของตนเอง แสวงหาความรู้ใหม่ๆ นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น (พิชญ์สินี ชมภูคำ, 2544)

การสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยการนำค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลธรรม จริยธรรม ตลอดจนศิลปะ วรรณคดี ที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชน มาสร้างทุนเพื่อให้เกิดรายได้ให้กับชุมชนเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ในความเข้าใจของคนทั่วไป ทุน อาจหมายถึง ทรัพย์สินเงินทอง บ้านเรือน หรืออาจจะเข้าใจในมิติทางเศรษฐศาสตร์ ว่าทุน คือ ปัจจัยในการผลิตสินค้าหรือบริการ ไม่ว่าจะเป็น วัตถุดิบเงินทุน ที่ดิน แรงงาน เครื่องจักร ฯลฯ อย่างไรก็ตามทุนอาจอยู่ในรูปแบบอื่นๆ ได้อีก เช่น ทุนสังคม ทุนการเงิน ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ และทุนธรรมชาติ เป็นต้น ทุนวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของทุนอีกรูปแบบหนึ่ง ทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ ภูมิปัญญาและงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคนอื่นๆ, 2547) ในขณะที่ Throsby (2001; 46) ได้นิยามทุนวัฒนธรรม ว่าหมายถึงสินทรัพย์ที่มีการฝังตัว (Embodies) สะสม (Stores) และให้ (Provides) คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น

สำหรับการวัดมูลค่าของอุตสาหกรรมวัฒนธรรมนั้นจะกระทำได้ยาก นับตั้งแต่ในการกำหนดหน่วยการวัด เช่น ในการวัดมูลค่าของอุตสาหกรรมศิลปะการแสดง ควรจะวัดมูลค่าเป็นจำนวนการแสดง จำนวนผู้เข้าชม รายได้ที่เกิดจากการแสดง หรือการจ้างงาน นอกจากมูลค่าทางเศรษฐกิจแล้ว คุณค่าทางวัฒนธรรมจะมีการวัดอย่างไร นอกจากปัญหาในเรื่องหน่วยวัดแล้วสำหรับ

ประเทศไทย การจัดเก็บข้อมูลในฐานะข้อมูลในปัจจุบันนั้น ไม่สอดคล้องกับตามประเภทของอุตสาหกรรมวัฒนธรรม ทำให้การคำนวณเพื่อวัดมูลค่าของอุตสาหกรรมจึงมีความเป็นไปได้ยาก

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559) ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยมุ่งไปที่การเชื่อมโยงระหว่างทุน 6 ทุน คือ ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพทุนสังคม ทุนมนุษย์ ทุนการเงินและทุนวัฒนธรรม โดยทุนวัฒนธรรมเป็นจุดศูนย์กลางที่เชื่อมโยงกับทุนประเภทอื่นๆ เพราะทุนวัฒนธรรมถือเป็นหัวใจที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ตัวอย่างเช่น ประเทศเกาหลีใต้ใช้วัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ผสมผสานไปยังสินค้าและบริการต่างๆ อีกทั้งสอดแทรกความเป็นเกาหลีไปตามสื่อต่างๆ เพื่อเป็นการส่งออกวัฒนธรรม เป็นต้น ทุนวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นเหมือนกิจกรรมต้นน้ำ (Upstream) ในห่วงโซ่มูลค่าของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง คือ กระทรวงวัฒนธรรม ดังนั้น กระทรวงวัฒนธรรม จึงมีหน้าที่พัฒนาทุนวัฒนธรรมและส่งมอบไปยังหน่วยงานต่างๆ เช่น กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงพาณิชย์ ฯลฯ สามารถนำไปสร้างคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจต่อไป

การบำรุงรักษามรดกศิลปวัฒนธรรมและการนำทุนวัฒนธรรมมาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมได้ถูกบรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่งในพันธกิจของกระทรวงวัฒนธรรม และในแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (2550-2559) (กระทรวงวัฒนธรรม, 2553) ดังนั้น ทางกระทรวงฯ ได้มีนโยบายและแผนงานในการลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการดูแลและฟื้นฟูทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ โดยการอนุรักษ์บำรุงรักษา ฟื้นฟู บูรณะ ทรัพย์สินมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยการดูแลของกรมศิลปากร เช่น โครงการฟื้นฟูคูกำแพงเมืองสุโขทัย โครงการฟื้นฟูมรดกโลกอยุธยา เป็นต้น และยังมีการส่งเสริม บำรุงและรักษารวมทั้งสืบสานวัฒนธรรมไทย โดยความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยผ่านทางโครงการหลักต่างๆ เช่นโครงการเทศกาลศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โครงการลานบุญปัญญา โครงการอนุรักษ์แหล่งอารยธรรมล้านนาสู่การเป็นมรดกโลก เป็นต้น โดยเฉพาะเทศกาลศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วยโครงการย่อยมากมายโดยจัดขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ เช่นโครงการ “มหกรรมวัฒนธรรมนานาชาติ” โครงการ “บางกอกวัฒนธรรมสรรค์สร้าง เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ฯลฯ และในส่วนภูมิภาค เช่น โครงการ “ภูมิปัญญาพิษณุโลก แคนสีแยกอินโคจีน” จังหวัดพิษณุโลก โครงการ “การอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาการด้านวัฒนธรรม เมืองดอกบัวงาม” จังหวัดอุบลราชธานี ฯลฯ ซึ่งโครงการเหล่านี้เป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนในระดับจังหวัดทั่วประเทศได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมวัฒนธรรมและแสดงความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้น

ในด้านการประชาสัมพันธ์เรื่องทุนวัฒนธรรม ทางกระทรวงวัฒนธรรมได้เปิดตัวเว็บไซต์วัฒนธรรมสรรค์สร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (www.CreativeCultureThailand.com) และเว็บไซต์ที่รวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมของแต่ละจังหวัดเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการวัฒนธรรมในระดับจังหวัด รวมถึงองค์ความรู้ ผลงานวิจัยและรายชื่อผู้ประกอบการดีเด่นครอบคลุมทุกอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และจัดทำวารสารที่ชื่อว่า สะพรั่ง แจกฟรีให้กับผู้ประกอบการและบุคคลทั่วไปที่สนใจในด้านทัศนศิลป์ศิลปะการแสดง ภาพยนตร์ หัตถกรรม ท้องถิ่น ภาพถ่ายและกิจกรรมต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรม

5.3 ข้อเสนอแนะ

1) การพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ต้องทำบนพื้นฐานองค์ความรู้ตามแนวประเพณี คือ ใช้วัฒนธรรมบริหารวัฒนธรรม และให้มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาในด้านอื่นๆ

2) ชุมชนชาวนน บ้านน้ำเลา มีจุดแข็งทางด้านภาษาและวัฒนธรรม แต่ในขณะเดียวกันก็อยู่ในสภาวะวิกฤตทางด้านภาษาและวัฒนธรรม ลูกหลานไม่เห็นคุณค่า ควรมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมชาวนนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อยกระดับคุณค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน

3) ผู้นำชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ควรเริ่มแผนงานตามผลผลิตจากเวทีเรียนรู้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหน่วยงานในระดับชุมชน เช่น โรงเรียนในชุมชน ที่มีความตั้งใจที่จะผลักดันให้เกิด “หลักสูตรท้องถิ่น” ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน และควรส่งเสริมสินค้าหัตถกรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ให้แก่กลุ่มแม่บ้าน

4) ผู้นำชุมชนควรจัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และปราชญ์ชุมชนด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อรื้อฟื้นกำหนดรูปแบบวัฒนธรรม ประเพณีให้ถูกต้องตามแบบแผน รวมทั้งมีการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแก่นแท้ของวัฒนธรรม ประเพณีของตนแก่คนในท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ

5) ผู้นำชุมชนควรกำหนดพันธกิจในการพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ให้มุ่งเน้นภายในชุมชน โดยเฝ้าระวังปัญหาจากภายนอก ทบทวนตัวเองอยู่เสมอ เน้นการฟื้นฟูและนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนพร้อมไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย. (2551). “ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับจำนวนประชากร” [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.dopa.go.th/cgi-bin/people2_stat.exe?YEAR=50&LEVEL=1&PROVINCE=51%23%C5%D3%BE%D9%B9&DI DISTRICT = &TAMBON= \(29 เมษายน 2551\).](http://www.dopa.go.th/cgi-bin/people2_stat.exe?YEAR=50&LEVEL=1&PROVINCE=51%23%C5%D3%BE%D9%B9&DI DISTRICT = &TAMBON= (29 เมษายน 2551).)
- กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย. (2541). เศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเอง: แนวคิดและยุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง.
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, องค์การทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF). (2546). ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง 20 จังหวัดในประเทศไทย พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: กรม.
- กฤตยา อาชวนิจกุล, ปราโมทย์ ประสาทกุล, บรรณาธิการ. (2548). ประชากรของประเทศไทย ณ พ.ศ. 2548 / กฤตยา อาชวนิจกุล, ปราโมทย์ ประสาทกุล, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กัญญา ลีลาชัย. (2544). การค้นคว้าประวัติศาสตร์ชนชาติไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรศิลป์.
- กาญจนา คุ้มณะศิริ. (2524). วรรณยุกต์ในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จกัญญ์ นุรักษ์พัฒน์. (2526). ชนกลุ่มน้อยในไทยกับความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2546). วิถีชาติพันธุ์ในเมือง / ขวัญชีวัน บัวแดง, ปนัดดา บุญยสาระนัย, ประสิทธิ์ ลิขิตวิชา. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ครรชิต พุทธิโกษา. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2554.
- งามพิศ สัตย์สรวง. (2543). หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์.
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์. (2543). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร. (2521). ถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจตนา นาควัชร. 2530. "ศัตรูที่ลึกลับ : แก่งมูมหนึ่งของวรรณกรรมไทยร่วมสมัย", ทางอันไม่รู้จบของวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลิดา รินทร์พรหม. (2520). ระบบหน่วยเสียงในภาษาถิ่นโคราช. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชาคริต อนันทรวัน. (2521). ระบบหน่วยเสียงในภาษาไทยคำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ดักลาส โอลิเวอร์. (2528). แนวความคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคณะ. (2547). รายงานการวิจัย โครงการพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการจัดทำตัวชี้วัดประสิทธิภาพการบริหารงาน. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย.
- ดิเรกชัย มหัทธนะสิน. (2523). การศึกษากลุ่มประโยคในความเรียงภาษาไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คุชฎีพร ชำนิโรคนานต์. (2512). อนุพากย์ในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวี วีระวงศ์เสรี. (2516). สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศไนย อารมณสุข. (2521). การเปรียบเทียบเสียงของคำในภาษาพวนกับภาษาไทยมาตรฐาน. ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีระพันธ์ ล.ทองคำ และคณะ. (2521). เสียงและระบบเสียงในภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี 16 อำเภอ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระพันธ์ ล.ทองคำ. (2529). วิจัยภาคสนามทางภาษาศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิเทศ ดินณะกุล. (2546). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิภา นิธยาชน. (2530). การปรับตัวและบุคลิกภาพ : จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547). ไทยสิบสองปันนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- บุญดี บุญญากิจ และคณะ. (2547). การจัดการความรู้ ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : จีรวัฒน์ เอ็กซ์เพรส.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ. (2543). การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2535). "การสัมมนาผู้พิพากษาหลักสูตรกฎหมายสัญญาชาติ เรื่องการแก้ไขกฎหมายสัญญาชาติไทยในปี พ.ศ. 2535" สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม.

- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2544). รวมบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยและเอกสารสำคัญว่าด้วยคนต่างด้าวในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- พิชญ์สินี ชมพุดำ, (2544). วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8.
- พิศศรี แจ่งไพร. (2520). หน่วยเสียงภาษาแพร่. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธนา แซ่เตียว. (2547). การวัดการวิเคราะห์และการจัดการความรู้: สร้างองค์กรอัจฉริยะ. กรุงเทพฯ: อินโนกราฟฟิกส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- ราตรี ธีรवारช. (2516). ลักษณะของคำไวยากรณ์ในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2521). ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- วิจารณ์ พานิช. (2548). การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บริษัทตลาดา พับลิเคชั่น.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2544). พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2536. ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย. ใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, ศรีศักร วัลลิโภดม และ เอกวิทย์ ฌ์ ถलग. มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร ; มูลนิธิภูมิปัญญา.
- ศักดิ์สรณ์ มงคลอิทธิเวช. กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่ : กรณีศึกษาบ้านสบยาย อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2547). ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. (2548). นวัตกรรมจัดการความรู้ โรงเรียนชาวบ้าน กระบวนการพัฒนานักเรียนชาวนาให้พัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้.
- สนิท สมภารการ. (2542). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2524). การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมศักดิ์ ภิญญธรธรรมากร. การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการความรู้ในองค์กร. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศ กองแผนงาน, 2548.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2536). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม: แนวทางศึกษาวิเคราะห์ และวางแผน. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2539). หลักการวิจัยเชิงคุณภาพกับชุมชนชนชาติพันธุ์. วารสารภาษาและ วัฒนธรรม, 15(2), 4-13. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2543). คู่มือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: หลักการและการประยุกต์ใช้. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2543). คู่มือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: หลักการและการประยุกต์ใช้. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2543). สังคมและวัฒนธรรมไทย: ลักษณะการเปลี่ยนแปลงและวิทยาการวิจัย. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2548) . แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการ ไทย พ.ศ. 2546- พ.ศ.2550. สืบค้น 26 ตุลาคม 2548. จาก www.cgd.go.th/Library/knowledge/knowledge.htm
- สุเทพ สุนทรเกสัช. 2548. ชชาติพันธุ์สัมพันธ์: แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์กรความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ. (2548). การจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: พลิมพ์.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. 2547. แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- หยุด แสงอุทัย. (2527). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2545). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (วิธีวิทยาและบทบาทในประชาสังคม). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2547). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรทัย ชื่นมณูย์. (2542). จิตวิทยาอคติ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อรพิมพ์ บุญอุภา. (2512). หน่วยเสียงภาษาระยอง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2538). แนวความคิดและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติทางวัฒนธรรม, บทความเสนอในการประชุมประจำปีของสมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย 4 กุมภาพันธ์ 2538.
- อุทัย หิรัญโต. (2526). สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มนุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- เอกวิทย์ จิโนวัฒน์. (2526). ศึกษาเปรียบเทียบการสร้างคำในภาษากูย บรู และโซ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Amselle, J.L. (2000). 'La globalisation. "Grand partage" ou mauvais cadrage?' L'Homme 156.
- Barnett, H. G. (1953). Innovation: the basis of cultural change. New York: McGraw-Hill.
- Bar-Yosef, R. (2001). Children of two cultures: Immigrant children from Ethiopia in Israel. Journal of Comparative Family Studies, 32, 231-246.
- Bernard Bloch, George Leonard Trager. (1942). Linguistic Society of America. The Waverly Press.
- Berry, J. W. (1980). Acculturation as varieties of adaptation. In A. Padilla (Ed.), Acculturation: Theory, models and findings (pp. 9–25). Boulder: Westview.
- Charles F.Fillmore. (1968). The Case for Case. In Bach and Harms (Ed.): Universals in Linguistic Theory. New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1-88.
- Clifford Geertz. (1963). Agricultural Involution: The Processes of Ecological Change in Indonesia. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- Coben, R., & Padolsky, I. (2007). Assessment-guided neurofeedback for autistic spectrum disorder. Journal of Neurotherapy, 11(1), 5–23.
- Dee, J., & Henkin, A. (1999). Challenges to adjustment to college life in the United States: Experiences of Korean students. International Education, Fall 1999, 55-70.
- Floyd W.Rudmin. (2003). Acculturation, Acculturative Change, and Assimilation. Norway: University of Tromso.
- Inga Jasinskaja-Lahti. (2000). Psychological acculturation and adaptation among Russian-speaking immigrant adolescents in Finland. Helsinki.
- James Clifford. (1997). Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century. The President and Fellows of Harvard College.
- Jane Bennett. (2001). The Enchantment of Modern Life. New Jersey: Princeton University Press.
- John P. Hughes. (1962). The science of language: An introduction to linguistics. New York: Random House.

- Jones, Daniel. (1989). English pronouncing dictionary (14 ed.). London: Dent.
- Karen Lybeck. (2002). "Cultural Identification and Second Language Pronunciation of Americans in Norway". *The Modern Language Journal* 2002, 86: 174-191.
- Kim, J. (1998). *Mind in a physical world: An essay on the mind-body problem and mental causation*. Cambridge: MIT.
- Krauss, Michael. 1992. The world's languages in crisis. *Language* 68. 4-10.
- Leonard Bloomfield. (1983). *An Introduction to the Study of Language*. John Benjamins Publishing Company.
- Lyons, J. (ed). (1970). *New Horizons in Linguistics*. Middlesex: Penguin Books.
- Mead, Margaret 1928 *Coming of Age in Samoa: A Psychological Study of Primitive Youth for Western Civilization*. foreword by Franz Boas. New York: William Morrow. Xiii + 170 pp.
- Noam Chomsky. (1957). *Systactic Structures*. Netherlands: 's - Gravenhage.
- Noam Chomsky. (1957). *Systactic Structures*. Netherlands: 's - Gravenhage.
- Peter D. Ward and W. James Kennedy. (1993). *Maastrichtian ammonites from the biscay region (france, spain)*. The paleontological society, Inc.
- Poyrazli, S., Arbona, C., Bullington, R., Pisecco, S. (2001). Adjustment issues of Turkish college students studying in the United States. *College Student Journal*, 35, 52-62.
- Redfield et al., 1936, R. Redfield, R. Linton, M.J. Herskovitz. (1936). *Memorandum for the study of acculturation* *American Anthropologist*, 38.
- Ronald Wardhaugh. (1972). *Introduction to Linguistics*. McGraw-Hill Book Company.
- Sapir, Edward.(1921). *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, Brace.
- Skinner, William G. (1962). *Chinese Society in Thailand, An Analytical History*. Cornell University Press Ithaca.
- Throsby, David. *The Economics of Cultural Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- Tomich, P., J.J. McWhirter, and W.E. King. (2000). *International Student Adaptation: Critical Variables*. *International Education* 29, no. 2: 38.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ที่ให้ข้อมูลแต่ละชุมชน

ชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อ.เมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นางปราณี สายพิน	76	50 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
2.	นางเมิน เกตุแฟง	105	51 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
3.	นางเต้า เกตุแฟง	81	52 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
4.	นางคำปลิว เกตุแฟง	59	35 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
5.	นางบัวคลี เขียวน้ำเพชร	74	34 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
6.	นางเหมือง ศรีสุก	76	10 หมู่ 11 ต.ป่าเลา อ.เมือง
7.	นายสมพงษ์ สุตรสูง	76	10 หมู่ 11 ต.ป่าเลา อ.เมือง
8.	นายบุญรอด บุญเรือง	76	46 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
9.	นางยิ้ม บุญเรือง	68	46 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง

ชาวไทหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายลี พิมนาค	56	26 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
2.	นายพรมมา ลีลา	74	26 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
3.	นายสว่าง อ่อนน้อย	56	27 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
4.	นางบาง ประสพดี	49	28 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
5.	นางกาวิ ฬาสุก	52	28/1 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
6.	นายสมพงษ์ ปานลี	42	29 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
7.	นายทวี คำหนาหนัก	64	31 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
8.	นายบัญชา มารอด	44	37 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก

ชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายสันติ ทรงสวัสดิ์วงศ์	55	117/1 หมู่ 12 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
2.	นายประจวบ ฤทธิ์เนติกุล	70	1 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
3.	นายสายจู ฤทธิ์นิติพงษ์	70	35 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
4.	นายเลอชะ แซ่ลี	85	79 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
5.	นางแย้ม เสยากุล	64	102 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
6.	นางสุดา แสนรากุล	52	102 หมู่ 2 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
7.	นางเนตรยา ทรงสวัสดิ์วงศ์	55	6 หมู่ 10 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
8.	นางบุตรสมารี ฤทธิ์เนติกุล	46	231 หมู่ 11 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
9.	นางยุพิน ฤทธิ์เนติพุม	58	35 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ

ชาวลีซอ บ้านเพชรดำ ต.เขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายสมพงษ์ สีนหมี	40	53 หมู่ 10 ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์
2.	นายนาตุลพิษ แสนจ๊ะ	81	51 หมู่ 10 ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์
3.	นายนะเบอเลาะ สีนจ้าง	75	

ชาวจีน ย่านการค้า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายพินิจ อรุณผล	62	6/6 ถ.สามัคคีชัย อ.หล่มสัก
2.	นางทิพย์วรรณ กิตติเกษมสุข	61	104 ถ.วชิ อ.หล่มสัก
3.	นางลักขมี อภิชาติจุฑาพันธ์	61	15-16 ถ.สุริยศักดิ์ อ.หล่มสัก
4.	นางนงนุช เจริญสุขพลอยผล	61	ร้านจิ้นชิน อ.หล่มสัก
5.	นางสาวลัดดา วงศ์ศิริปรัชญา	62	274 ถ.รณกิจ อ.หล่มสัก
6.	นางพรรณยงค์ ศักดิ์ศรยุทธ	61	3 ถ.เทศบาล 3 อ.หล่มสัก
7.	นายปราโมทย์ รัตนครอง	62	หจก. รัตนเกษตรยานยนต์ อ.หล่มสัก
8.	นายสิทธิชัย อภิชาติจุฑาพันธ์	63	15-16 ถ.สุริยศักดิ์ อ.หล่มสัก
9.	นางปนัดดา เดิมลาภ	61	175/2 ซ.รุ่งเรือง อ.หล่มสัก
10.	นายก่อเกียรติ สุวรรณกิจ	63	210-212 ถ.รณกิจ อ.หล่มสัก
11.	นางวันทนา มกราพันธ์	62	24 ซ.พินิจ อ.หล่มสัก
12.	นางเซ่ง แซ่ตั้ง	97	231 ถ.วชิ อ.หล่มสัก
13.	นายฮ่อเฮียสูง แซ่ฮ่อ	72	208 ถ.รณกิจ อ.หล่มสัก
14.	นายณรงค์ เจริญรณรงค์	61	2/5 ซ.ราษฎร์สงเคราะห์ อ.หล่มสัก
15.	นางพัชรี เสรีสันติวงศ์	59	85/6 ถ.วชิ อ.หล่มสัก
16.	นายโอภาส เสรีสันติวงศ์	64	85/6 ถ.วชิ อ.หล่มสัก

ชาวนน บ้านน้ำเลา ตำบลตะเปาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นางแก้ว เกิดนาง	60	
2.	นางปุ่น แดดจันทร์	75	
3.	นางมิตร ช่วยเมือง	75	
4.	นางสลาย เงินจันทร์ตา	67	
5.	นางรินทร์ ทองพันธ์	76	
6.	นายขำ เทียมยอด	87	
7.	นางแก้ว ต้นเพชร	63	

ชาวลาวพวน บ้านดงขุย ตำบลดงขุย อำเภอชนแดน

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นางสวน จำปาควน	77	99 หมู่ 13 ต.ดงขุย อ.ชนแดน
2.	นายพรชานา มาลี	69	71/2 หมู่ 6 ต.ดงขุย อ.ชนแดน
3.	นายสมศักดิ์ โพธิ์ศรี	66	

ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต

แบบสัมภาษณ์

ชุมชน..... อำเภอ.....

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์..... เริ่มเวลา.....สิ้นสุดเวลา.....

บริบทชุมชน

ประวัติความเป็นมา

.....

ลักษณะทางกายภาพ

.....

ลักษณะทางชีวภาพ

.....

ลักษณะประชากร

.....

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

.....

ลักษณะทางสังคม

.....

ภาษา

.....

.....

.....

.....

ความเชื่อ

.....

.....

.....

ประเพณี

.....

.....

.....

วัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

ข้อจำกัด

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

หากไปทำกิจกรรมที่กลุ่มอำเภออื่น มีความคิดอย่างไร

.....

.....

.....

.....

แบบสังเกต

การร่วมกิจกรรมชุมชน..... อำเภอ.....

1. การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

2. การพูดคุยสนทนากัน

.....

.....

.....

.....

3. การทำกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

.....

4. การนำเสนอความคิด

.....

.....

.....

.....

.....

5. การแก้ปัญหา

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค ตัวอย่างภาษาที่ชุมชนใช้พูดสนทนา

ตัวอย่างภาษา

ชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาษาไทย	ภาษาม้ง
พ่อ	ลี
แม่	เนี้ย
ภรรยา	ป้อ-เนี้ย
สามี	กู๋-ตุ-ลี
ขอบคุณ	อ้าว-จง
กิน	น่อ
กินข้าว	น่อ-หมอ
หมา	โ้ว หรือ เดย
ผู้หญิงอ้วน	ป้อ-เนี้ย-ตรอ
ผู้หญิงสวย	ป้อ-เนี้ย-लग-ก้อว
ตลาด	ต่อ-เกีย หรือ ต่อ-ค้อ
ฉันรักเธอ	กู๋-เนี้ย-ก้อ
กินข้าวด้วยกัน	ลอ-น่อ-หมอล
ปาก	หอน-จลอว
สวัสดีปีใหม่	หย้อ-ซอง-ซา-เจีย
ไก่	อะ-กะ
1	อี
2	ออ
3	แปด
ข้าวเหนียว	หมอ-เบ่ว
มีด	เจีย
ซ้อน	เคีย
รูปภาพ	ไถ-คั่ว

ชาวลีซอ บ้านเพชรคำ ต.เขาค้อ อําเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาษาไทย	ภาษาม้ง
1	ที-ยี่
2	ยิ-มะ
3	สะ-มะ
4	ลี-มา
5	หังว-มะ
100	ที-มะ
พ่อ	บะ-บ๊ะ
แม่	อา-หม่า
ภรรยา	ลา-เมอ
สวัสดี	ยุ-มั่ว
ข้าว	อี-ซา
กิน	อี-ตา
ฉัน	มั่ว
เธอ	นั่ว
ไก่	อะ-ละ

ชาวนน บ้านน้ำเลา ตำบลตะเปาะ อําเภอเมือง

ภาษาไทย	ภาษาม้ง
พ่อ	พะ
แม่	โฮ้ง
สามี	บาง
ภรรยา	เพล
หิวข้าว	เพียน-ป้อ
ข้าว	โป้ง
ข้าวจ้าว	ปง-หะ-มะ
ข้าวเหนียว	โป้ง-นึบ
น้ำพริกกะทิ	หนา-กะทิ

ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรม

ภาคผนวก จ ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติหัวหน้าแผนงานวิจัย

ชื่อ-สกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สำราญ ท้าวเงิน

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

รองผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวิชาการฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

วุฒิการศึกษา

- ปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต (เทคนิคและทฤษฎีทางรัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
- ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ)
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- ปริญญาโท ทางด้านภาษาศาสตร์ (M.A. in Linguistics)
University of Mysore, INDIA
- ปริญญาเอก ทางด้านภาษาศาสตร์ (Ph.D. in Linguistics)
University of Mysore, INDIA

ผลงานตำรา

สำราญ ท้าวเงิน 2548. **เรียนง่าย ๆ ไวยากรณ์อังกฤษ (Easy Learning English Grammar).**

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ B.E.C. ISBN 974-93362-4-0

สำราญ ท้าวเงิน 2549. **เจาะโครงสร้างประโยคภาษาอังกฤษ (English Sentence Structure**

Drills). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ B.E.C. ISBN 974-94241-4-8

สำราญ ท้าวเงิน 2550. **เข้าใจไวยากรณ์อังกฤษ (Understanding English Grammar).**

กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์. ISBN 978-974-13-6063-5

สำราญ ท้าวเงิน 2551. **ยุทธวิธีสนทนาภาษาอังกฤษ (The Strategies of Conversation in**

English). กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ กรุงเทพฯ ISBN 978-616-7019-05-5

ผลงานวิจัย

1. การพัฒนาทักษะการออกเสียงเสียดแทรกในภาษาอังกฤษ โดยการปฏิบัติจริง
ตามคู่มือการออกเสียงเสียดแทรกในภาษาอังกฤษ สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาอังกฤษ ชั้นที่
ปี 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. (2549)
2. สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อ eDLTV ภายใต้โครงการ
เทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใน
โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ (2554).
3. ศึกษาปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร
ดุขุฎิบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. (2555)
- 4) การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับงบประมาณ
สนับสนุนโดยผ่านการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและคณะกรรมการ
การอุดมศึกษา ภายใต้โครงการวิจัยส่งเสริมวิจัยในอุดมศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2555 และได้
นำเสนองานวิจัยระดับนานาชาติ (International Conference) ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชน
จีนแล้ว ในระหว่างวันที่ 23-28 กุมภาพันธ์ 2556
- 5) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษของสถานศึกษาที่
สนองการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน ได้รับทุนสนับสนุนจาก
สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2556

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ.นุทิศ เอี่ยมใส
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Assit.Nutis Eiamsai
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3630300222172
3. ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระดับ 8
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) : eiamsai@hotmail.com
5. ประวัติการศึกษา
ค.บ. (อุตสาหกรรมศิลป์) จาก วิทยาลัยครูพระนคร กรุงเทพฯ พ.ศ. 2525
กศ.ม. (อุตสาหกรรมศึกษา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2535
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
การออกแบบผลิตภัณฑ์
การจัดการศึกษา
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
- 7.1 หัวหน้าโครงการวิจัย
 - แผนงานวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์งานกระดาษที่ผลิตจากต้น, ช้าง และเปลือกข้าวโพด โดยมี
ส่วนร่วมของชุมชน, 2550
 - การศึกษาความเป็นไปได้ของการผลิตเยื่อกระดาษจากเปลือกข้าวโพด, 2547
 - ศึกษาความเป็นไปได้ของการผลิตเยื่อกระดาษจากต้นและเปลือกข้าวโพด, 2547
 - การออกแบบสร้างและพัฒนาเครื่องจักรอุปกรณ์ และกระบวนการผลิตกระดาษจากต้นและ
เปลือกข้าวโพด, 2549

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร.บุญช่วย สุทธิรักษ์
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr.Boonchuey Suthiraksa
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3120600052935
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำ
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
สาขาวิชาการจัดการทั่วไป
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) : chueys@hotmail.com
5. ประวัติการศึกษา
ช่างก่อสร้าง (คป.) วิทยาลัยครูพระนคร
บริหารอาชีวะและเทคนิคศึกษา (คอม.) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์ (การศึกษาเพื่อบริหารทรัพยากรมนุษย์)
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
ช่างก่อสร้าง
การบริหารทรัพยากรมนุษย์
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
 - 1) “การศึกษาปัญหาการเรียนการสอน กลุ่มวิชาช่างอุตสาหกรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
 - 2) “การพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับสถานศึกษาในเขตพื้นที่เขตการศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 จังหวัดเพชรบูรณ์” ดุษฎีนิพนธ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
 - 3) “การบูรณาการการจัดการระบบการผลิตของกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ บ้านสะเดียงอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ในเชิงธุรกิจชุมชน” แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีงบประมาณ 2554
 - 4) “การวิจัยเพื่อพัฒนาครูภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าไหม” แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีงบประมาณ 2555
 - 5) “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการน้ำของจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน” แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีงบประมาณ 2555

7.2 งานวิจัยที่กำลังทำ

1) ผู้ร่วมโครงการวิจัย “การพัฒนาศักยภาพโรงไฟฟ้าพลังน้ำท้ายอ่างเก็บน้ำห้วยป่าเถาโดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม” แหล่งทุน สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ พ.ศ.2555 ทำการวิจัยคล่องแล้วประมาณ 60 %

7.3 งานวิจัยที่ผ่านการพิจารณาแล้ว (อยู่ในขั้นตอนจัดทำสัญญา)

1) หัวหน้าโครงการวิจัย “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่สนองการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน” แหล่งทุน งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ.2556 โดยผ่านการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

2) ผู้ร่วมโครงการวิจัย “การพัฒนาระบบเตือนภัยและระบบการเฝ้าระวังน้ำท่วมของจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวพระราชดำริอย่างยั่งยืน” แหล่งทุน งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ.2556 โดยผ่านการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายกมล บุญเขต
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr Kamon Bunkhat
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
โปรแกรมวิชานาฏศิลป์และการละคร
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) :
5. ประวัติการศึกษา
ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ) สาขานาฏศิลป์ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
นาฏศิลป์
การละคร
ศิลปวัฒนธรรม
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
 - 1) “การวิเคราะห์เพลงกล่อมเด็ก ตำบลคงมูลเหล็ก” แหล่งทุน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีงบประมาณ 2546
 - 2) “ประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย-หล่ม : กรณีศึกษา หมู่บ้านนาทราย ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์” แหล่งทุน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีงบประมาณ 2551

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายเอนกพงศ์ ธรรมธาวัฒน์
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr Anekpong Thammathiwat
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3679800154743
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำ
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) : anekpong_l@hotmail.com
5. ประวัติการศึกษา
วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (วศ.บ) สาขาวิศวกรรมโยธา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (วศ.ม.) สาขาวิศวกรรมโยธา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กำลังศึกษา)
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
การจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน
วิศวกรรมโครงสร้าง
วิศวกรรมปฐพี
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
 - หัวหน้าโครงการวิจัย
 - 1) “พฤติกรรมด้านกำลังรับแรงและการเสียดของดินเหนียวอ่อนกรุงเทพฯ โดยการทดสอบแรงอัดสามทิศทางแบบวัฏจักร” วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2546
 - 2) “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการน้ำของจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน” แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีงบประมาณ 2555
 - ผู้ร่วมโครงการวิจัย
 - 1) “การบูรณาการการจัดการระบบการผลิตของกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ บ้านสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ในเชิงธุรกิจชุมชน” แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีงบประมาณ 2554
 - 2) “การวิจัยเพื่อพัฒนาครูภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าหมัก” แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีงบประมาณ 2555

3) “การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์” แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีงบประมาณ 2555

7.2 งานวิจัยที่กำลังทำ

หัวข้อโครงการวิจัย

1) “เครื่องอบข้าวเปลือกพลังงานไมโครเวฟอัตโนมัติ” แหล่งทุน เครือข่ายการวิจัย ภาคเหนือตอนล่าง มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีงบประมาณ 2554 ทำคู่แล้วประมาณ 70%

2) “การพัฒนาศักยภาพโรงไฟฟ้าพลังน้ำท้ายอ่างเก็บน้ำห้วยป่าเลโดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม” แหล่งทุน สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ พ.ศ.2555 ทำการวิจัย คู่แล้วประมาณ 50 %

7.3 ผลงานตีพิมพ์วารสารวิชาการ

1) Thammathiwat, A. and Chim-oye, W. “Behavior of Strength and Pore Pressure of Soft Bangkok Clay under Cyclic Loading” *Thammasat International Journal of Science and Technology*, Vol. 9, No. 4, October-December, 2004, pp. 21-28

2) Thammathiwat, A. “Application of cyclic behavior of soft clay to the road settlement prediction” *International Conference on Civil and Environmental Engineering (ICCEE-2004)* July 27 to 28, 2004 Faculty Club (Gakushi-Kaikan), Hiroshima University Higashi-Hiroshima, Japan, pp. 241-250

3) Thammathiwat, A. and Chim-oye, W. “Effect of Permeant Liquid on the Swell Volume and Permeability of Geosynthetic Clay Liners” *The Electronic Journal of Geotechnical Engineering*, Vol.15, 2010, pp.1183-1197

4) เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์, วีรยา นิมอ้อย “การคาดคะเนการทรุดตัวของถนน โดยใช้ผลการทดสอบแรงอัดสามทิศทางแบบวัฏจักร”, การประชุมวิชาการวิศวกรรมโยธาแห่งชาติครั้งที่ 9, ชะอำ, จ.เพชรบุรี, 19-21 พฤษภาคม 2547

5) วีรยา นิมอ้อย, เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์ “อิทธิพลของสารละลายที่มีต่อคุณสมบัติการพองตัวและการซึมผ่านของแผ่นใยสังเคราะห์ดินเหนียว” *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* 16, 3 (ก.ย.-ธ.ค. 2551)